občanské sdružení
Politických vězňů 10
110 00 Praha 1
tel.: 222 192 410
fax: 222 192 411
e.mail: info@pmkc.cz
www.hermesmedia.cz
www.digitalinfo.cz

Nové technologie, celoživotní učení a další vzdělávání

Závěrečná výzkumná zpráva

Doc. PhDr. Petr Sak, CSc.
Mgr. Karolína Saková

Projekt „Pražské mediální a komunikační centrum – tvorba, ověřování a evaluace vzdělávacích programů a výzkumná činnost v oblasti dalšího vzdělávání“

Praha, 2006

Projekt je financován z rozpočtu Evropského sociálního fondu, státního rozpočtu ČR a z rozpočtu hlavního města Prahy.

Obsah I.

1. **Tématické vymezení, zadání výzkumu**

2. **Objekt a předmět výzkumu**

3. **Teoreticko metodologická východiska**

4. **K metodologii a metodice výzkumu**

5. **Charakteristiky výběrového souboru**

6. **Výzkumné cíle**

7. **Vzdělávání v životě člověka a jeho pozice v životním stylu**
   - 7.1. Vzdělávání – důležitá a trvalá součást života
   - 7.2. Motivace ke vzdělávání
   - 7.3. Význam jednotlivých vzdělávacích forem a zájem je využívat
   - 7.4. Využívání jednotlivých vzdělávacích forem

8. **Zaměstnanost**
   - 8.1. Zkušenost s nezaměstnaností
   - 8.2. Charakteristika zaměstnaných a nezaměstnaných v Praze

Obsah II.

9. Využívání PC
- 9.1. Frekvence využívání počítače na jednotlivých místech
- 9.2. Využívání jednotlivých možností počítače
- 9.3. Způsob získání dovedností a znalostí pro práci s PC

10. Využívání Internetu
- 10.1. Frekvence využívání Internetu na jednotlivých místech
- 10.2. Způsob připojení k Internetu doma
- 10.3. Využívání jednotlivých možností Internetu
- 10.4. Přínos Internetu
- 10.5. Faktory ovlivňující nevyužívání Internetu

11. Média
- 11.1. Pozice jednotlivých médií
- 11.2. Sledovanost televize
- 11.3. Televizní vzdělávací pořady
- 11.4. Rozhlasové vzdělávací pořady
- 11.5. E-learning

12. Volnočasové aktivity

13. Závěry

1. Tématické vymezení, zadání výzkumu

Zadání výzkumu je dáno schváleným projektem „Pražské mediální a komunikační centrum – tvorba, ověřování a evaluace vzdělávacích programů a výzkumná činnost v oblasti dalšího vzdělávání“. Příloha projektu Výzkumný modul S obsahuje tématické vymezení, teoreticko metodologická východiska a plán empirických výzkumů, které naplní výzkumné cíle modulu S a celého projektu. Předkládaná zpráva přináší výsledky z empirického výzkumu, který je v projektu označen jako Empirický výzkum 1.3. Oproti vymezení v projektu empirický výzkum byl tématicky rozšířen na základě potřeb a požadavků týmu realizujícího další modul projektu vztahující se ke vzdělávání. Tento empirický výzkum proti harmonogramu předjímá některá témata a je proto tématicky rozšířen. Tím bylo umožněno dalšímu modulu pracovat s aktuálními výsledky již několik měsíců po zahájení projektu. Druhou předností je, že ve zbývajících empirických výzkumech bude možné navázat již na určitou úroveň poznání a výzkum koncipovat hlouběji a komplexněji.

Projekt obsahuje pro empirický výzkum následující zadání:

1.3. empirický výzkum. Výzkum bude zaměřen na vybavenost populace k využití elektronických médií a nových informačních technologií k dalšímu vzdělávání, k celoživotnímu vzdělávání, k ekonomické aktivitě a k životu v informační společnosti (počítačová gramotnost, hardwarová a softwarová vybavenost). Dále bude zkoumáno současné využívání těchto technologií ke vzdělávání a k ekonomické aktivitě, postoje k těmto technologiím a jejich začlenění do životního stylu a vize využití těchto technologií v životních cílech a životních drahách populace a jejích sociálních, věkových a vzdělanostních skupinách. Požadavky z týmu modulu M vnesly do výzkumu další témata, což pochopitelně znamenalo určité utlumení původně projektovaných témat.

2. Objekt a předmět výzkumu

Předmětem výzkumu jsou:

- **vzdělávací aktivity** v rámci celoživotního učení a dalšího vzdělávání;
- **vybavenost populace** k využití elektronických médií a nových informačních technologií k dalšímu vzdělávání;
- **počítačová gramotnost;**
- **hardwarová a softwarová vybavenost;**
- **využívání** těchto technologií ke vzdělávání;
- **postoje** k novým technologiím;
- **začlenění** nových technologií do životního stylu;
- **vize využití** těchto technologií v životních cílech a životních drahách populace a jejích sociálních, věkových a vzdělanostních skupin;
- **pozice tradičních tištěných a elektronických médií v celoživotním učení a v dalším vzdělávání;**
- **formy dalšího vzdělávání;**
- **motivace** k dalšímu vzdělávání;
- **pozice dalšího vzdělávání** ve struktuře volného času a volnočasových aktivit;
- **fenomén nezaměstnanosti a zaměstnanosti.**

Objektem výzkumu jsou:

- **občané Prahy**
- **občané České republiky**

3. Teoreticko metodologická východiska

Vývoj společnosti a jeho zrychlující se dynamika jsou výsledkem celé řady faktorů, mezi nimiž platí složitá síť vzájemné příčinnosti. K nejzávažnějším patří v průběhu vývoje lidské civilizace prodlužující se střední délka života, rozvoj médií, umožňující kumulaci lidského poznání (kniha, knihtisk) a jeho předávání nezávisle na čase a v tomto smyslu časoprostorové rozpínání mentálního pole člověka. Tyto fenomény byly komplementárně propojeny s rozvojem odpovídajících kompetencí v plošném i vertikálním rozměru. Plošné znamená šíření gramotnosti celou populací. V české společnosti je již po generace samozřejmostí její téměř stoprocentní rozšíření. Vertikální rozměr znamená prohlubování obsahu vzdělávání a získávání nových kompetencí k osvojování vzdělanosti, k chápání sofistikovanějších poznávacích obsahů a k produkci nových poznatků až na úroveň vědy.

Proces lze tedy charakterizovat ve dvou dimenzích, které se vzájemně podmiňují a ovlivňují. Dimenze plošného šíření gramotnosti a na něj navazující vertikální pohyb ve směru prohlubování a rozšiřování poznání, vzdělanosti a kompetencí.

Gramotnost populace a využívání intergeneračního kumulativního poznání vedlo k exponenciálnímu růstu potenciality lidské civilizace. V určité fázi výrobních a společenských vztahů vznikla sociální skupina mládeže, jejíž exkluzivní společenskou funkcí bylo vstřebat dosaženou vzdělanostní úroveň společnosti a svůj aktivní život začít na vysoké úrovni poznání a profesních kompetencí. Toto společností umožněné posunutí startovní pozice je systémovou výhodou pro jedince, ale především pro společnost. To vše však platí za předpokladu, že potenciál jedince a generace je společensky realizován ve společenské, ekonomické, kulturní a vědecké aktivitě. Současná postmoderní společnost se však ocitá ve smyčce, pro níž hledá řešení. Vzdělanostní a lidský potenciál části mladé generace nenachází ve společnosti uplatnění.

Dynamika civilizačního vývoje se v poslední době neuvěřitelně urychluje souběhem několika civilizačních procesů. Jedná se o:

- evropskou integraci a utváření evropské identity
- nárůst komplexity moderní společnosti
- planetarizaci lidské civilizace, v níž dochází ke splývání sociokulturních entit v jeden planetární civilizační systém, což je provázeno zánikem sociokulturní diverzity
- komputerizaci společnosti a planetární civilizace a vytváření virtuální reality a kyberprostoru
- vytváření informační společnosti
- medializace společnosti spojená s vytvářením rituální a manipulativní demokracie

Již v osmdesátých letech se hovořilo o poločase zastarávání informací. Za osm let polovina vědeckých poznatků zastarávala. To však bylo ještě před masovým nastartováním nových informačních a komunikačních technologií. Dnešní situace ve vznikající informační společnosti je však dramaticky a kvalitativně jiná. Poznatky a jejich souhrn z pohledu minulé společnosti jsou jakými „tekoucími písky“, kdy systém poznatků je neustále modifikován, modernizován, přestavován.

To mění pozici a funkci výchozího-počátečního vzdělávání. Není možné, aby jedinec dostal v klasickém vzdělávacím systému vzdělanostní a kompetenční výbavu pro celý život. Došlo k zásadní změně poměru dynamiky společnosti a dynamiky poznávání a rozměru lidského života. Zatímco v tradiční společnosti dynamika společenských změn a poznávání v porovnání s rozměrem lidského života umožňovala akceptaci a vstřebávání sociální a gnozeologické dynamiky se „startovní vzdělanostní výbavou“, dnes to již nejde.

Skutečnost postmoderní, informační společnosti vyžaduje doplnit klasický vzdělávací systém o stupeň, který nebude omezen na počáteční vzdělávací období lidského jedince. Vznikem nového stupně se redefinuje celý vzdělávací systém. Mluvíme o celoživotním vzdělávání či celoživotním učení. I v minulosti celoživotní učení či vzdělávání dospělých (andragogika) existovalo, byly však tendence ho vnímat jako vylepšení vzdělanostního profilu o konkrétní potřebu, dílčí kompetenci atd.

Současná společenská skutečnost a trendy vývoje společnosti vyžadují z celoživotního vzdělávání vytvořit ucelený systém, s provázanými subsystémy počátečního a dalšího vzdělávání. Oba subsystémy jsou dále strukturovány podle řady kritérií. Plošně, oborově-mezioborově, profesně, předmětově, atd. Efektivita celého systému vzdělávání vyžaduje již v začátcích počátečního vzdělávání pokládat základy vzdělávacího procesu jako nikdy nekončící součást všech fází lidského života. Vzdělávání jako součást a kvalita života. Významu vzdělávání si je dobře vědoma mladá generace, pro kterou je nejen vysokou hodnotou, ale jako klíčový atribut chudoby je vnímána absence-nemožnost se vzdělávat či poskytnout vzdělání svým dětem.

Vztah ke vzdělání a studijní návyky jsou silně závislé na sociokulturní úrovni výchozí rodiny. Proto jsou startovní pozice dětí velmi odlišné. Jedinec handicap nízké sociokulturní úrovně rodiny nikdy zcela nepřekoná, ale čím více se vzdaluje od původní rodiny, tím více slábne její vliv a roste potenciální otevřenost vůči vzdělání. Celoživotní vzdělání je příležitostí pro sociálně handicapované skupiny populace. Znalostní, učící se společnost je společnost postavená na vědění a jeho trvalém individuálním a společenském rozvoji. Vzdělanost a kompetence a gramotnosti z ní vyplývající mají v této společnosti větší význam, protože ubývá profesí a práce, kterým se tento trend „vzdělanostní společnosti“ vyhýbá. Objevuje se velké nebezpečí marginalizace skupin populace, které se sociálním vyřazením (exklusí) dostávají mimo „hřiště společnosti“.

Společenská dynamika a rychlost řady inovativních procesů se pohybuje na hranici lidské adaptability a pro určité skupiny populace je tato hranice překročena. Vytvoření skupiny pasivních příjemců sociálních dávek je pro společnost z řady důvodů nepřijatelné a riskantní. Prvořadým důvodem je nehumánnost takové situace z hlediska jedince i společnosti. Druhým důvodem je ekonomické zatížení. Vždy je pro společnost ekonomicky výhodnější jedinec, který pracuje, byť by jeho zařazení do ekonomického procesu znamenalo určité náklady, než jeho pasivní čekání na sociální dávky. Dalším důvodem jsou bezpečnostní rizika. Sociálně vyřazení lidé jsou dlouhodobě v krizové životní situaci, z které je snadné překročit hranici zákona.

V celoživotním vzdělávání je proto třeba vědomě s takovými sociálně ohroženými skupinami počítat a vzdělávacími aktivitami je vytěsňovat z rizikového pásma sociální exkluse. Pro tuto skupinu je významné vzdělávání prostřednictvím médií ve spojení s e-learningem. Pozice počítačové gramotnosti v sociální a občanské kompetenci se do budoucna ještě výrazně posílí a pohyb jedince ve společnosti s nemožností elektronické komunikace bude zcela diskvalifikující. Co by mělo celoživotní učení charakterizovat? Je třeba vycházet z toho, co vyvolává jeho potřebu, co nemůže zvládat počáteční vzdělávání:

- **flexibilita,** celoživotní učení musí být schopno reagovat na dynamiku společenského vývoje a na dynamiku lidského poznávání;

- vysoká **tématická, oborová rozrůzněnost**, varieta;

- **plošná dostupnost,** celoživotní učení musí být přístupné nezávisle na velikosti a charakteru lokality;

- **vzdělanostní diverzifikace,** celoživotní učení musí pokrývat individuální a společenské potřeby na různé vzdělanostní úrovni od základního a vyučených až po vysokoškolsky vzdělané specialisty;

- celoživotní učení musí rozvíjet **vlastní didaktické metody.**

Celoživotní učení musí být postaveno na skutečnosti vznikající **informační společnosti**. Vzdělanost a vzdělávání, tím spíše celoživotní vzdělávání, musí plně využívat nové informační a komunikační technologie a tradiční **elektronická média**.

Celoživotní učení a především jeho složka „další vzdělávání“ musí **flexibilně reagovat na vývoj společnosti v oblasti trhu práce.** Strategicky významnější než reakce na realitu trhu práce je předřadit další vzdělávání před trh práce, udělat z něho ne důsledek, ale příčinu dynamiky trhu práce a ekonomické dynamiky. Další vzdělávání by mělo být imanentní součástí „lidských zdrojů“, které jsou v postmoderní informační společnosti rozhodujícím faktorem společenského a ekonomického vývoje.

Proto koncipování dalšího vzdělávání musí probíhat o „dva kroky“ v budoucnosti a musí být realizováno o „jeden krok“ v budoucnosti před současnou ekonomickou a společenskou realitou. To však vyžaduje analýzu a takové poznání současné společenské reality, které umožní anticipaci budoucího vývoje a projektování v této budoucnosti. Jinými slovy jedná se o projektování budoucnosti na základě poznání současnosti a vývojových trendů.

V současnosti základními nositeli dynamiky vývoje jsou procesy spojené s utvářením informační společnosti a naším začleňováním do evropských struktur a vytváření jednotného, vnitřně diverzifikovaného evropského prostoru. Systémová nezbytnost celoživotního vzdělávání ve srovnání s tradičním počátečním vzděláváním je v jeho flexibilitě a dynamičnosti, což ho předurčuje k využívání nástrojů, které mu tyto vlastnosti poskytnou. Jedná se především o formy, které jsou přímo produktem nových technologií v oblasti vzdělávání – e-learning a média, především elektronická, jejichž význam i v oblasti vzdělávání vzroste po jejich digitalizaci.

Při vytváření a rozvíjení celoživotního vzdělávání by bylo chybné, kdybychom celoživotní učení viděli „jako to, co je po ukončení počátečního vzdělávání od primárního po terciární“. Vytváření systému celoživotního vzdělávání musí být imanentní celému vzdělávacímu systému. Jedinec musí být připravován na to, aby se stal „aktivním hráčem na hřišti celoživotního vzdělávání“. Tato příprava má řadu položek:

- hodnotový systém (vzdělávání musí být hodnotou)
- životní cíl
- životní styl (návyky vzdělávání a studia)
- znalosti o systému
- kompetence orientovat se v celoživotním vzdělávání ve vazbě na své potřeby a socioekonomickou situaci
- kultivace osobnosti, která ze vzdělávání a poznávání činí nejen prostředek, ale cílovou aktivitu, jejíž smysl je v ní samé

K budování a rozvíjení systému celoživotního učení a jeho skeletu jsou potřebné relevantní informace o stavu společenské reality, včetně lidského faktoru v daných oblastech. Efektivita zásahu do společenské reality je adekvátní úrovni poznání toho, kdo do této reality zasahuje a samozřejmě je také adekvátní úrovni znalostí nástrojů, které při implementaci do společnosti používá.

Proto je projekt ve Výzkumném modulu S zaměřen na průsečík entit, v kterém se rozhoduje o kvalitě „zaměstnatelnosti“ populace, v její vzdělanostní, věkové, sociální, genderové (mateřská role) a plošné struktuře. Člověk není mechanický stroj a ve většině složek je jeho aktuální stav výsledkem dlouhodobého vývoje a působení vnějších a vnitřních vlivů. Proto také jeho sociální vlastnost, kterou nazvěme synteticky „zaměstnatelnost“ a která je souhrnem řady vlastností a kompetenci, se utváří dlouhodobě.

Cílem projektu je teoretická a empirická analýza této syntetické kategorie, rozkrytí jejích složek a výzkum geneze těchto složek a jejich syntézy v kategorii „zaměstnatelnost“. Tato kategorie je kategorií sociologickou, sociálně psychologickou a psychologickou. Proměny společnosti pozměňují i obsah této kategorie, resp. některé její dimenze. Kategorie „zaměstnatelnost“ má nepochybně složky, které jsou víceméně obecně platné a složky, které jsou úzce spjaty s konkrétní společensko ekonomickou situací, s lokální situací a s dalšími parametry. Analýza bude konkretizována ve vazbě na Prahu, která představuje zcela jedinečnou entitu nejen v rámci české společnosti, ale i Evropy.
Současná společenská realita, resp. její proměny, do které projekt vstupuje je formována řadou změn, z nichž některé jsou víceméně neutrální, jiné poznamenávají realitu negativně.

Změny

Průnik několika civilizačních procesů:

1. Procesy tvořící ve svém úhrnu informatizaci společnosti s konečným výsledkem informační společnosti
2. Evropská integrace ve své formální, institucionální, ústavně právní rovině
3. Vytváření „znalostní“, „učící se“, „vzdělanostní“ společnosti
4. Vytváření jednotného vysokoškolského evropského prostoru na základě dokumentů přijatých poradami ministrů školství
5. Vytváření evropské identity
6. Vytváření evropské virtuální reality – kyberprostoru.

Negativní změny

1. Oslabení základního výzkumu v oblasti pedagogických věd (zrušení PUJAK ČAV), které přispělo k nesystémovým a opakovaných zásahům do školství. Ve jménu liberalizace dochází kontinuálně k rozkladu vzdělávacího systému.

2. Chaotický vliv na vzdělávací vize a koncepce ve školství expertů, kteří se stanou experty tím, že se za ně prohlásí.

3. Politizace vzdělávací problematiky společnosti.

4. Negativní a zjednodušují ekonomizace vzdělávací problematiky.

5. Feminizace školství.

6. Nízké odměňování kvalifikovaných pracovníků ve školství.

7. Nedostatečně zvládnutý nástup nových informačních a komunikačních technologií ve školství.

8. Bulvarizace elektronických a tištěných médií a marginalizace jejích vzdělávacích a kultivačních funkcí.

Tématická profilace projektu

Jak bylo uvedeno a argumentováno, významný segment potenciality společnosti se nachází v průsečíku „lidské zdroje - média - e-learning - skelet celoživotního učení - další vzdělávání“. K využití tohoto segmentu potenciality společnosti je nezbytná analýza a poznání postavené na empirickém výzkumu. Na základě zjištěných poznatků bude koncipován systém dalšího vzdělávání nasměrovaný především do oblasti dalšího vzdělávání prostřednictvím médií a e-learningu.

V informační společnosti význam médií a e-learningu roste a do značné míry spolurozhoduje o dynamice a úrovni znalostní společnosti. Stav české společnosti je v této oblasti žalostný. Ve veřejnoprávním rozhlase nejlepší vzdělávací a populárně vědecké pořady přežívají ještě z „předlistopadové“ doby a zásluha managmentu na nich je pouze v tom, že je ještě nestačil pokazit či zrušit. Na vzdělávací politice Českého rozhlasu je patrná především nekoncepčnost. V České televizi, resp. na jejím druhém programu je uváděna řada kvalitních dokumentů, především historických a přírodovědných. Převážně se však jedná o zahraniční pořady. Občas se objeví i zajímavá původní tvorba např. v komponovaných večerech. Řada popularizačních pořadů je však zbytečně znehodnocována „primitivní a infantilní didaktizací“. Současné grafické možnosti jsou pro některé televizní tvůrce příliš lákavé, takže divák za to, že se dozví poznatek, informaci musí protrpět poskakující figurky, skřehotání apod. Ne každý divák je však ochoten a schopen tuto „cenu zaplatit“, zvláště když je podobně neustále obtěžován reklamami. Je patrné, že zájem plnit tuto veřejnoprávní funkci na ČT2 je, avšak tento zájem se nepromítl do koncepce, která by umožnila systematičtější působení v oblasti vzdělávání.

Empiricky se prokázalo, že vzdělávací význam elektronických médií je v současnosti pro českou populaci minimální. V případě takové podoby e-learningu, který znamená ucelenější vzdělávací obsah, je však význam pro českou společnost ještě mizivější. Navzdory tomu, že e-learning je poměrně frekventovaným pojmem a v řadě vyspělých států Evropy se již stal reálným vzdělávacím nástrojem, v česká společnost je v jeho využívání na počátku.

Výzkumný segment projektu se proto zaměří na témata: počítačová gramotnost, komputerizace společnosti, e-learning, média. V druhé oblasti bude výzkum zaměřen na jednotlivé prvky skeletu celoživotního vzdělávání. V třetí oblasti půjde o témata spojená se syntetickou kategorií „zaměstnatelnost“. Ve výzkumném modulu jsou výzkumné cíle směrovány do několika oblastí:

- poznaní společenské reality v daném výseku v čase projektu

- metodologický cíl ve směru zkoumání vazby a jejího praktického významu mezi poznáním aktuálního stavu reality (trhu práce atd.) a zaměstnatelností

- hledání metodiky k „projektování budoucnosti“ . To znamená kroků, opatření, které budou reagovat na stav, který nastane teprve v budoucnosti, resp. opatření budou napomáhat tento budoucí stav navodit

- modelové zpracování skeletu celoživotního učení, jeho reflexe prostřednictvím empirických výzkumu a rozpracování nástrojů jeho profilování (utváření) u mladé generace a reprofilace u generace střední. Hlubší rozpracování se bude týkat médií a e-learningu a specifiky Prahy.

1.3. empirický výzkum. Výzkum bude zaměřen na vybavenost populace k využití elektronických médií a nových informačních technologií k dalšímu vzdělávání, k celoživotnímu vzdělávání, k ekonomické aktivitě a k životu v informační společnosti (počítačová gramotnost, hardwarová a softwarová vybavenost). Dále bude zkoumáno současné využívání těchto technologií ke vzdělávání a k ekonomické aktivitě, postoje k těmto technologiím a jejich začlenění do životního stylu a vize využití těchto technologií v životních cílech a životních drahách populace a jejích sociálních, věkových a vzdělanostních skupin.

4. K metodologii a metodice výzkumu

Naplnění výzkumných cílů projektu obsažených v příloze „Výzkumný modul S“ je plánováno prostřednictvím široké palety výzkumných metod a technik. Těžiště výzkumného programu je ve statistické metodě a v technice sběru dat standardizovaným rozhovorem na reprezentativním souboru české populace. Dále výzkumný program počítá s obsahovou analýzou a s kvalitativními metodami jako je focus group a hloubkový rozhovor. Tento empirický sociologický výzkum se tedy kromě naplňování konkrétních cílů jedné výzkumné akce také podílí na realizaci výzkumných cílů celého modulu a projektu.

Významným metodologickým východiskem je, že celý projekt je zaměřen na Prahu a tudíž také empirický výzkum má přinést primárně poznatky o Pražanech ve vztahu k tématům výzkumu a Projektu. Poznání přichází především komparací, teprve porovnávám-li daný stav s normou, předchozím stavem, se situací jiných entit, či s významem pro určité funkce, celek struktury či subsystémy systému získávám výpověď o zkoumaném entitě, jevu či procesu.

Praha a Pražané jsou sice specifickou, ale pevnou součástí širšího celku, kterým je česká společnost, Česká republika. Metodologickým východiskem se proto stala komparace Pražanů a občanů české společnosti. Komparace těchto dvou podsouborů vypoví o situaci Prahy a o jejích specifikách. Získání těchto poznatků je plánováno jako výchozí báze k praxeologickým opatřením.

Při rozpracování teoreticko metodologických východisek a operacionalizaci výzkumných cílů do roviny znaků, indikátorů, otázek a výzkumného instrumentu řešitelé navázali na své dosavadní výzkumy a výsledky a rozpracovanou metodiku, což umožnilo přípravu výzkumu významně zkrátit a v říjnu předložit připravený dotazník k diskusi v rámci týmu projektu.

Diskuse nad připraveným dotazníkem byly několika kolové a poměrně náročné. Problémy vyplývaly především z profesní a kvalifikační diverzity týmu. Na základě těchto zkušeností výzkumný manažer modulu přistoupil ke standardnímu postupu v realizaci výzkumných a vědeckých úkolů. Ke každé výzkumné akci je řešitelským týmem modulu S zpracován projekt výzkumu, který je oponován dvěma odborníky. Na základě oponentských posudků probíhá oponentura, kde je možnost diskutovat jak celek projektu, tak jeho jednotlivé části všemi členy týmu Projektu.

Na terénní sběr byla vypsaná veřejná soutěž a firma, která vyhrála soutěž realizovala terénní sběr dat v listopadu a v prosinci. V lednu, podle zadání a smlouvy s firmou, výzkumný tým dostal systémový soubor dat z výzkumu. Informace z výzkumu a o výzkumu byly poskytnuty pracovníkům magistrátu, kteří prováděli v Hermesu kontrolu projektů a signální informace byla přiložena k monitorovací zprávě. V únoru byly dílčí výsledky prezentovány na mezinárodní konferenci v Trnavě a na tiskové konferenci.

5. Charakteristiky výběrového souboru

Z přijetí komparace jako metodologického východiska vyplynul způsob konstrukce výběrového souboru. Výběrové soubory byly konstruovány dva, jeden reprezentativní za českou populaci, druhý za pražskou populaci.

Výběrové soubory byly konstruovány na základě metodiky kvótního výběru, přičemž soubory jsou reprezentativní podle vzdělání, věku a pohlaví. Rozložení tazatelské sítě generuje reprezentativitu také podle krajů.

Při matematicko statistické analýze a interpretaci je pracováno se souborem reprezentativním pro Prahu (N=503 respondentů) a se souborem reprezentativním pro Českou republiku bez Prahy (N=1197 respondentů).

6. Výzkumné cíle

Ve výzkumném modulu jsou výzkumné cíle směrovány do několika oblastí:

- poznaní společenské reality v daném výseku v čase projektu; metodologický cíl ve směru zkoumání vazby a jejího praktického významu mezi poznáním aktuálního stavu reality (trhu práce atd.) a zaměstnatelností;
- hledání metodiky k „projektování budoucnosti“ . To znamená kroků, opatření, které budou reagovat na stav, který nastane teprve v budoucnosti, resp. opatření budou napomáhat tento budoucí stav navodit.

Tyto cíle mají charakter cílů celého projektu. Výzkumné cíle tohoto výzkumů mají konkrétnější rozměr.

- zjistit jaký význam přikládají Pražané vzdělávání pro svůj život a životní styl;
- zjistit strukturaci významu vzdělávání pro život a životní styl v závislosti na pohlaví;
- zjistit strukturaci významu vzdělávání pro život a životní styl v závislosti na vzdělání;
- zjistit strukturaci významu vzdělávání pro život a životní styl v závislosti na věku;
- zjistit diferenci významu vzdělávání pro život a životní styl mezi Pražany a populací zbytku ČR;
- zjistit motivaci Pražanů k dalšímu vzdělávání;
- zjistit diference v motivaci k dalšímu vzdělávání mužů a žen;
- zjistit závislost motivace ke vzdělávání v závislosti na věku;
- zjistit závislost motivace ke vzdělávání v závislosti na vzdělání;
- zjistit diference v motivaci Pražanů a zbytku české populace;
- zjistit hodnocení významu jednotlivých forem vzdělávání a zájem je využívat Pražany a populací zbytkem české populace;
- zjistit diference v hodnocení významu jednotlivých forem vzdělávání a zájem je využívat Pražany a populací zbytkem české populace;
- zmapovat využívání jednotlivých vzdělávacích forem v dalším vzdělání;

- zjistit diference ve využívání jednotlivých vzdělávacích forem v dalším vzdělání mezi Pražany a zbytkem české populace;
- zjistit diference ve využívání jednotlivých vzdělávacích forem v dalším vzdělání mezi muži a ženami;
- zjistit závislost ve využívání jednotlivých vzdělávacích forem v dalším vzdělání v závislosti na věku;
- zjistit závislost ve využívání jednotlivých vzdělávacích forem v dalším vzdělání v závislosti na vzdělání;
- podat sociální obraz nezaměstnaného a jeho odlišnosti od zaměstnaného;
- zmapovat strukturu Pražanů ve vztahu ke znaku nezaměstnanost podle počtu nezaměstanosti;
- zmapovat strukturu Pražanů ve vztahu ke znaku nezaměstnanost podle délky nezaměstnanosti;
- na základě empirických dat připravit hypotézy ke konstrukci vlastností podílejících se na kompetenci „zaměstnatelnost“
- zjistit diference ve významu vzdělání u souboru nezaměstnaných a zaměstnaných;
- zmapovat využívání osobního počítače;
- zjisti diference ve významu využívání osobního počítače mezi Pražany a zbytkem české populace;
- zjistit způsoby získávání počítačové gramotnosti Pražany a zbytkem české populace;
- zmapovat strukturu míry počítačové gramotnosti v Praze a ve zbytku české populace;
- zmapovat využívání internetu Pražany a zbytkem české populace;
- zmapovat způsoby využívání internetu;
- zjistit příčiny nevyužívání internetu Pražany a zbytkem české populace;
- zmapovat význam vzdělávání prostřednictvím tradičních elektronických médií;
- zjistit preferované televizní a rozhlasové vzdělávací pořady.

7. Vzdělávání v životě člověka a jeho pozice v životním stylu

7.1. Vzdělávání – důležitá a trvalá součást života a životního stylu

Jak hodnotí respondenti význam vzdělání pro sebe a pro svůj život. Vzdělávat se bude ten člověk, pro kterého má vzdělání význam a vzdělávání je součástí jeho životního stylu. Proto je třeba zjistit jaký význam má vzdělání pro českou populaci. Proto jsme respondentovi položili otázku: „Představuje vzdělávání důležitou a trvalou součást Vašeho života a životního stylu?“ Škála: 1 - rozhodně ne, 2 - spíše ne, 3 - ani ano, ani ne, 4 - spíše ano, 5 - rozhodně ano.

Vzdělávání představuje důležitou a trvalou součást života a životního stylu téměř 60% občanů české republiky. V Praze je význam vzdělávání ještě vyšší. Pro 70% Pražanů je vzdělávání důležitou a trvalou součástí života. Vzdělávání přikládají větší význam ženy ve srovnání s muži. 72% pražských žen považuje vzdělávání za důležitou a trvalou součást života.

Význam vzdělávání není lineárně závislý na věku. Kromě vlivu věku se zde projevují zřejmě také jiné faktory. Nejvyšší význam přikládají vzdělávání respondenti z nejmladší věkové skupiny 15-30 let. Pro 76% respondentů z této skupiny představuje vzdělávání důležitou a trvalou součást života a životního stylu. Jde o skupinu, jejíž značná část studuje a je tedy pro ni vzdělávání „pracovní náplní“. V následující věkové skupině 31-45 let význam vzdělávání klesá (63%). Tento pokles by mohl být částečně způsoben tím, že jde o skupinu, která má relativně „čerstvou kvalifikaci a vzdělání“, spíše se soustředí na sbírání pracovních zkušeností a pociťuje proto menší potřebu vzdělávání.
Jiná je situace ve skupině 46-60 let, ve které opět význam vzdělávání vzrůstá (72%). Jednou z příčin tohoto vyššího zájmu by mohla být společenská změna, která zastihla tuto věkovou skupinu v jejich profesně vysoce produktivním věku. Na tuto změnu musela značná část reagovat změnou zaměstnání, rekvalifikací a doplňováním vzdělání
Ve věkově skupině 61 let a více opět význam vzdělávání klesá. Jde o skupinu, ve které je značná část již v důchodu nebo se do něj v blízké době chystá. Důvodem pro vzdělávání tedy již nemohou být příliš důvody spojené s vykonáváním profese (uplatnění na trhu práce, uplatnění se v zaměstnání), ale spíše zájem o vzdělání jako takové.

Při komparaci skupin podle dosaženého vzdělání je třeba mít na zřeteli specifičnost skupiny se základním vzděláním. Tato skupina je do značné míry tvořena studenty středních škol, jedná se o skupinu s nenaplněným vzdělanostním potenciálem. Význam vzdělávání v životě a v životním stylu stoupá s dosaženým vzděláním. Podíváme-li se na graf, který ukazuje průměry významu vzdělání ve vzdělanostních skupinách, vidíme růst směrem k nejvyššímu, tedy vysokoškolskému vzdělání. Rozdíl mezi lidmi se středoškolským vzděláním bez maturity a s vysokoškolským vzděláním je jeden frekvenční stupeň (3,5; 4,5).

Ze všech sledovaných věkových skupiny má vzdělávání zdaleka nejvyšší význam (78%) pro věkovou skupinu se „základním vzděláním**“.** Jde o skupinu jejíž značná část ještě nedosáhla nejvyššího formálního vzdělání, kterého ve svém životě dosáhne. Jistým protikladem této skupiny je skupina „vyučených a středoškolské vzdělání bez maturity“. U této skupiny je naopak nejnižší potenciál k dalšímu formálnímu vzdělání. Ze všech sledovaných skupin tato skupina přikládá vzdělávání nejmenší význam (51%). Největší význam vzdělávání přikládá nejvzdělanější skupina „vyšší odborné vzdělání a vysokoškolské“. Pro 86% z této skupiny přestavuje vzdělávání trvalou a důležitou součást života a životního stylu. Dosažené vzdělání již svým způsobem vypovídá o hodnotě, kterou tito respondenti vzdělávání přikládají. Graf srovnává soubory mužů a žen Prahy ve věkových skupinách 15 - 18 let a nad 63 let. Údaje tohoto grafu jsou snad až příliš tvrdá k mužům. Nositelem pozitivní dynamiky jsou především ženy, mezigeneračně stoupl význam vzdělání pro život žen. Muži nejenže přišli o pozici hlavního nositele vzdělanostního potenciálu, ale dokonce význam vzdělání, podle výsledků v jejich životě klesl.

V nejstarší generaci mělo největší význam vzdělání pro muže v Praze, v nejmladší věkové skupině tuto pozici zastávají ženy v Praze. Diference mezi pozicí vzdělání u žen a mužů v Praze v nejmladší a nejstarší věkové skupině jsou přibližně stejné, avšak pozice mužů a žen je opačná. Tato diference je dána jednak vysokou dynamikou růstu významu vzdělání u žen, a v tomto podsouboru dokonce poklesem významu vzdělání u mužů.

Další graf ukazuje vývoj významu vzdělání u mužů a žen v ČR a v Praze v závislosti na věku.Graf ukazuje diference, jejichž příčinou je jednak generační specifika, jednak diference vyplývající z životní fáze. Nevíme jaký bude význam vzdělání pro současnou mládež ve věku šedesáti let, a nevíme, jaký byl ve dvaceti letech význam vzdělání pro současné šedesátníky. Zdá se, že tato otázka, resp. odpovědi na ní, určitým způsobem vypovídají o vývoji společnosti, který se promítá do významu vzdělání v hodnocení jedinců. Přes určité výkyvy se ukazuje výrazný, lze říci historický trend.

Vzdělávání – důležitá a trvalá součást života a životního stylu
Praha x ČR

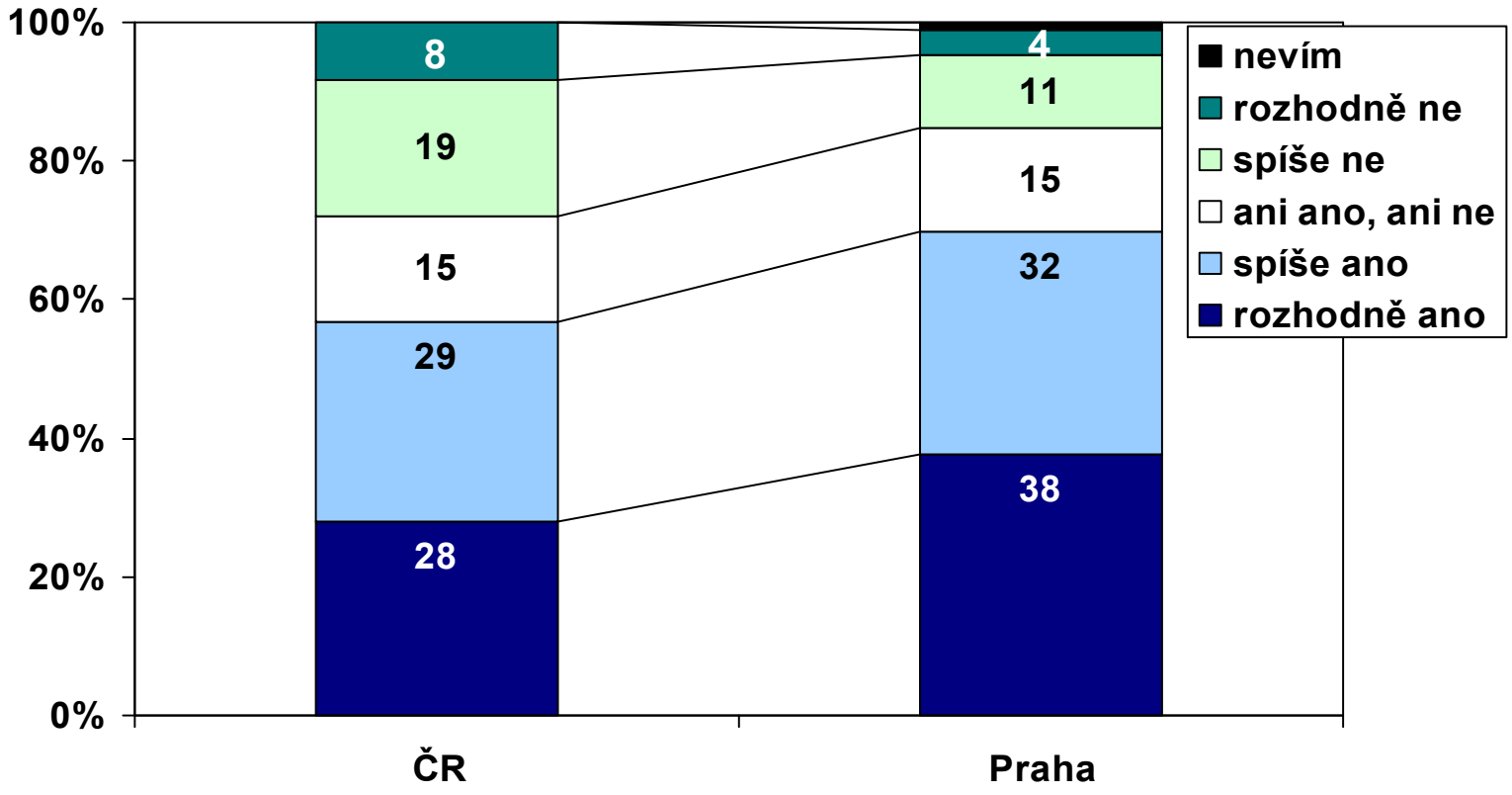

ČR N=1197, Praha N=503

Vzdělávání – důležitá a trvalá součást života a životního stylu
Praha

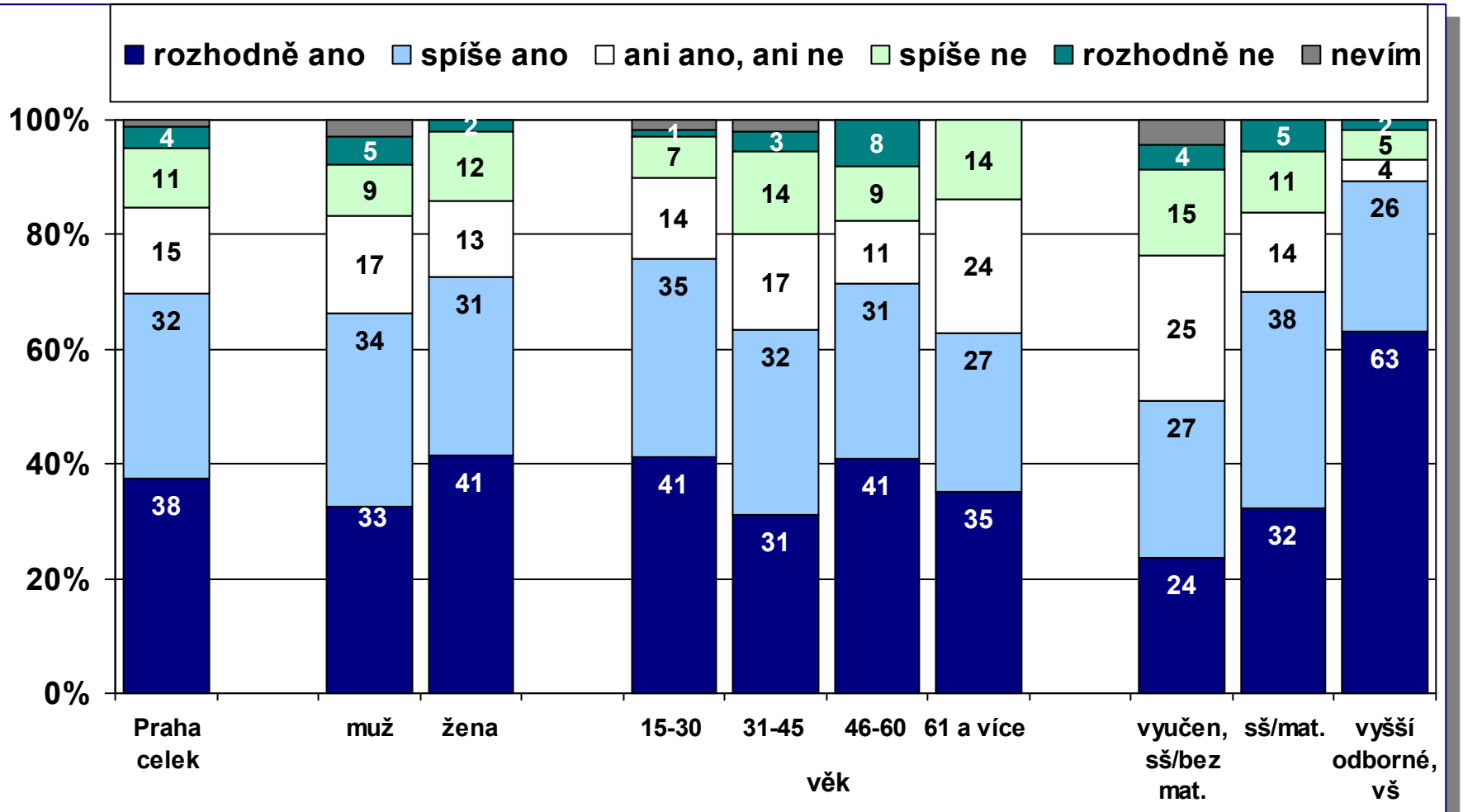

Praha N=503

Vzdělávání jako důležitá a trvalá součást života x nejvyšší dosažené vzdělání – Praha

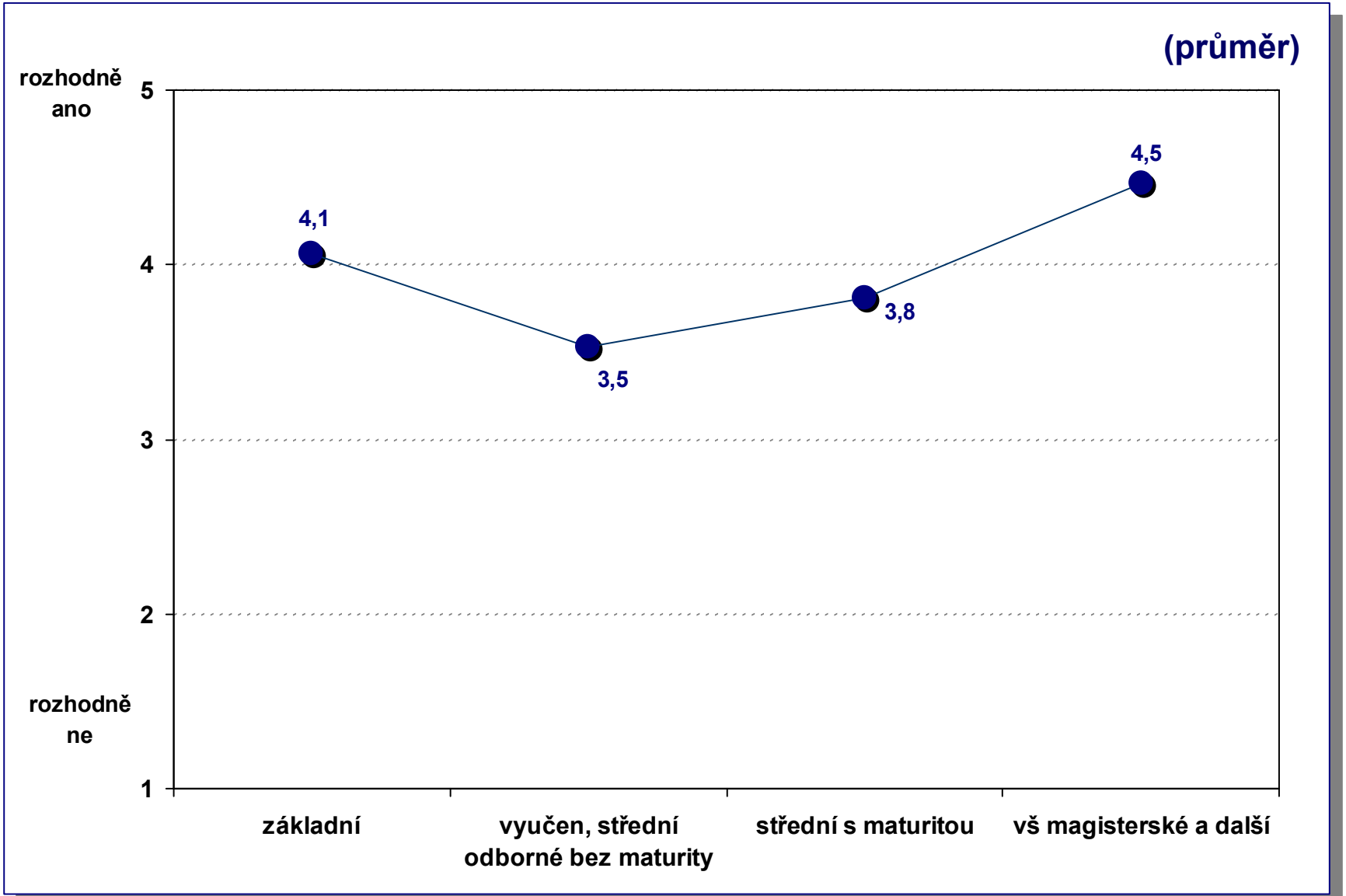

Vzdělávání jako důležitá a trvalá součást života podle zkušenosti s nezaměstnaností - Praha

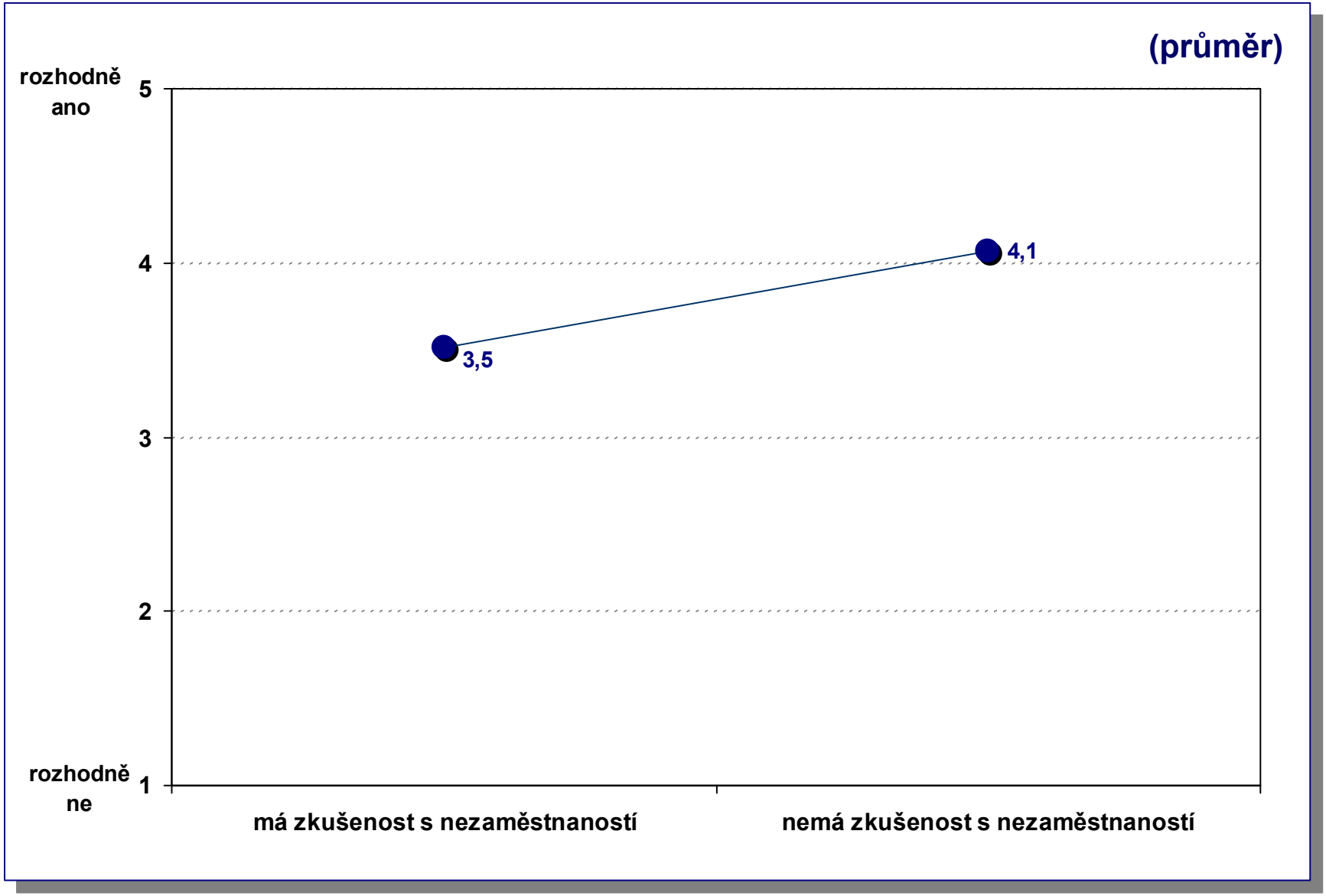

Vzdělávání jako důležitá a trvalá součást života podle počtu nezaměstnaností - Praha

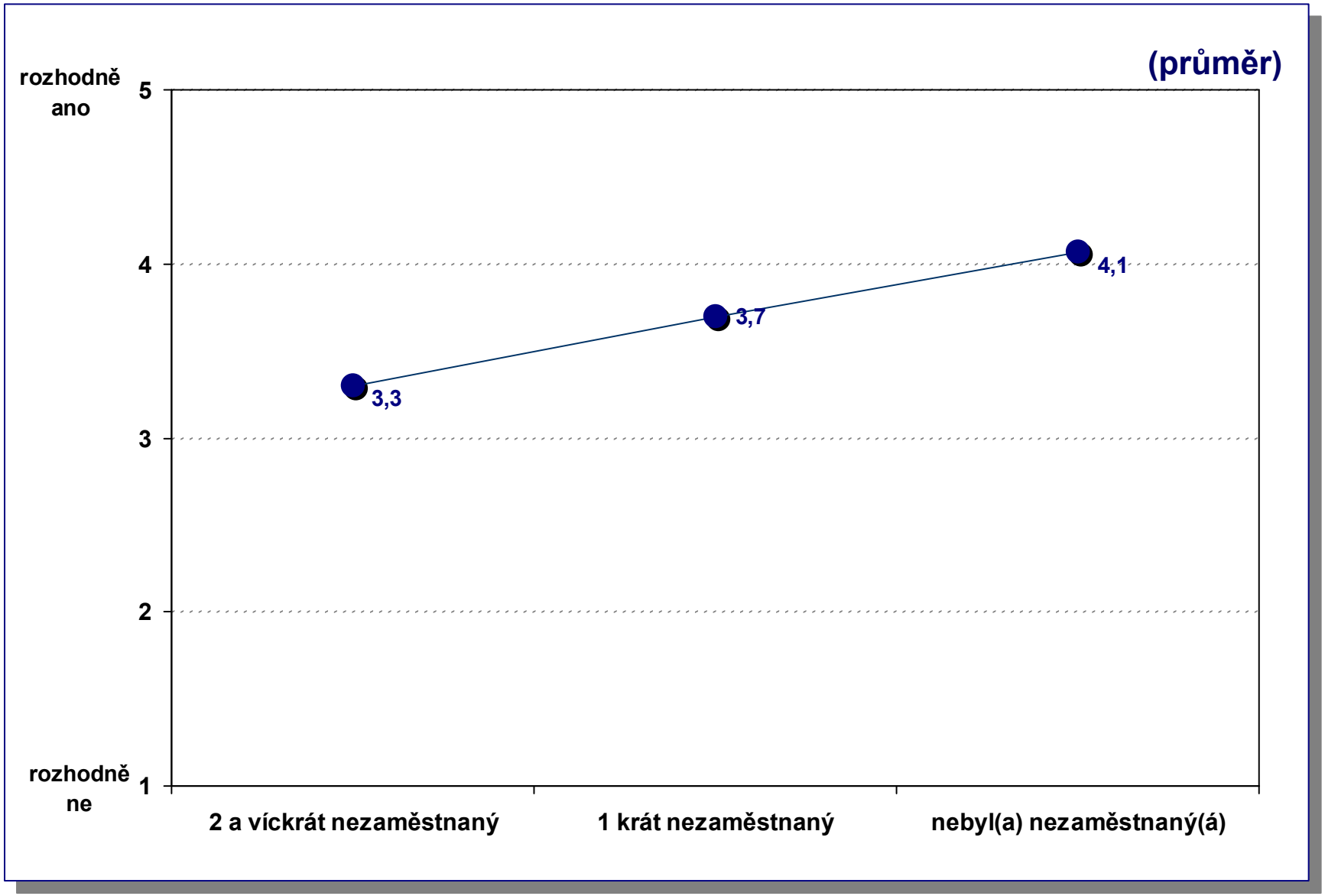

Vzdělávání jako důležitá a trvalá součást života podle délky nezaměstnanosti - Praha

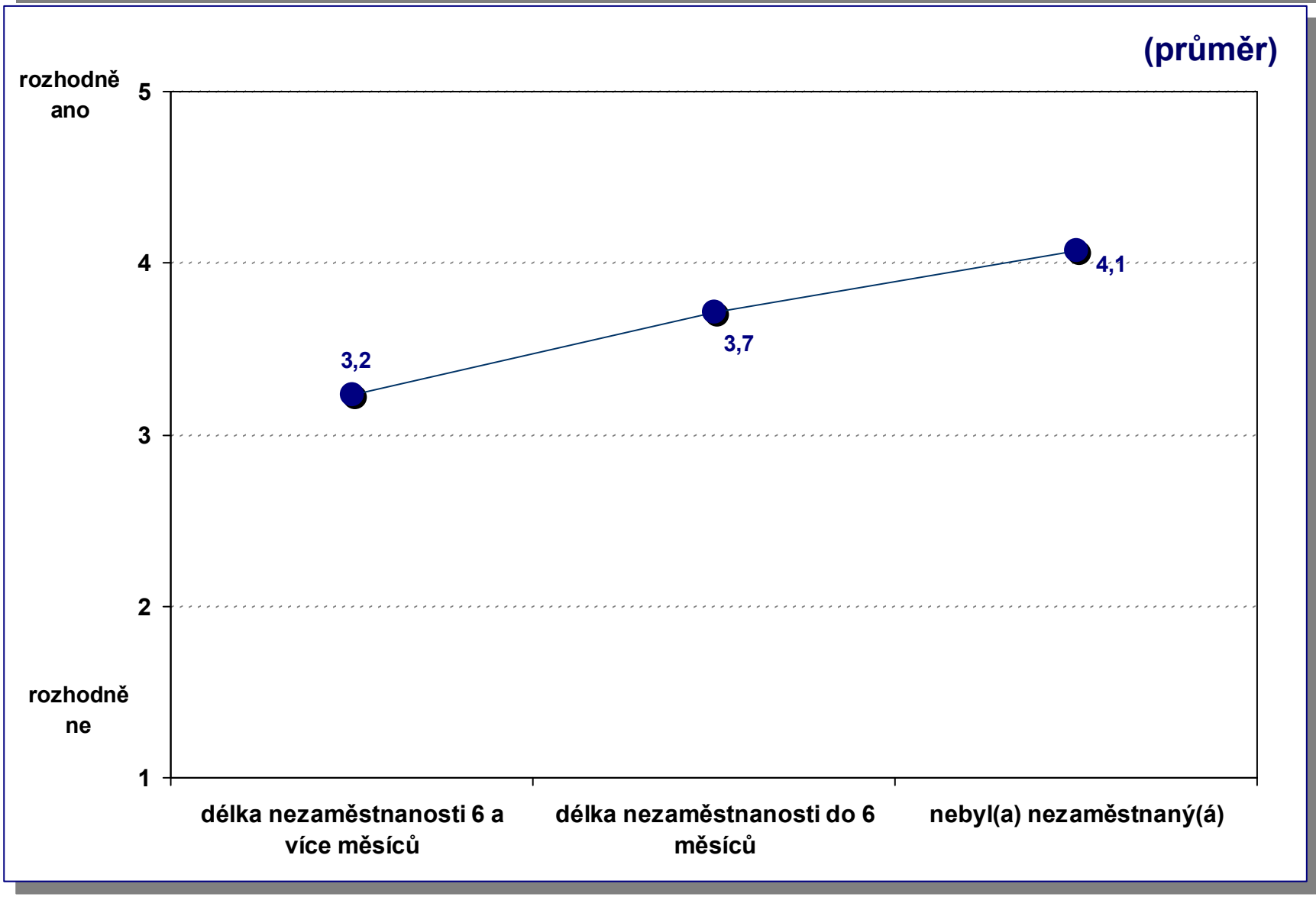

7.2. Motivace ke vzdělávání

Jaké jsou důvody k dalšímu vzdělávání a jaké jsou rozdíly mezi Pražany a zbytkem populace, mezi muži a ženami? Odpověď na tuto otázku jsme hledali pomocí následující otázky. „Mají vliv na to, že se vzděláváte i mimo rámec vzdělávací soustavy od základní po vysokou školu následující důvody? Škála: 1 - rozhodně ne, 2 - spíše ne, 3 - ani ano, ani ne, 4 - spíše ano, 5 - rozhodně ano. Respondent se vyjadřoval ke každému druhu motivace pomocí pětistupňové škály.

Jednotlivé položky z baterie motivací lze zařadit do skupin podle charakteru motivace.

- vzdělávání není prostředkem k něčemu, ale samo je cílem (vzdělávání uspokojuje);
- vzdělávání není cílem, ale prostředkem, avšak k odlišným cílům;
- cíl je směrován k vlastní osobnosti (udržení a rozvoj rozumových schopností, pro poznání sebe sama, chci být vzdělaný);
- cíl je zaměřen k nějakému společenskému atributu ideového zaměření (pro orientaci ve vědě a kultuře je nutné se stále vzdělávat, vstup do EU klade nové požadavky na vzdělávání);
- vzdělávání je zaměřeno k nějakému pragmatickému cíli (existenční, musím mít doklad o vzdělání (diplom, certifikát), profesní, abych mohl(a) vykonávat svou profesi musím se stále vzdělávat, pro uplatnění na trhu práce je nezbytné se stále vzdělávat).

Výzkum přinesl překvapivé výsledky v tom, že pragmatické důvody vzdělávání jsou méně časté či méně důležité. Na prvních dvou místech motivace ke vzdělávání jak v Praze, tak v ČR jsou „chci být vzdělaný“, „vzdělávání mi pomáhá udržet a rozvíjet rozumové schopnosti“. Také cílovost vzdělávací aktivity je velmi častá, tuto motivaci uvádí 66% Pražanů. Tato motivace je nejlepší. Není lepší motivací pro aktivitu než to, že nás uspokojuje. V kategorii chci být vzdělaný je obsažen společenský aspekt, protože implicité je zde často obsaženo, že jedinec chce být vzdělaný pro své okolí. Nechce být vnímán jako nevzdělanec či hlupák, protože často je zaměňována inteligence a vzdělanost.

Vzdělávání pro zvýšení možnosti „uplatnit se na trhu práce“, tedy zvýšit vlastní tržní cenu uvádí jako motivaci 35% Pražanů jako rozhodně ano a spíše ano také 35%. V populaci ČR je tato motivace uváděna méně často, přestože v ČR je nezaměstnanost výrazně vyšší než v Praze. To vypovídá o rozdílu obou populací podle určité charakteristiky, kterou bychom mohli nazvat aktivní strategie jedince na trhu práce. Na posledním místě motivací ke vzdělávání jsou existenční (musím mít doklad o vzdělání, diplom, certifikát) také finanční důvody jsou ke konci žebříčku. Interpretaci můžeme hledat ve dvou odlišných směrech. V České společnosti vzdělání až tak příliš nekoresponduje s příjmy. Druhý důvod může být zakotven v hodnotové orientaci, kdy vzdělání má vyšší hodnotu než majetek a příjmy.

Zajímavé výsledky také přináší komparace motivační struktury ke vzdělávání žen a mužů. Jak v celé ČR, tak v Praze je motivace ke vzdělávání více zakotvena v nepragmatických důvodech. Tento rozdíl je patrný především mezi muži a ženami v Praze. U mužů v Praze je nejčastějším důvodem ke vzdělávání „uplatnění se na trhu práce“, u žen v Praze je tento důvod až na čtvrtém místě. Tento rozdílný přístup ke studiu je patrný i mezi studenty vysokých škol. Výsledky ukazují na motivační specifika ženy. Rozdíly v četnostech jednotlivých motivací mezi muži a ženami lze obecně charakterizovat jako větší instrumentálnost vzdělání pro muže a výraznější význam vzdělávání jako cílové aktivity pro ženy.

Význam vzdělání, jeho hodnota je významnou kategorií a výzkumné poznatky o pozici vzdělání v hodnotové orientaci lidí je důležitou výpovědí o společnosti. Kategorie vzdělání je však obsahově bohatá a strukturovaná a je možné se pokusit o výpověď o obsahově struktuře vzdělání. Co se skrývá za významem vzdělání, co se skrývá za výpovědí respondentů, o významnosti vzdělání. Motivace, důvody ke vzdělání rozkrývají významovou strukturu vzdělání. Posun od obecného významu vzdělání, k jednotlivým položkám, které sytí tuto obecnou kategorii přináší zásadní poznatky ve vztahu k věkovým a vzdělanostním skupinám a k vývoji české společnosti.

Podívejme se nejdříve jak je motivace ke vzdělávání závislá na věku. Od celku populace se nejvíce odlišuje mládež, to jsou věkové skupiny od 15 do 30 let. To je vcelku pochopitelné, protože se jedná o skupiny, které vzdělanostní potenciál teprve naplňují. Mohou se zde prolínat formy a stupně primárního a dalšího vzděláváním. Dalších důvodů vzdělanostní specifičnosti mládeže je celá řada.

Výzkumné poznatky však mají odlišný charakter než ten, který by vyplýval z uvedené specifičnosti. Od 30 let směrem k 15 letům klesá význam vzdělání pro poznání sebe sama, dále význam vzdělávání jako cílové kategorie, kdy samo vzdělávání uspokojuje, baví a zajímá. Pro mládež také klesá význam vzdělávání jako prostředek pochopení vědy a kultury a současné společnosti. Jediný důvod ke vzdělávání má největší význam pro mládež ve věku 15 – 18 let (spolu se seniory) - „chci být vzdělaný“. Tato kategorie má ve své konotaci řadu rovin. Mohu chtít být vzdělaný abych:

- rozuměl světu, společnosti, sobě, druhým;
- byl méně manipulovatelný;
- měl společenskou prestiž;
- lépe se uplatnil ve společnosti a na trhu práce;
- byl lépe profesně vybaven.

To vše a další obsahuje důvod „chci být vzdělaný“.

Pozoruhodný je vysoký význam vzdělávání pro orientaci v současné společnosti, ve vědě a kultuře u generací nad 50 let. Tyto generace také charakterizuje výrazně nižší profesní a finanční význam vzdělávání a význam pro uplatnění na trhu práce.

Pro celou českou populaci jsou významnější jiné důvody než pragmatické, u mladé generace je motivační struktura ke vzdělávání naopak posunuta od celku populace směrem k pragmatismu. To znamená, že vzdělání má význam spíše zprostředkovaný, jako nástroj k dosahování jiných cílů.

Výzkum přinesl zajímavý poznatek, který je také kvantifikovaný, o specifičnosti významu vzdělávání pro každou životní fázi. Zatímco na počátku životní dráhy vzdělávání a jeho dosažená úroveň určují pozici ve společnosti, v následné životní fázi nároky na vzdělávání vyplývají z profesních a finančních požadavků a od středního věku postupně nabývají na významu důvody, které jsou vzdělávání imanentní. Jedná se o udržení a rozvoj rozumových schopností, o potěšení z poznávání, které nám vzdělávání poskytuje.

Koncepce celoživotního učení by měla vycházet ze struktury vzdělávacích potřeb v závislosti na životní fázích a životní dráze. Příkladem ideálního souladu formy a životní fáze je univerzita třetího věku.

Význam všech důvodů vzdělávání roste s dosaženou vzdělanostní úrovní. Rozdíl je pouze v síle závislosti. Čím je člověk vzdělanější, tím jsou pro něho důvody k tomu se dále vzdělávat závažnější. Výjimkou jsou dva důvody. Finanční důvod má větší význam pro skupiny se středoškolským vzděláváním než pro skupiny vysokoškolsky vzdělaných. Důvod existenční má téměř stejný význam pro skupiny se středoškolským vzděláním s maturitou a s vysokoškolským vzděláním.

Baterie důvodů ke vzdělávání

1. **existenční,** musím mít doklad o vzdělání (diplom, certifikát)
2. **profesní,** abych mohl(a) vykonávat svou profesi musím se stále vzdělávat
3. **pro uplatnění na trhu práce** je nezbytné se stále vzdělávat
4. **pro orientaci v současné společnosti a civilizaci** je nezbytné se stále vzdělávat
5. **pro orientace ve vědě a v kultuře** je nutné se stále vzdělávat
6. **pro poznání sebe sama** se potřebuji vzdělávat
7. **vzdělávání mě uspokojuje**, baví, zajímá, přináší poznání
8. **chci být vzdělaný**
9. **finanční,** budu lépe zaplacený/á
10. **vstup do EU** klade nové požadavky na vzdělávání
11. vzdělávání mi pomáhá **udržet a rozvíjet rozumové schopnosti**

Důvody vzdělávání - ČR

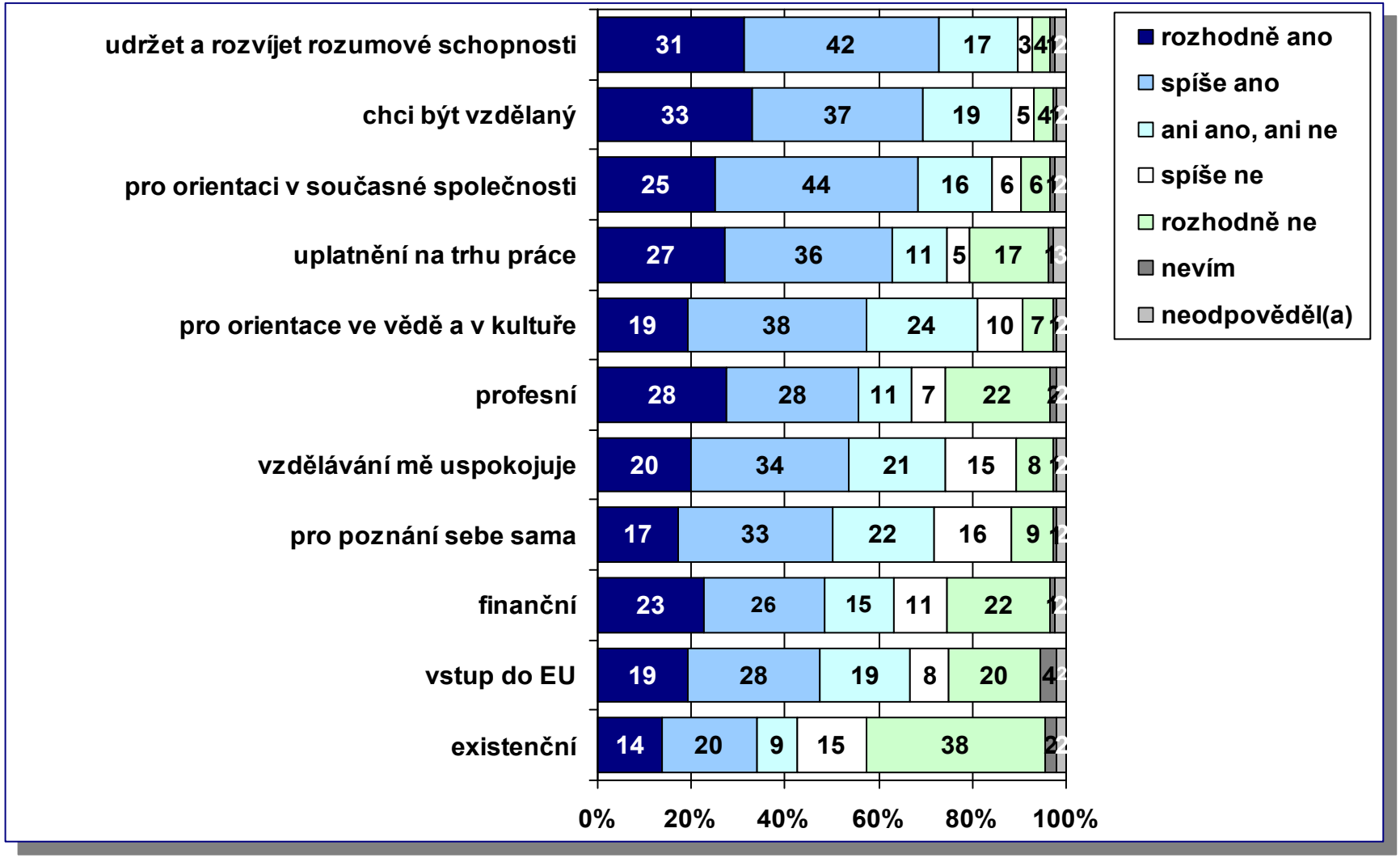

Respondenti, kteří se vzdělávají ČR N=939

Důvody vzdělávání - Praha

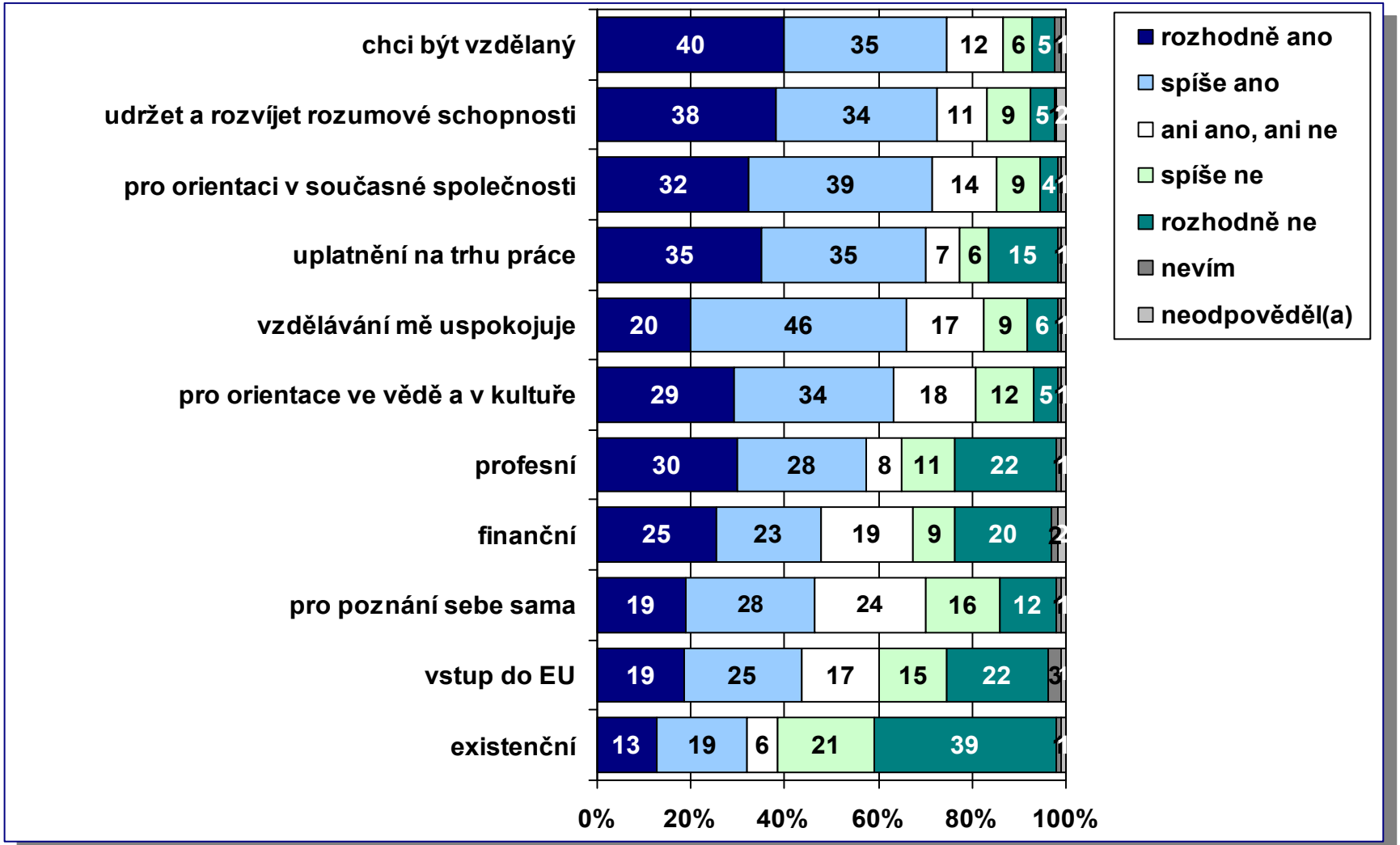

Respondenti, kteří se vzdělávají Praha N=407

Důvody vzdělávání – muži v ČR

Muži, ČR

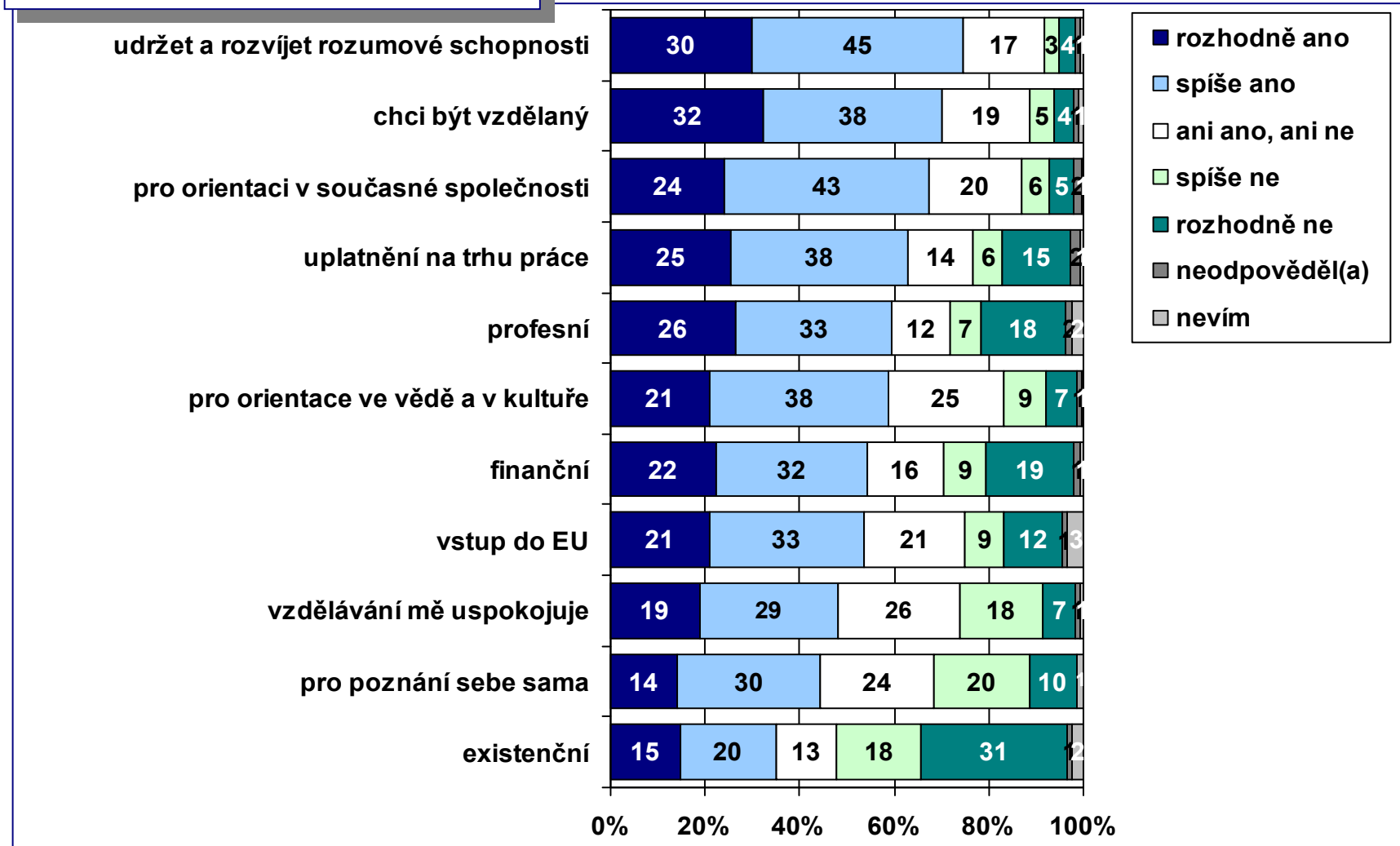

Muži, kteří se vzdělávají ČR mimo Prahu N=413

Důvody vzdělávání – muži v Praze

Muži, Praha

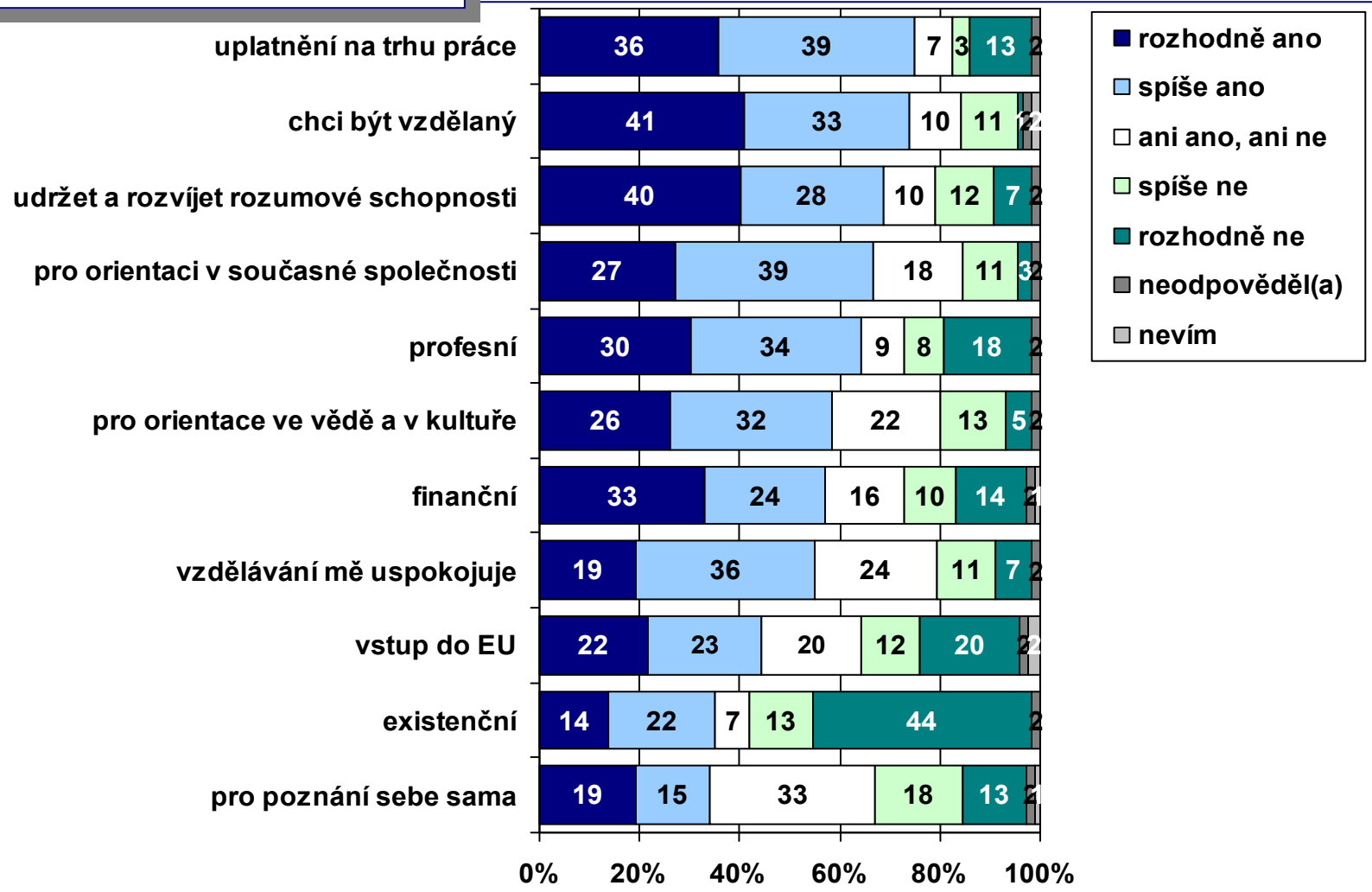

Muži, kteří se vzdělávají Praha N=176

Důvody vzdělávání – ženy v ČR

Ženy, ČR

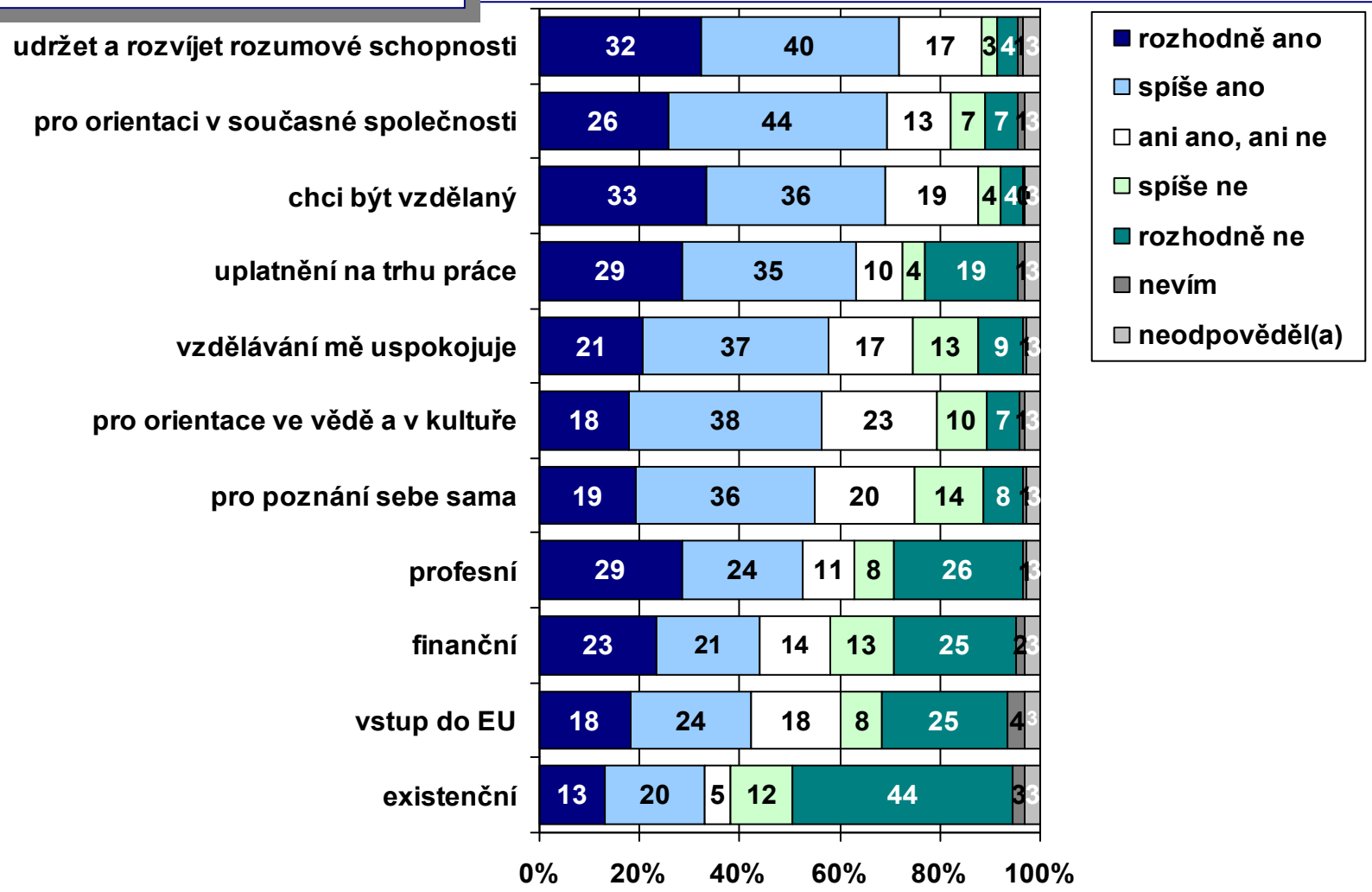

Ženy, které se vzdělávají ČR mimo Prahu N=526

Důvody vzdělávání – ženy v Praze

Ženy, Praha

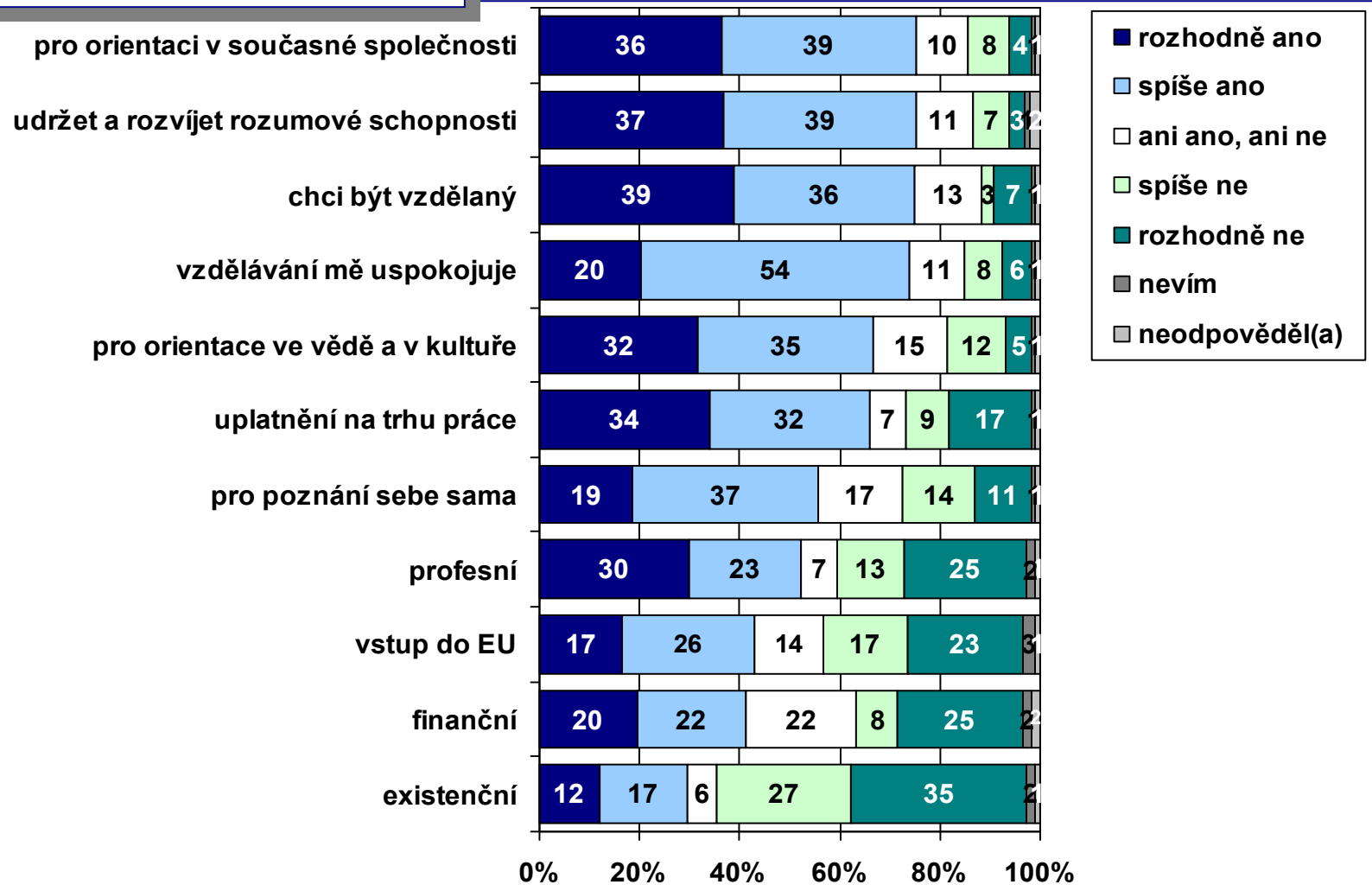

Ženy, které se vzdělávají Praha N=231

Důvody pro vzdělávání – srovnání muži x ženy, Praha

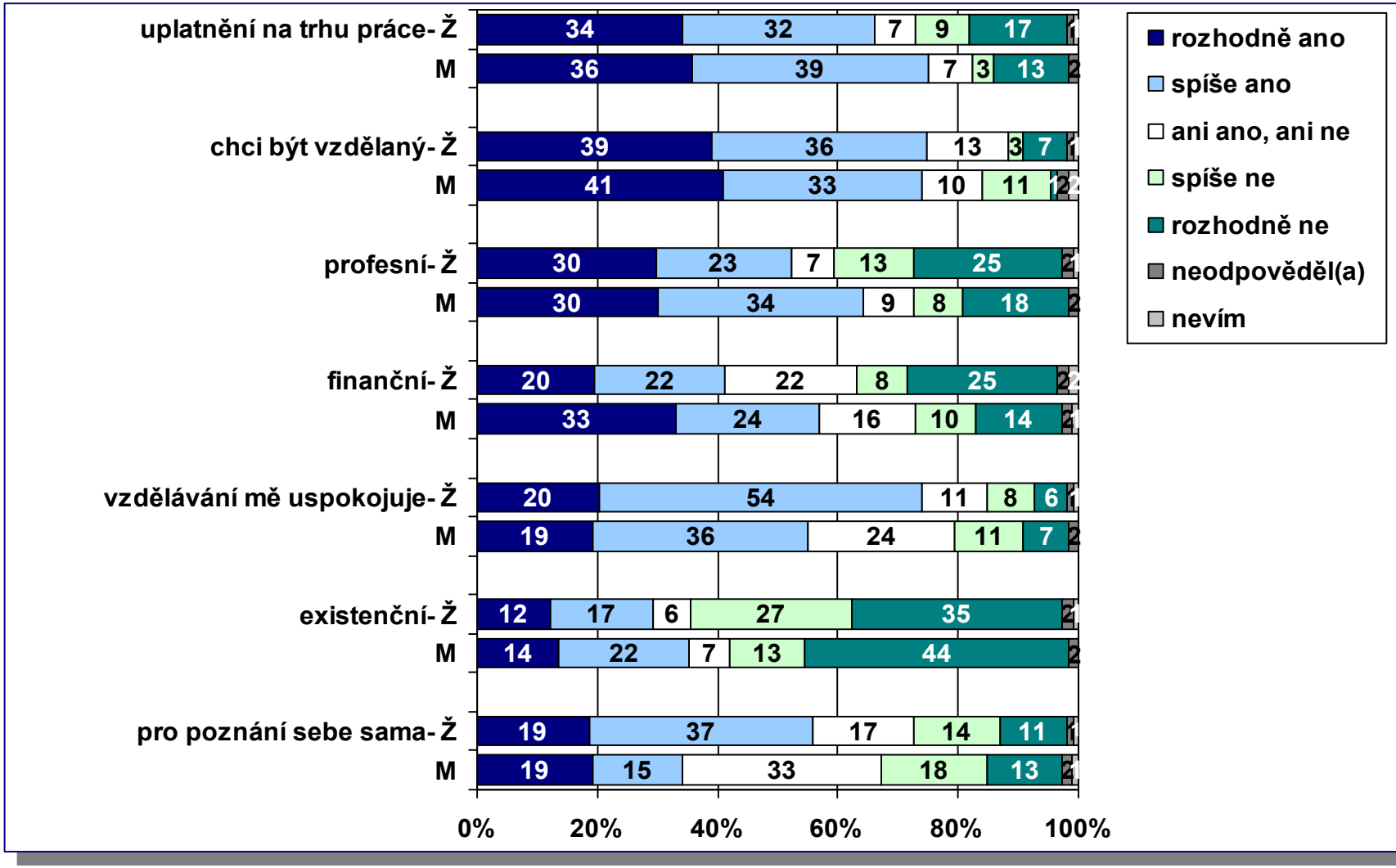

Muži a ženy kteří se vzdělávají, Praha Muži N=176, Ženy N=231

Důvody vzdělávání x věkové kategorie I. - Praha *(průměr)*

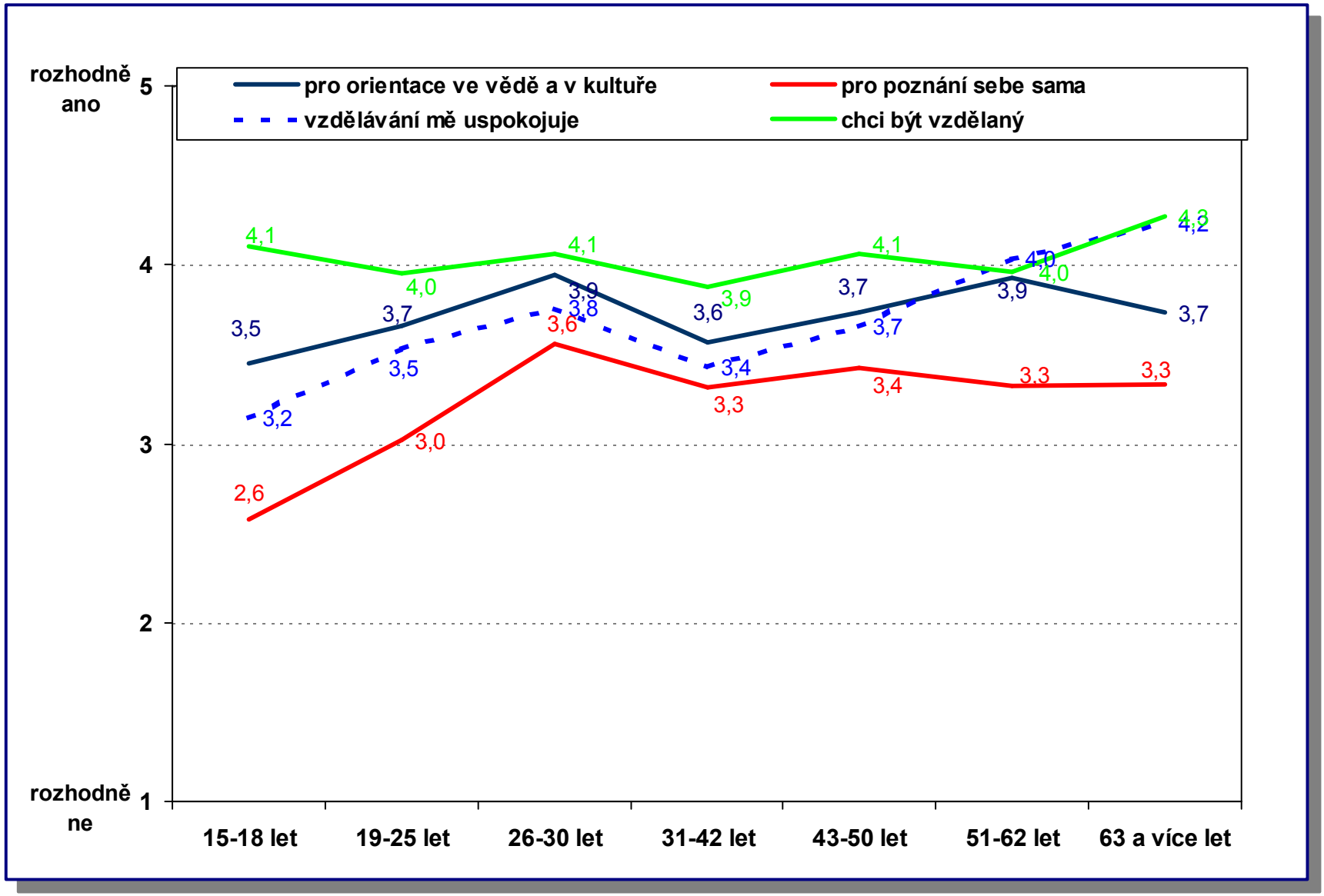

Důvody vzdělávání x věková kategorie II. - Praha *(průměr)*

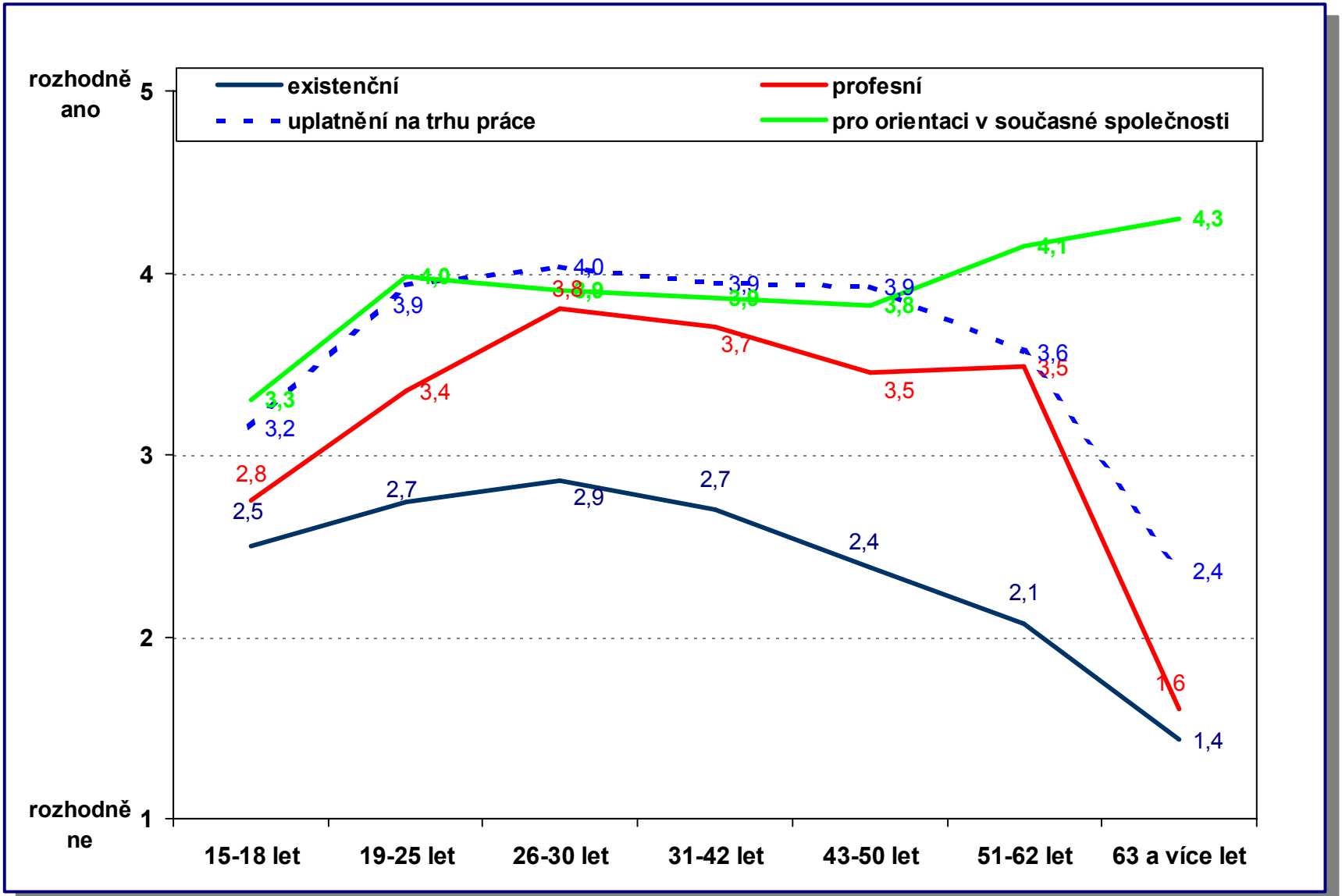

Důvody vzdělávání x věkové kategorie III. - Praha *(průměr)*

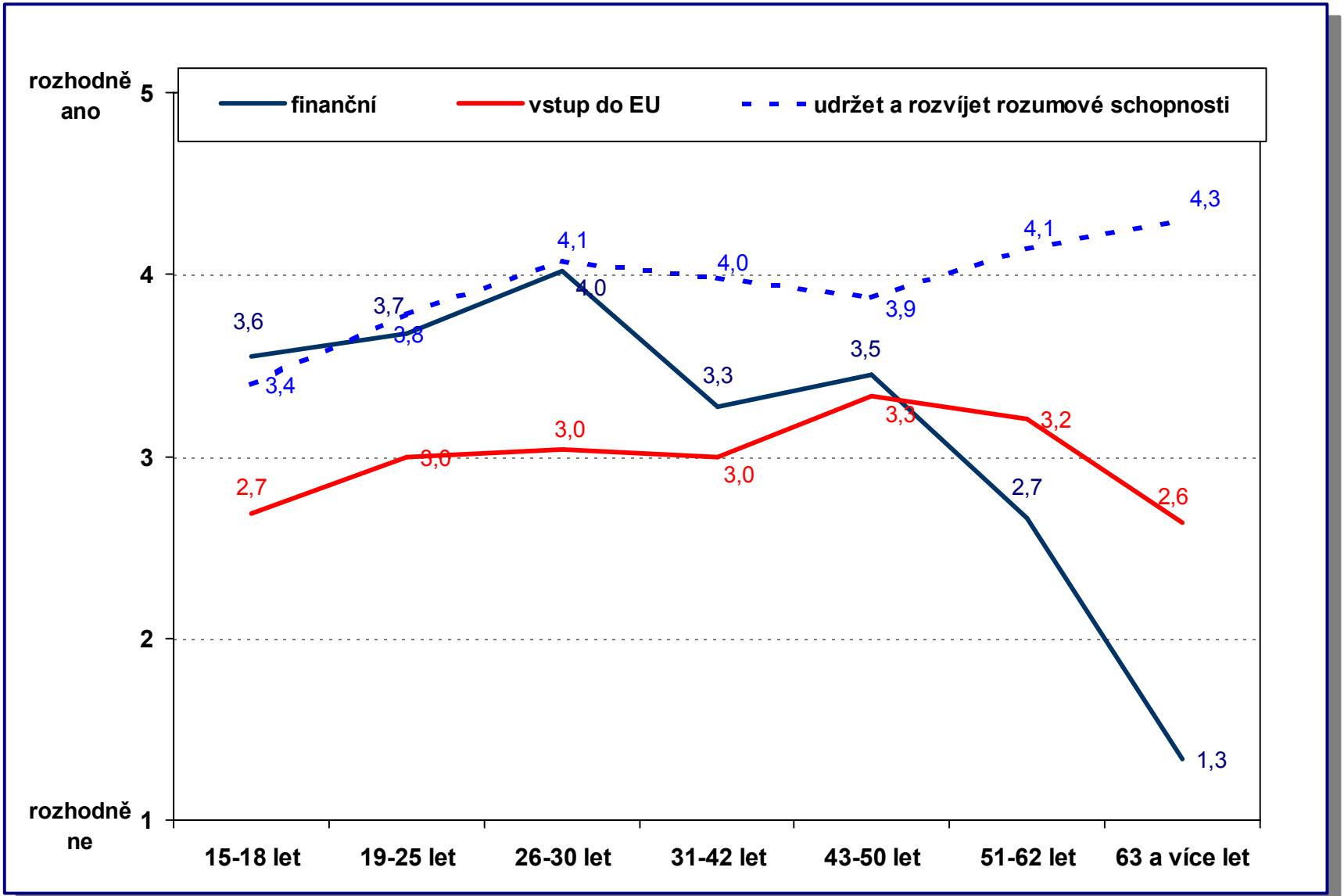

Důvody vzdělávání x nejvyšší dosažené vzdělání I. - Praha *(průměr)*

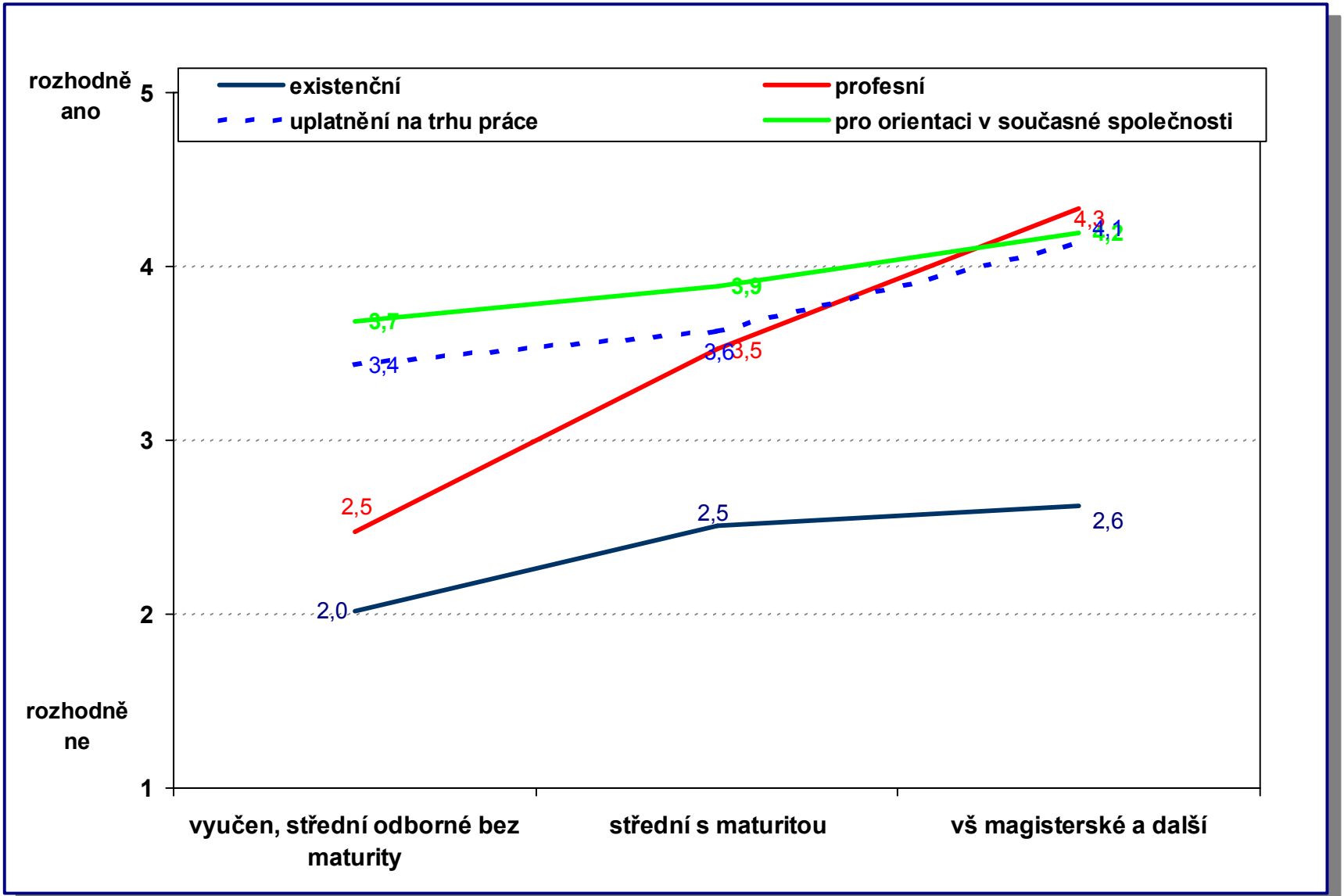

Důvody vzdělávání x nejvyšší dosažené vzdělání II. - Praha *(průměr)*

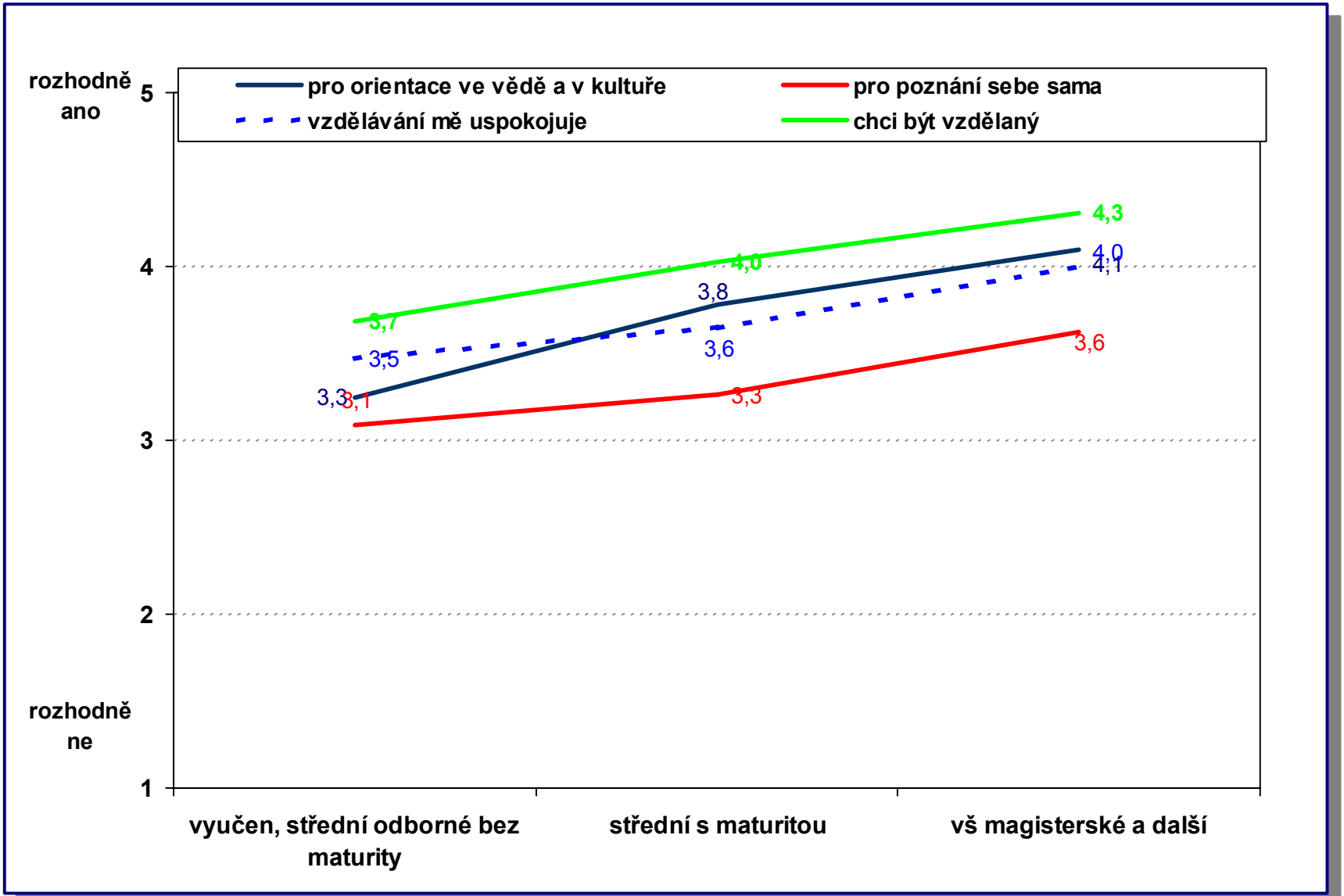

Důvody vzdělávání x nejvyšší dosažené vzdělání III. - Praha *(průměr)*

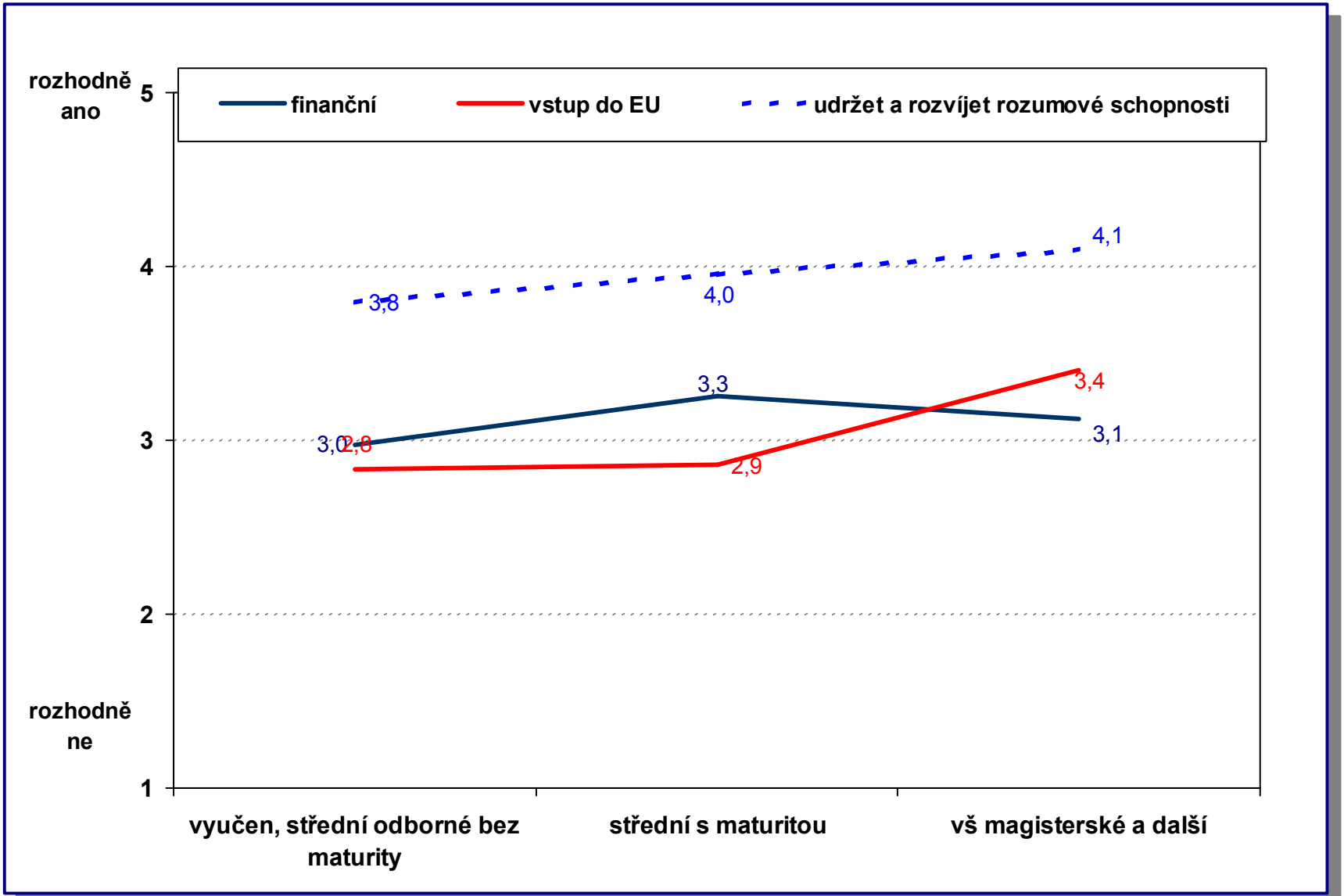

Důvody vzdělávání x zkušenost s nezaměstnaností - Praha *(průměr)*

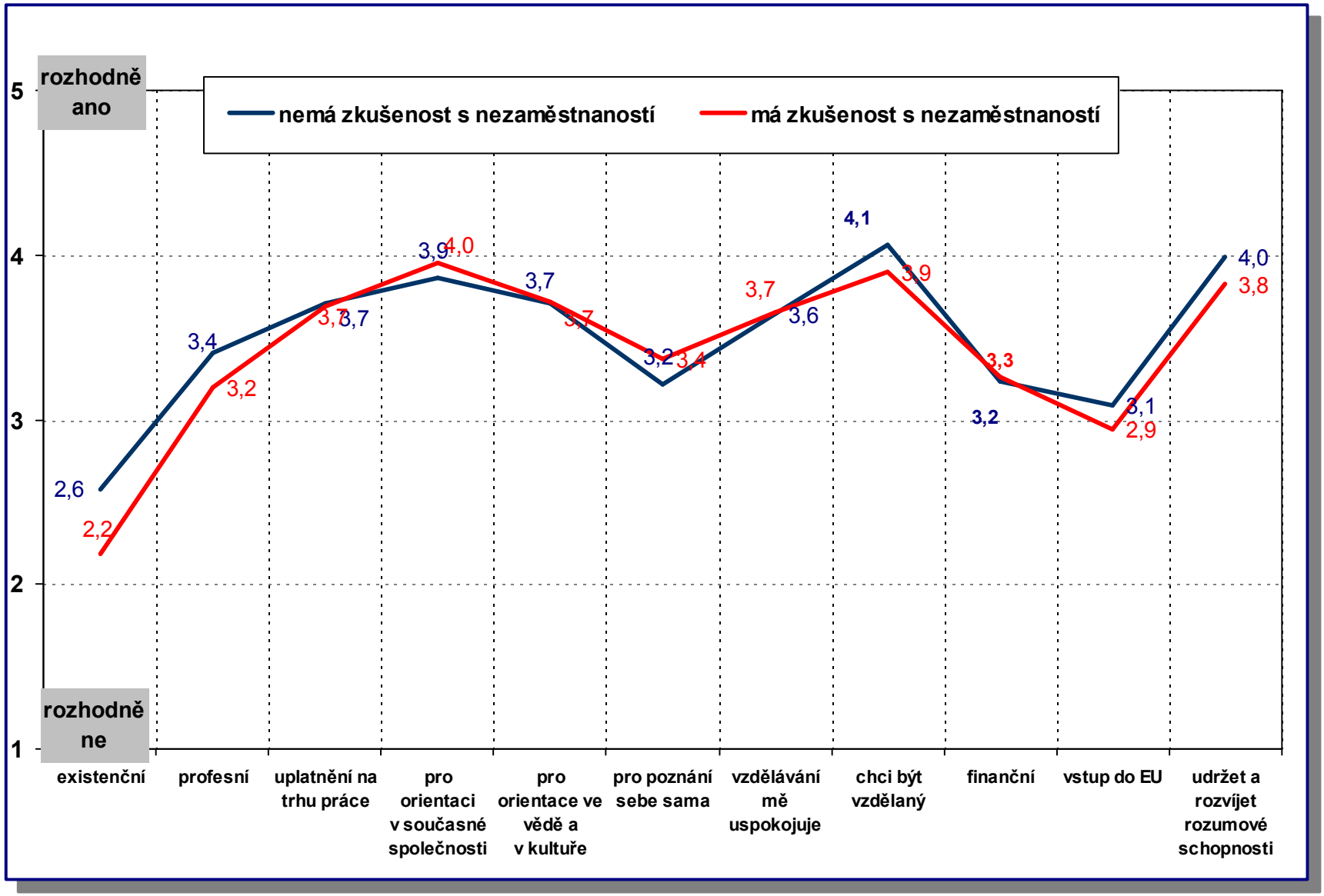

7.3. Význam jednotlivých vzdělávacích forem a zájem je využívat

Ve vývoji společnosti formy vzdělávání procházejí vývojem. Tradiční formou je klasická třída s učitelem. Tato forma procházela historií lidské civilizace do nedávna jen s malými změnami. Poslední generace se však vzdělávají také prostřednictvím rozhlasu. V šedesátých letech se objevilo programované učení a v této generaci zažíváme s nástupem nových informačních a komunikačních technologií pronikání do vzdělávání elektronického vzdělávání v různých podobách. Tyto formy kladou odlišné požadavky na jedince a liší se i celkově. Proto byla respondentům položena otázka, jaký význam přikládají jednotlivým formám vzdělávání. V baterii forem, kterou respondenti posuzovali byla klasická elektronická média, rozhlas a televize a e-learning.

Opět jsme porovnávali pražské a české respondenty a ukázalo se, že význam, který přikládají respondenti z ČR jednotlivým vzdělávacím formám se nijak významně neliší od významu, který těmto formám přikládají respondenti pražští.

Vzdělávání prostřednictvím televizních pořadů má pro Pražany největší význam z jednotlivých uvedených vzdělávacích forem. Televizní pořady považuje za významné pro své vzdělávání 36% Pražanů. Rozhlasové pořady a e-learning je významný pro téměř shodný podíl Pražanů. Rozhlasové pořady jsou významné pro 17% a e-learning pro 18%. Jak naznačují další analýzy uživatelé e-learningu a rozhlasových vzdělávacích pořadů jsou oproti uživatelům televizních vzdělávacích pořadů specifičtější skupinou.

Po hodnocení významu vzdělávacích forem přichází na řadu zjišťování zda respondentovi daná forma vyhovuje. Nejvíce jak pražské, tak české populaci vyhovuje vzdělávání v klasické třídě se spolužáky a s učitelem. Ostatní formy vyhovují výrazně méně.

Respondentům nejvíce vyhovuje vzdělávání formou osobního kontaktu v rámci třídy. Jde o formu, kterou si na rozdíl od ostatních forem s největší pravděpodobností vyzkoušel jistě každý. Zároveň jde ovšem o formu, která je v rámci celoživotního vzdělávání obtížnější pro realizaci než ostatní uvedené vzdělávací formy. Učitel a třída v osobním kontaktu vyžaduje fyzickou přítomnost v jednom časovém okamžiku všech zúčastněných na jednom konkrétním místě, což může být pro řadu zaměstnaných problémem. Zřejmě právě pro tyto důvody je o vzdělávání formou vyučování ve třídě daleko menší zájem (40% Pražanů) než by se dalo očekávat podle počtu respondentů, kteří označili (74% Pražanů) tuto formu vzdělávání za vyhovující.

Největší zájem je o klasické vzdělávání ve třídě s učitelem, následované vzděláváním prostřednictvím televize. V tomto výzkumu se již prokazuje také razantní nástup e-learningu jako vzdělávání 21.století.
Náskok před ostatními formami vzdělávání získalo vzdělávání prostřednictvím televizních pořadů. Tuto formu považuje za vyhovující 30% pražských respondentů. E-learning vyhovuje 21% Pražanů a vzdělávání prostřednictvím rozhlasových vzdělávacích pořadů 17% Pražanů. U e-learningu je velká skupina respondentů, kteří s e-learningem nemají žádnou zkušenosti.

Největší zájem je o klasické vzdělávání ve třídě s užitelem, následované vzděláváním prostřednictvím televize. V tomto výzkumu se již prokazuje razantní nástup e-learningu jako vzdělávání 21.století.

Překvapivý je propad významu rozhlasu jako vzdělávací instituce. Přitom vzdělávání prostřednictvím rozhlasu má v české společnosti velkou tradici a dosáhlo i velmi dobrých výsledků. Je otázkou, zda se vyčerpaly technologické možnosti pro vzdělávání, či zda za destrukcí rozhlasu jako vzdělávací instituce je působení vedení rozhlasu, které se po nástupu komerčních médií přizpůsobuje jejich kritériím a úrovni.

Význam jednotlivých vzdělávacích forem pro vzdělávání respondenta, Praha x ČR

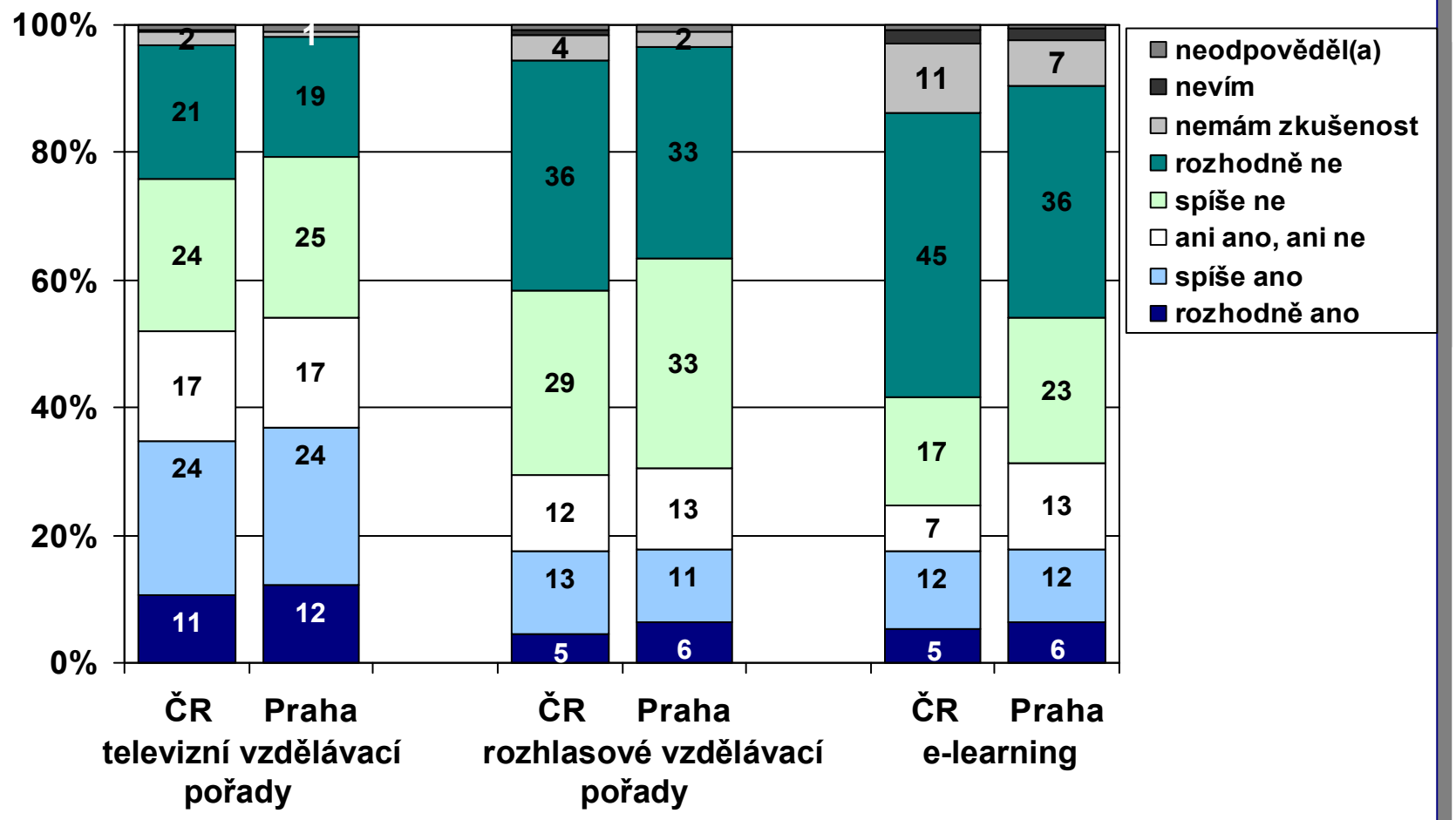

ČR N=1197, Praha N=503

Do jaké míry vyhovují jednotlivé vzdělávací formy, Praha x ČR

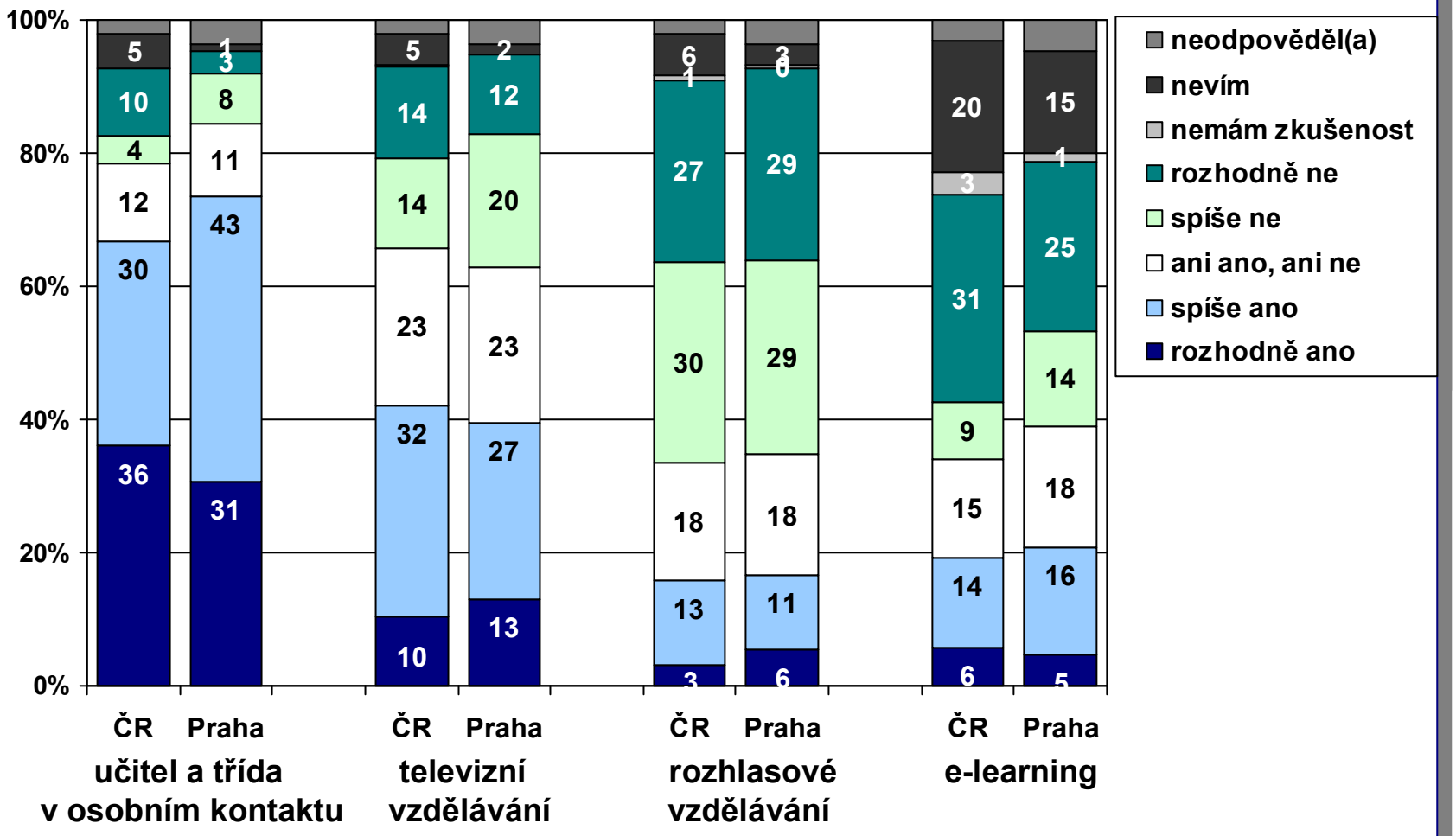

ČR N=1197, Praha N=503

Zájem o jednotlivé vzdělávací formy, Praha x ČR

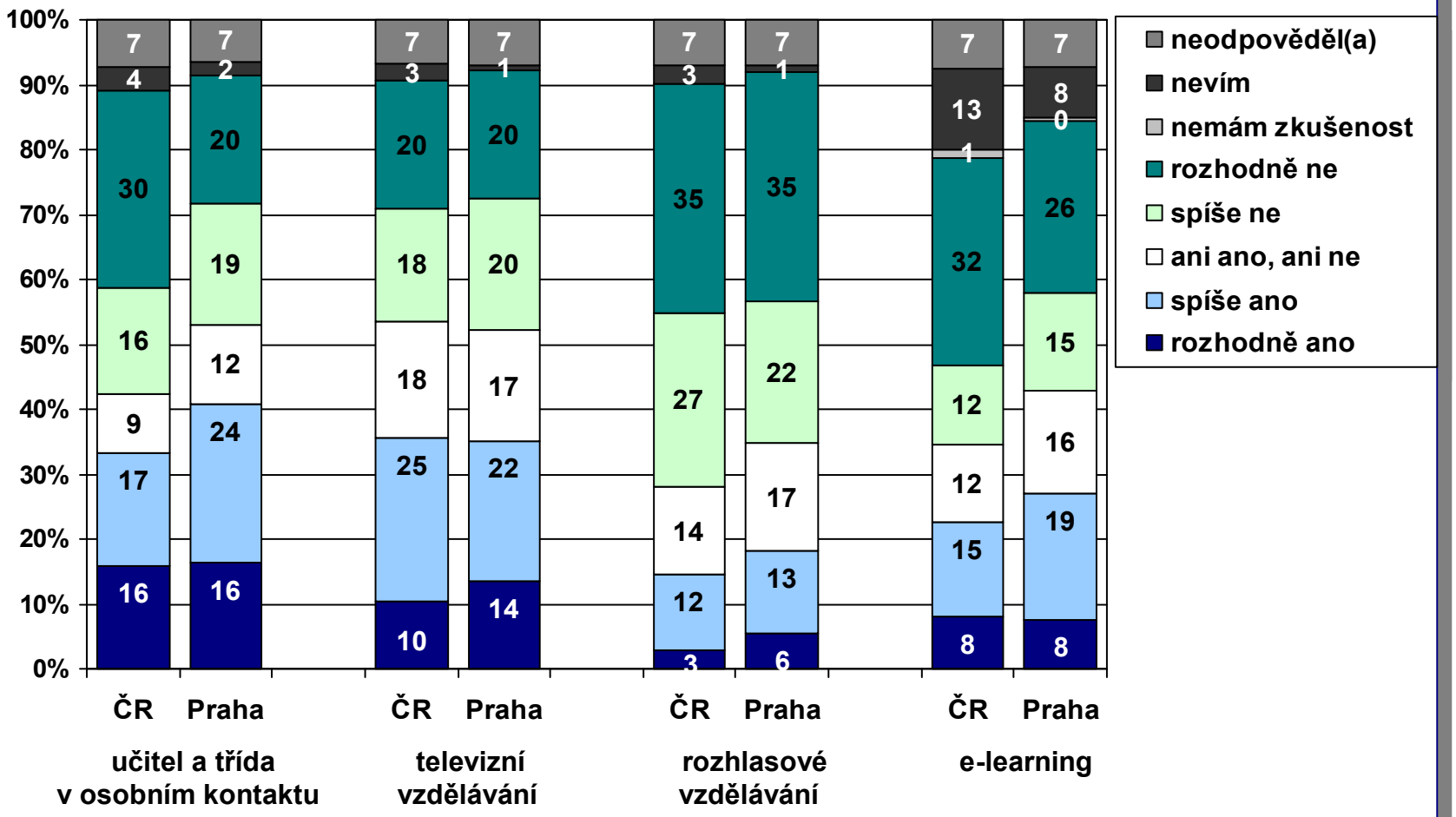

ČR N=1197, Praha N=503

7.4. Využívání jednotlivých vzdělávacích forem

V řetězci zjišťování pozice jednotlivých forem vzdělávání u české a pražské populace po významu, míře vhodnosti a zájmu je na místě zjišťovat reálné využívání jednotlivých forem vzdělávání. Respondent vypovídal pomocí frekvenční škály jak často danou formu využívá.

Jak v Praze, tak ve zbytku české populace je na prvním místě studium s pomocí toho nejklasičtějšího média- odborné publikace. Rozdíl je pouze v podílu populace, která studuje odbornou literaturu, v Praze to je třetina, ve zbytku ČR čtvrtina. Na druhém místě je u obou souborů sledování televizních vzdělávacích pořadů. Rozdíl v Praze a v ČR je v odstupu mezi studiem odborné literatury a sledováním televizních vzdělávacích pořadů . v Praze je rozdíl mezi oběma formami výrazně větší než ve zbytku ČR.

Pravděpodobně nejvýznamnějším poznatkem je míra využívání e-learningu českou populací. E-learning je v četnosti využívání českou populací na třetím místě. E-learning využívá s denní či týdenní frekvenci 17% v Praze a 18% ve zbytku ČR.

Tyto údaje, resp. informace, které přinášejí jsou významné z řady důvodů. Ve srovnání s televizními pořady je e-learning náročnější, vyžaduje počítačovou gramotnost, ovládání příslušného programu, předpokládá aktivní účast jedince při vlastní výuce i aktivitu ve vyhledání příslušného programu. V neposlední řadě se e-learning v české společnosti objevil před pouhými pár lety a v četnosti využívání již výrazně předčil rozhlas a je těsně ze televizními vzdělávacími pořady.

Muži v Praze poněkud častěji využívají e-learning. To je dáno přeci jen bližším vztahem mužů k výpočetní technice. Rozdíly však nejsou výrazné. Pokud bychom hledali znak, který diferencuje využívání e-learningu, tak to je věk. Mladí lidé ve věku střední a vysoké školy e-learning již mají ve své standardní „studijní výbavě“. S věkem využívání e-learnigu klesá.

Výsledky také ukazují na pravděpodobně charakterický rys e-learningu, kterým je demokratičnost. S podmínkou technologické disponibility a počítačové gramotnosti je e-learning přístupný každému. Klesá tím exkluzivita vzdělávacích center jako je Praha, Brno atd.

Další vzdělávací kurzy v rámci dalšího vzdělávání jsou uváděny v nízkých četnostech. Pokud si však převedeme relativní četnosti na absolutní čísla, tak vidíme, že v rámci celoživotního učení jsou živé i tyto formy.
Frekvence využívání jednotlivých forem dalšího vzdělávání je silně závislá na věku. Podíváme-li se na graf zobrazující frekvenci využívání kurzů v jednotlivých věkových skupinách, vidíme, že typ kurz je spojen s určitým věkem či životní fází.

Maximu četností kurzů dalšího vzdělávání pořádaných zaměstnavatel je ve věkové skupině 31 – 41 let. Od 15 let do této věkové skupiny četnost roste a směrem k vyššímu věku naopak četnosti klesají. Lze tedy říci, že další vzdělávání organizované zaměstnavatelem je v české společnosti typické pro mladší střední věk.

Kurzy dalšího vzdělávání pořádané školami je nepřímo závislé na věku, s věkem klesá využívání této vzdělávací možnosti a instituce. Výjimkou směrem dolu je věková skupina 19-25 let. Vysoká četnost u nejmladší věkové skupiny a pokles u následné věkové skupiny je způsobeno přípravnými kurzy pro přijetí na vysokou školu a jazykovými kurzy. Následná věková skupina těchto možností využívá již pochopitelně méně. S výjimkou kurzů pořádaných zaměstnavatelem jsou kurzy dalšího vzdělávání využívány nejvíce populací ve věku 15 – 30 let.

Využívání je silně závislé na věku, s rostoucím věkem klesá četnost jeho využívání. Opačná závislost je u sledování vzdělávacích pořadu v televizi a v rozhlase.

Nejvíce je pro vzdělávání využíváno studium odborné literatury. Tato forma kulminuje ve věkové skupině 19 – 25 let, od této věkové skupiny četnosti klesají až do poslední skupiny generace seniorů, kde se výrazně zvyšuje.

Další vzdělávání je silně závislé na dosaženém vzdělání. Využívání kurzů, jak ukazuje graf, se u skupin do vzdělanostní skupiny středoškolské bez vzdělávání včetně blíží nule. U skupiny se středoškolským vzděláním je četnost mírně vyšší, ale teprve u skupiny s vysokoškolským vzděláním lze hovořit o reálném začlenění do profesního a osobního života. Nejsilnější závislost na dosaženém vzdělání je u kurzů pořádaných zaměstnavatelem. Tento vztah ukazuje na dalším rozevírání nůžek v dosažené vzdělanostní úrovni. Čím nižší vzdělání, tím menší pravděpodobnost, že se jedinec dostane k nějaké vzdělávací aktivitě.

I e-learning je forma vzdělávání závislá na dosaženém vzdělání. Studium odborné literatury je nejčetnější (s výjimkou vyučen, ale i zde jde o téměř nejčetnější formu) vzdělávací formu, také velmi silně závislou na dosaženém vzdělání. Jediné vzdělávání, které nezávisí na dosaženém vzdělání je sledování televizních vzdělávacích pořadů a také u rozhlasových vzdělávacích pořadů je slabá závislost na dosaženém vzdělání. Tento poznatek považujeme za významný. Zatímco u všech vzdělávacích forem a aktivit se nejen petrifikuje stávající vzdělanostní stav, ale zaostávání, vzdělanostní bariéra se ještě prohlubuje, protože vzdělaní se stávají ještě vzdělanější a nevzdělaní se stávají relativně ještě nevzdělanější.

Poznatky výzkumu ukazují, že televizní vzdělávací pořady jsou schopny proniknout vzdělanostní bariérou a oslovit vzdělanostně inertní skupiny populace. Podobnou schopnost má latentně i rozhlas, avšak vzhledem k vývojovému trendu rozhlasu tuto latenci pravděpodobně nelze využít.

Další graf ilustrativně ukazuje profil vzdělanostních skupin ve vztahu k dalšímu vzdělávání. Skupina s vysokoškolským vzděláním využívá nejčastěji všechny forma dalšího vzdělávání. Skupina se středoškolským vzděláváním vykazuje druhé nejvyšší četnosti, s výjimkou sledování televizních vzdělávacích pořadů a poslechu rozhlasových vzdělávacích pořadů. Tyto pořady více sleduje skupina se středoškolským vzděláním bez maturity.

Frekvence využívání jednotlivých vzdělávacích forem - Praha

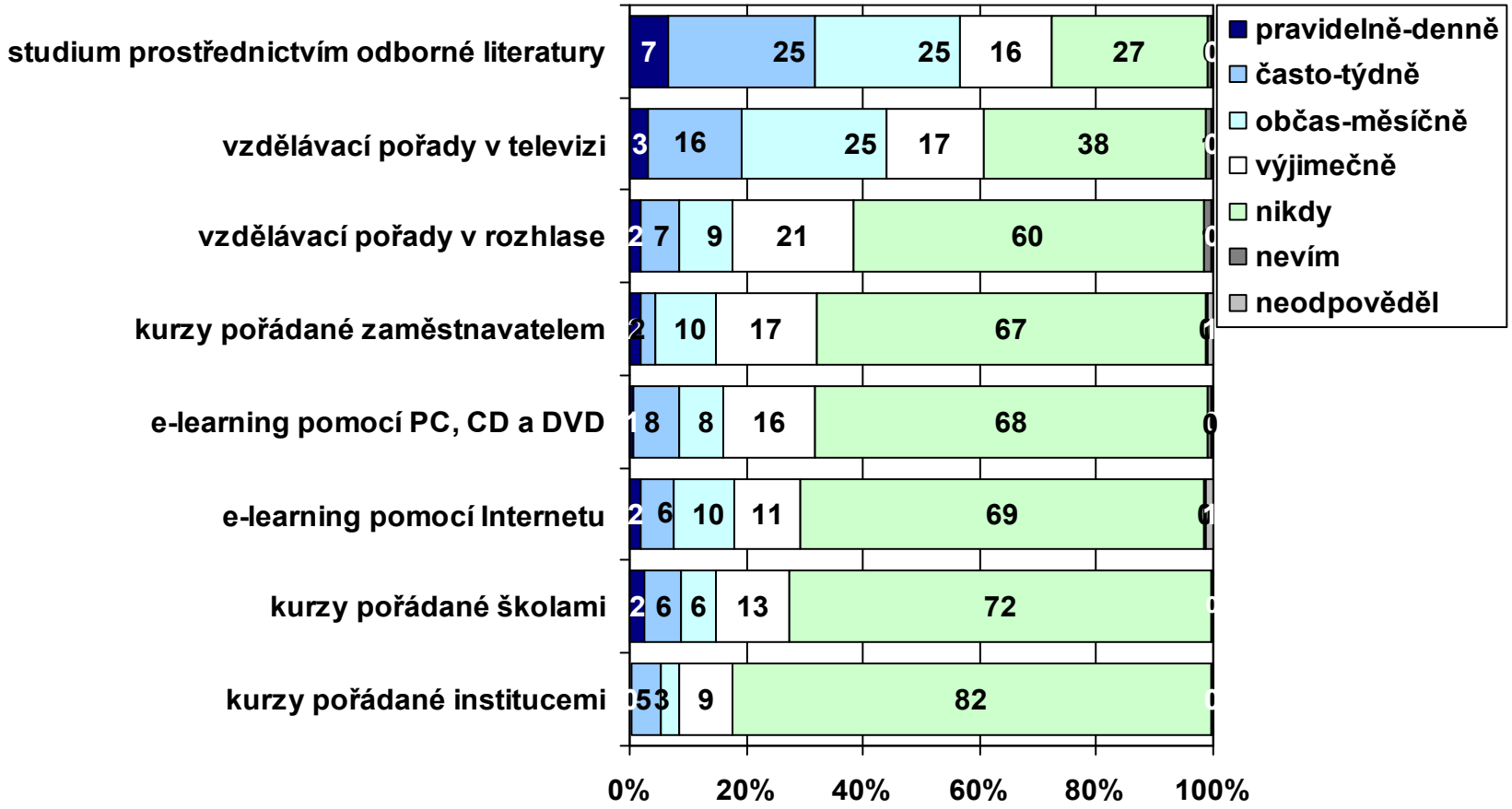

Praha N=503

Frekvence využívání jednotlivých vzdělávacích forem - ČR

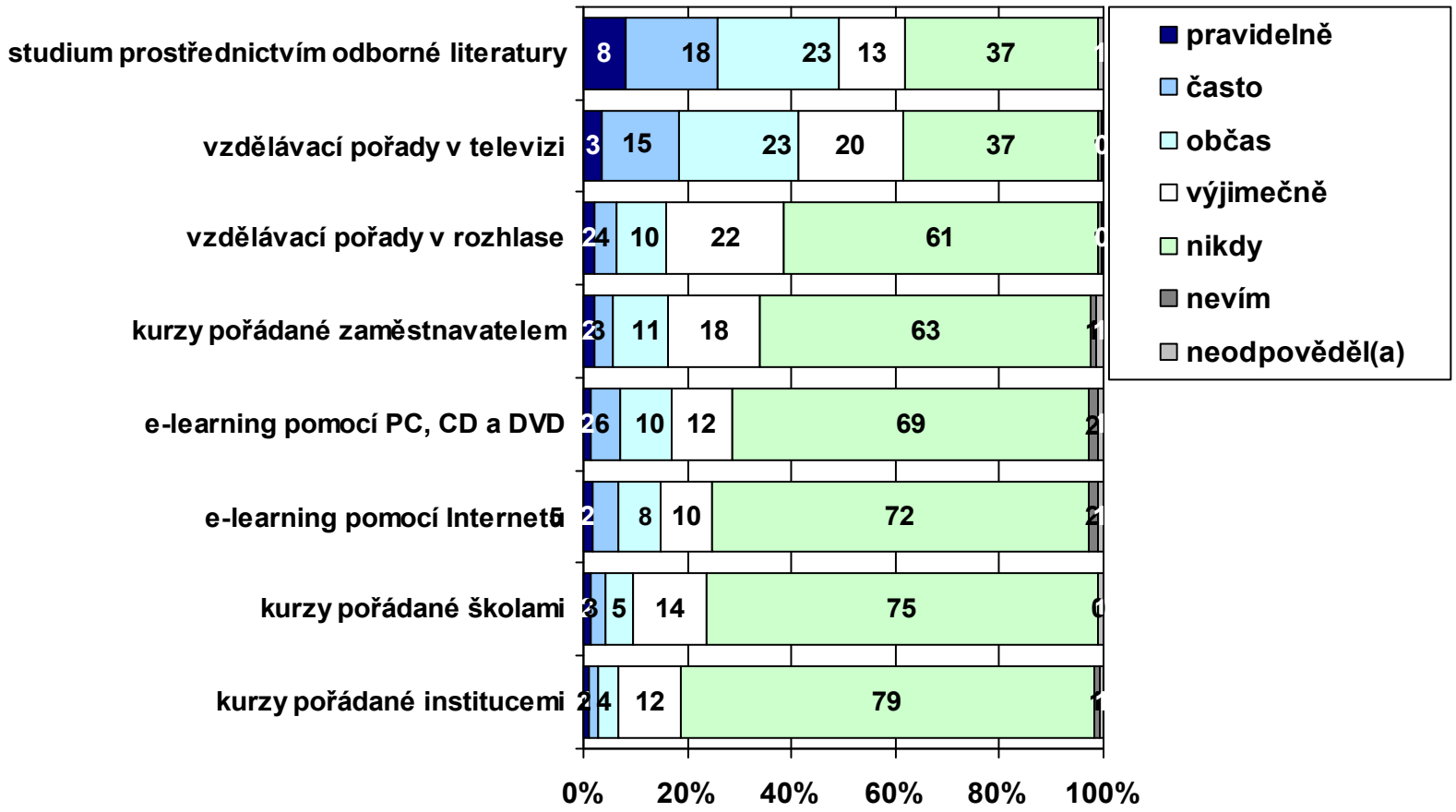

ČR N=1197

Frekvence využívání jednotlivých vzdělávacích forem – muži v ČR

Muži, ČR

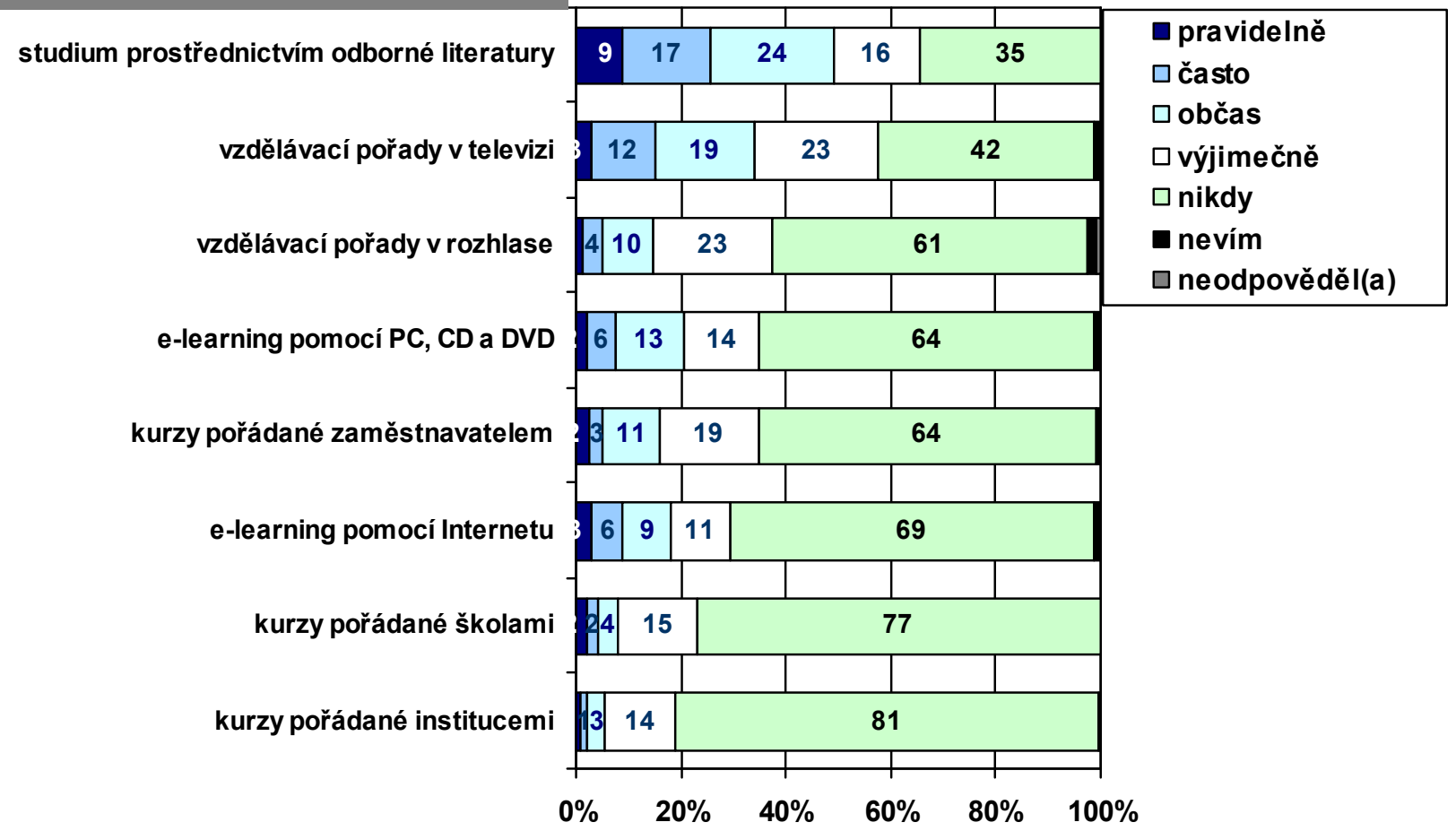

Muži, ČR mimo Prahu N=533

Frekvence využívání jednotlivých vzdělávacích forem – muži v Praze

Muži, Praha

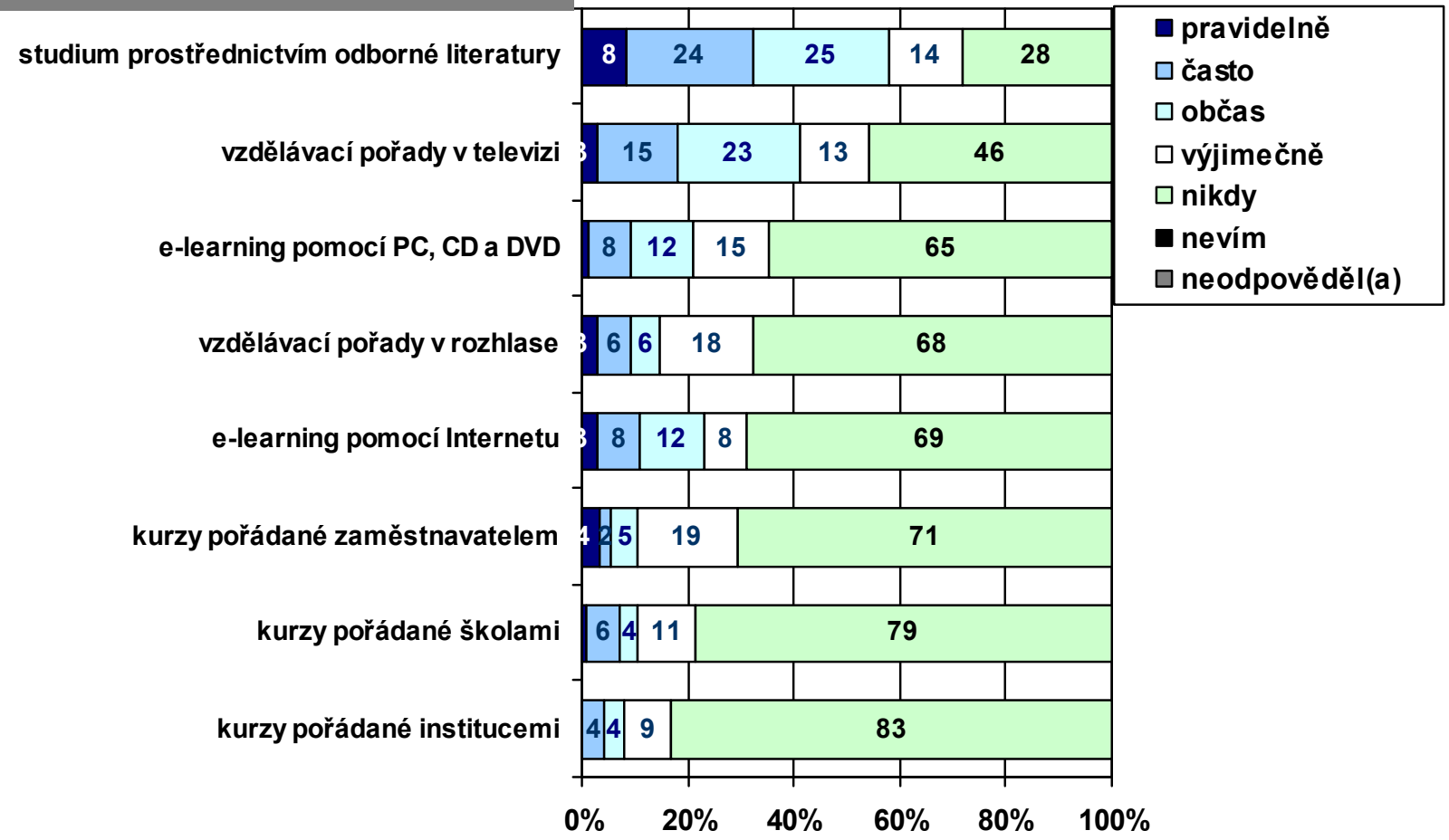

Muži, Praha N=228

Frekvence využívání jednotlivých vzdělávacích forem – ženy v ČR

Ženy, ČR

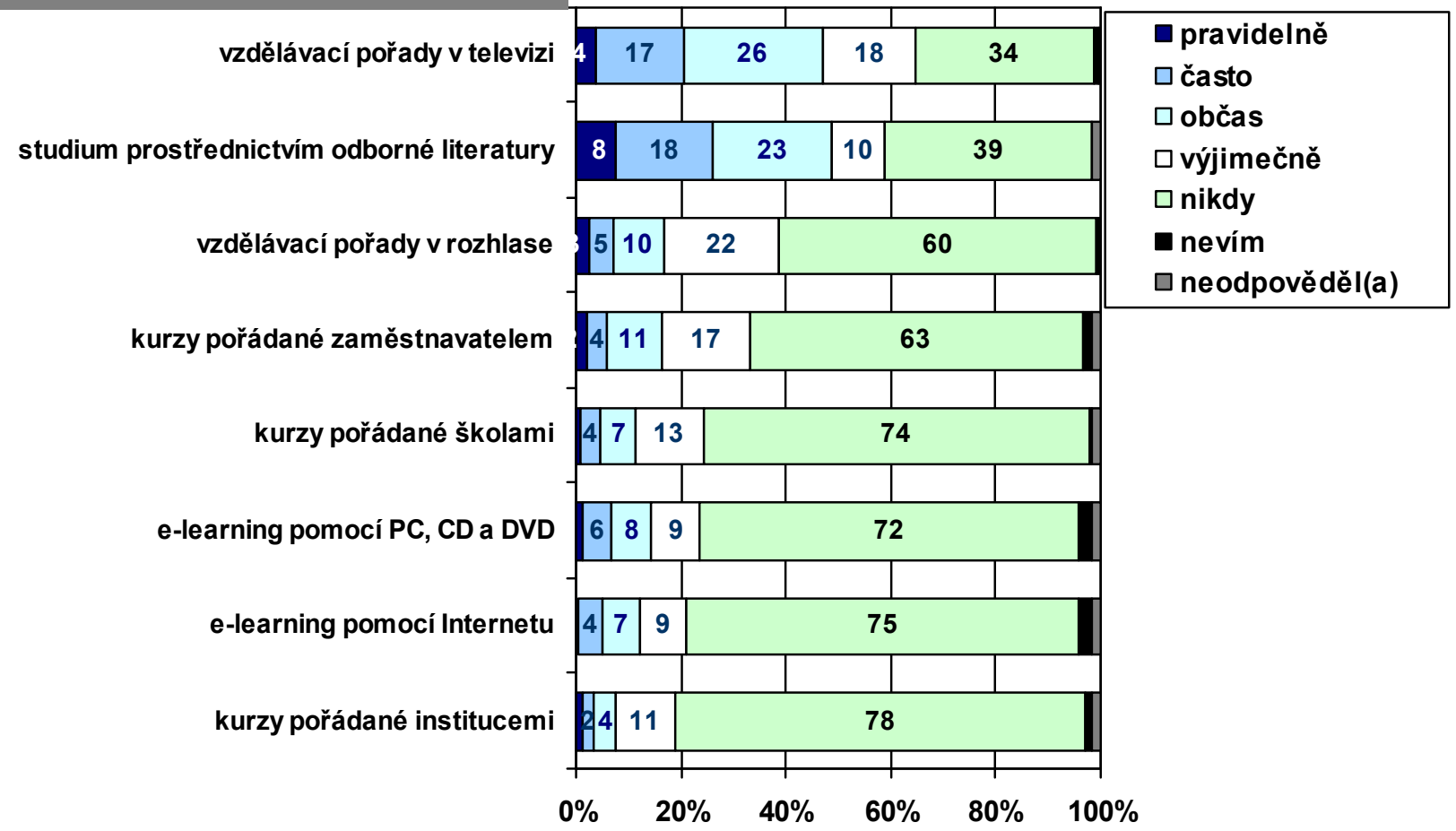

Ženy, ČR mimo Prahu N=664

Frekvence využívání jednotlivých vzdělávacích forem – ženy v Praze

Ženy, Praha

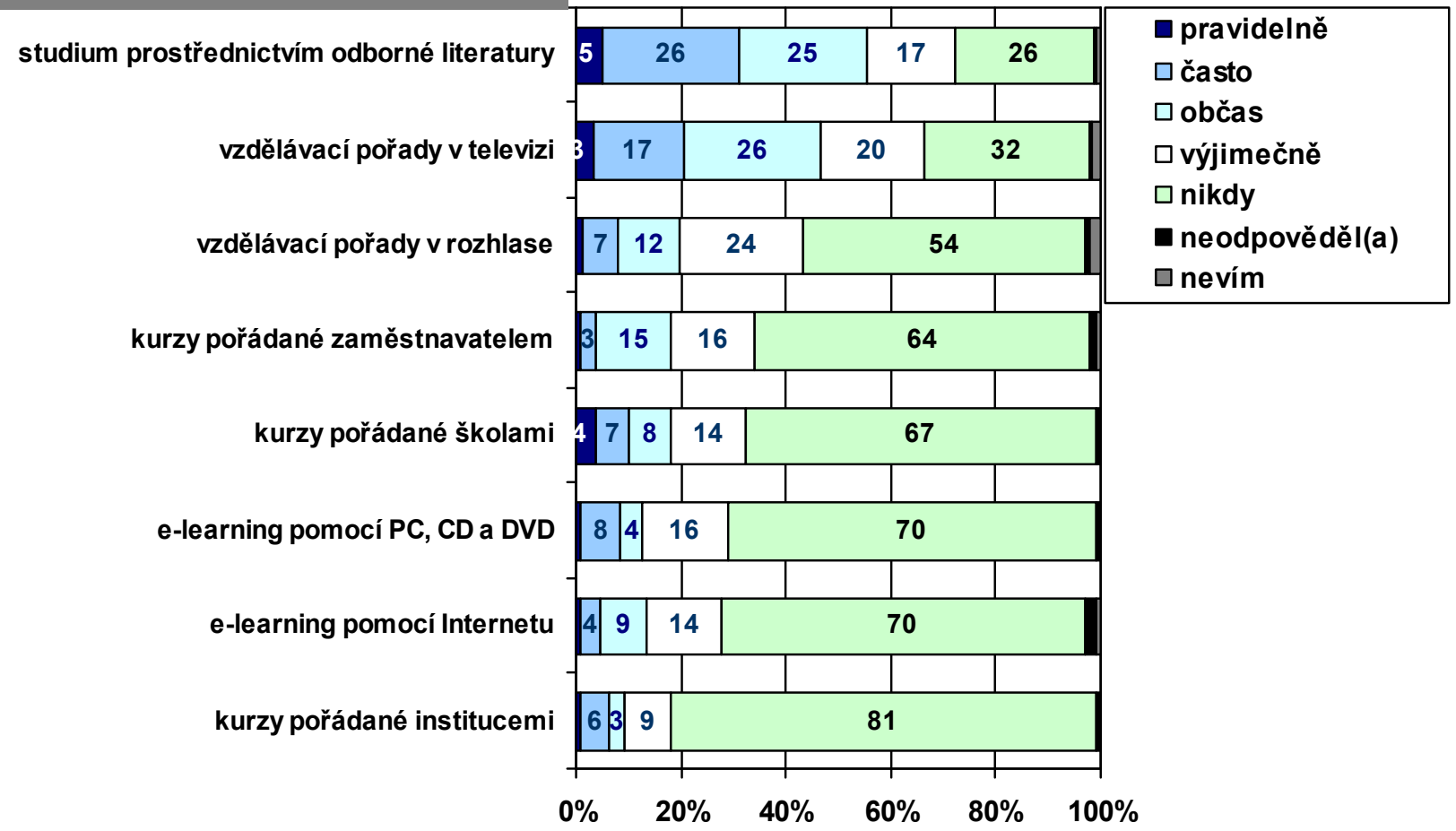

Ženy, Praha N=275

Frekvence využívání jednotlivých vzdělávacích forem – muži a ženy v Praze

Muži, Ženy Praha

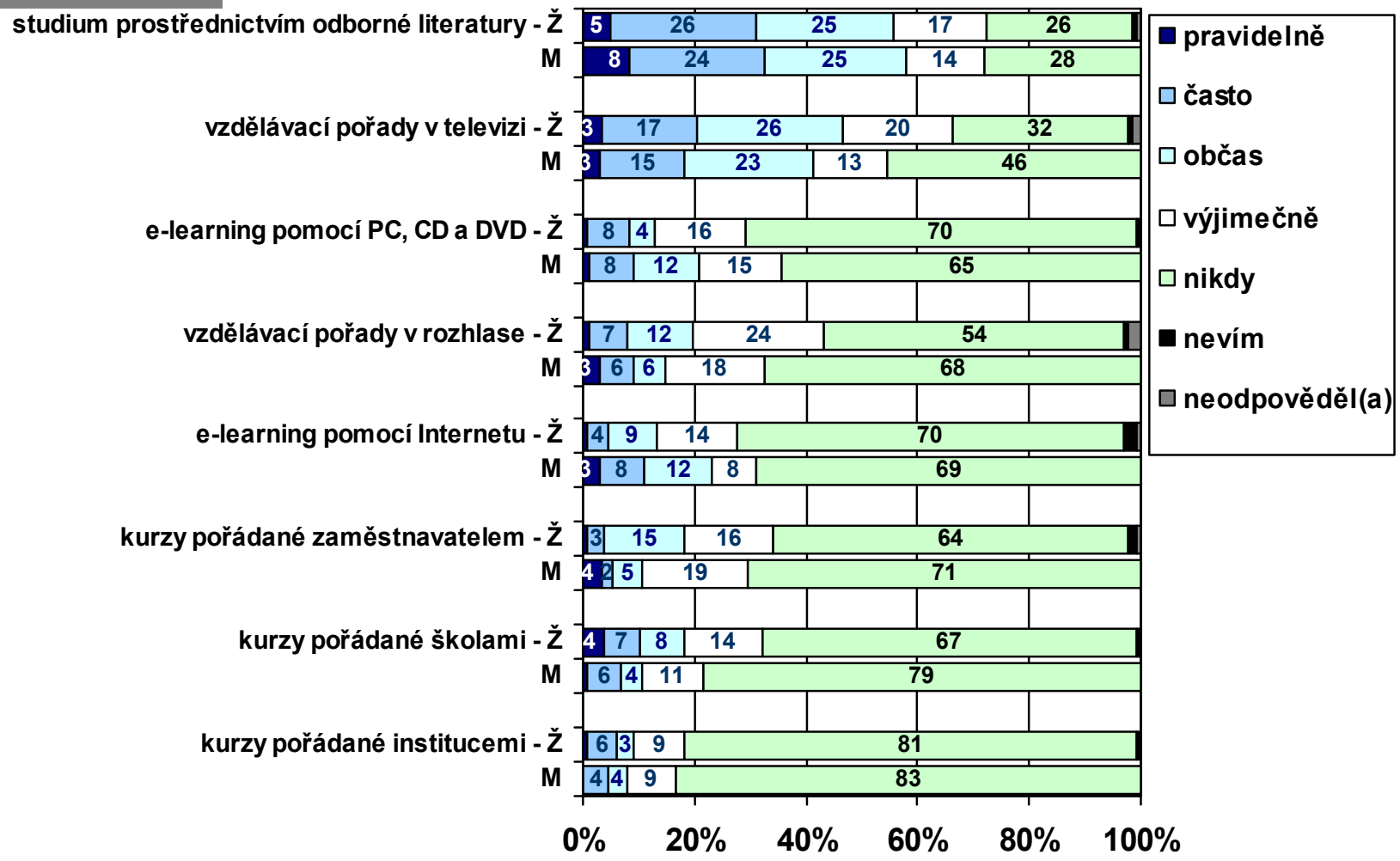

Praha Muži, N=228, Ženy, N=275

Frekvence využívání jednotlivých vzdělávacích forem - muži a ženy v ČR

Muži, Ženy ČR

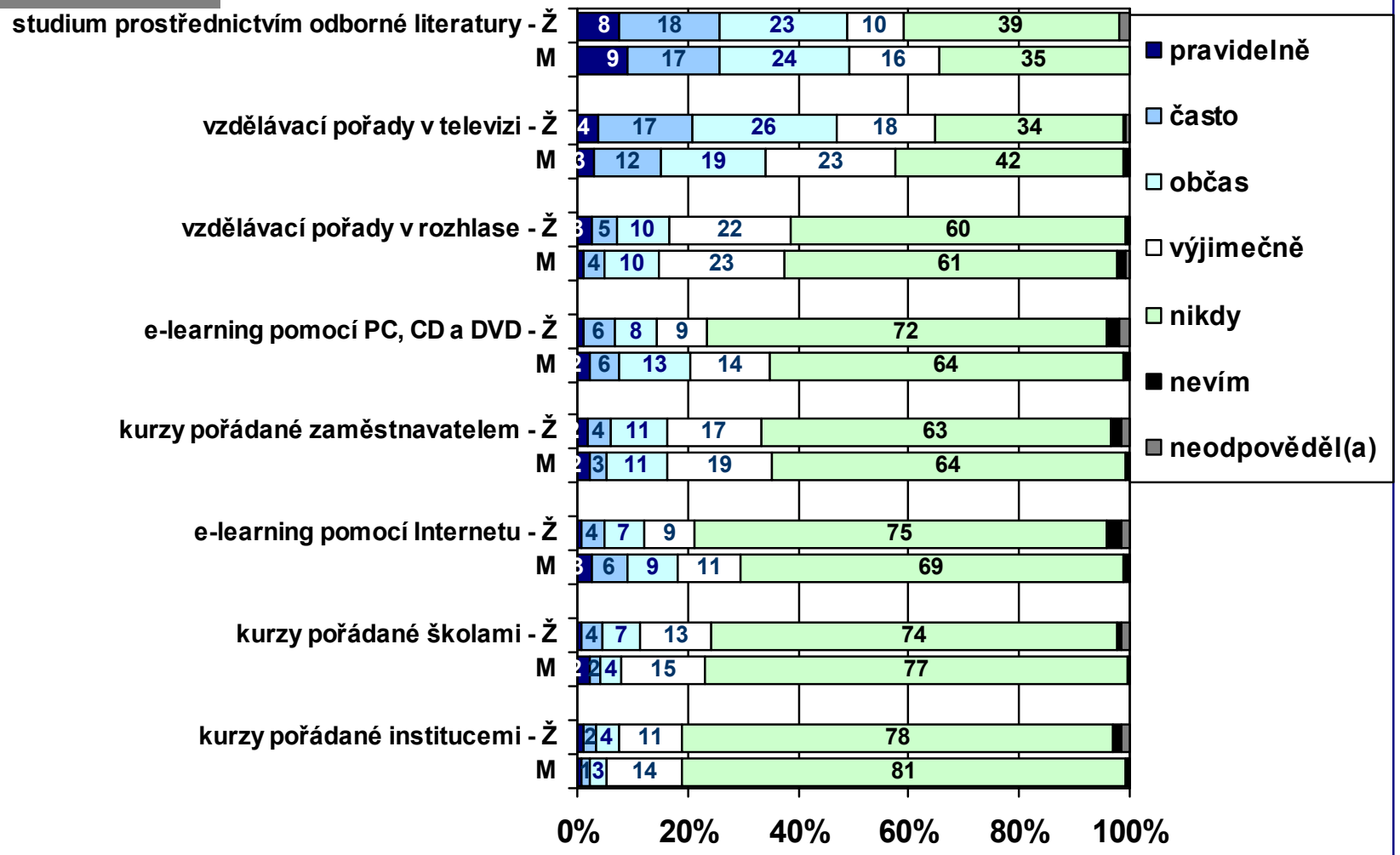

ČR mimo Prahu Muži, N=533,Ženy, N=664

Frekvence využívání forem a způsobů vzdělávání x věkové skupiny I. - Praha *(průměr)*

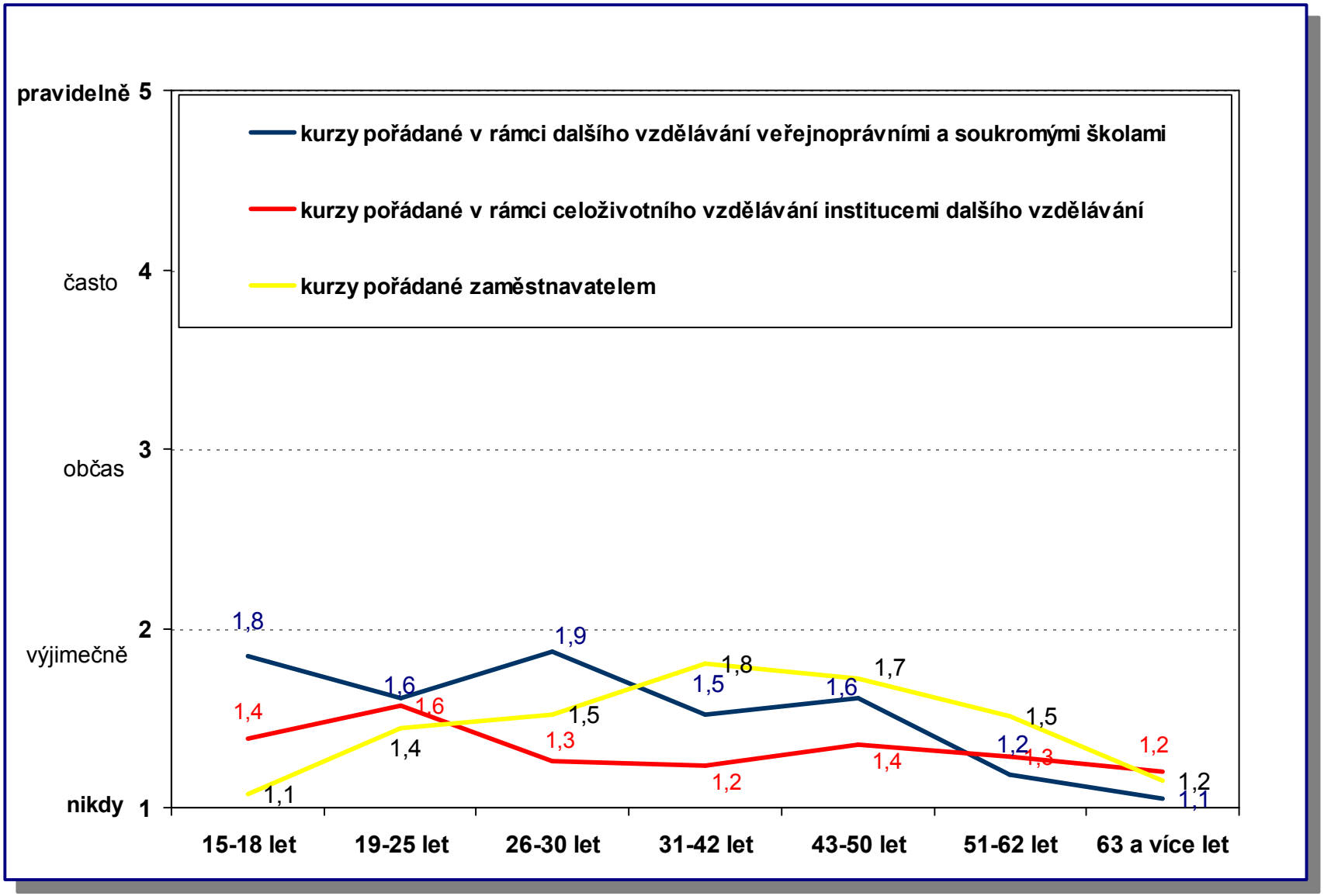

Frekvence využívání forem a způsobů vzdělávání x věkové skupiny II. - Praha *(průměr)*

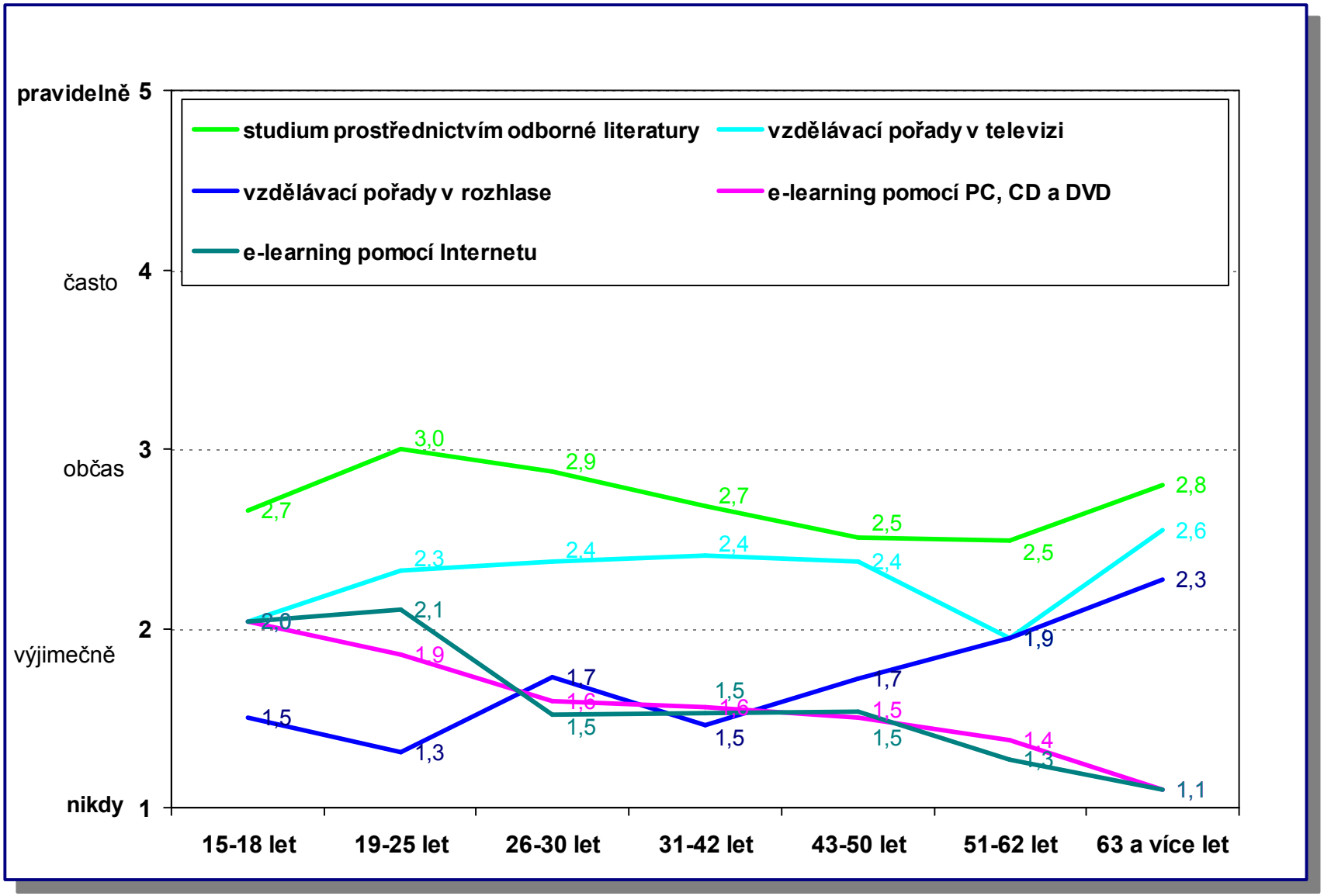

Frekvence využívání forem a způsobů vzdělávání x nejvyšší dosažené vzdělání I. - Praha *(průměr)*

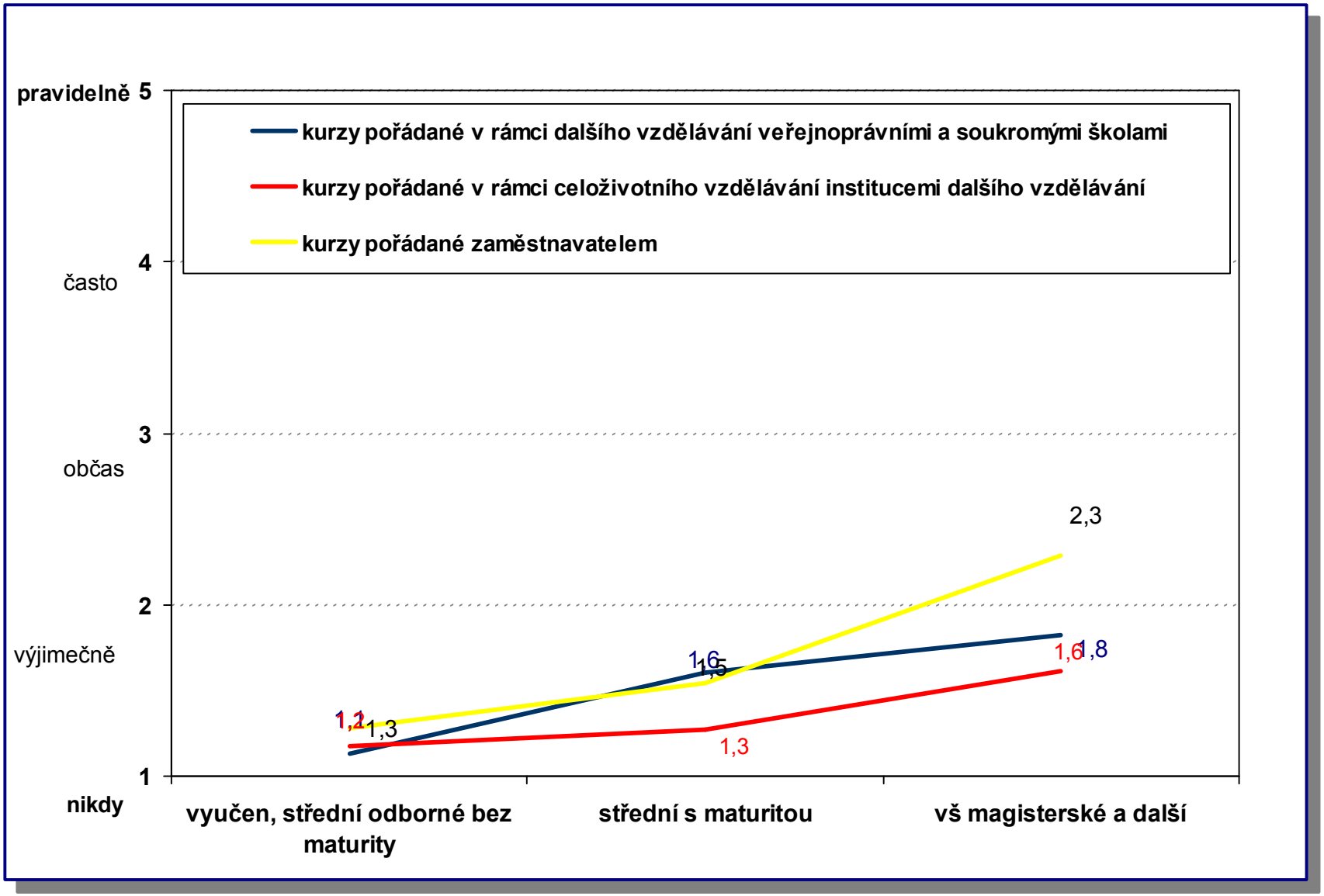

Frekvence využívání forem a způsobů vzdělávání x nejvyšší dosažené vzdělání II. - Praha *(průměr)*

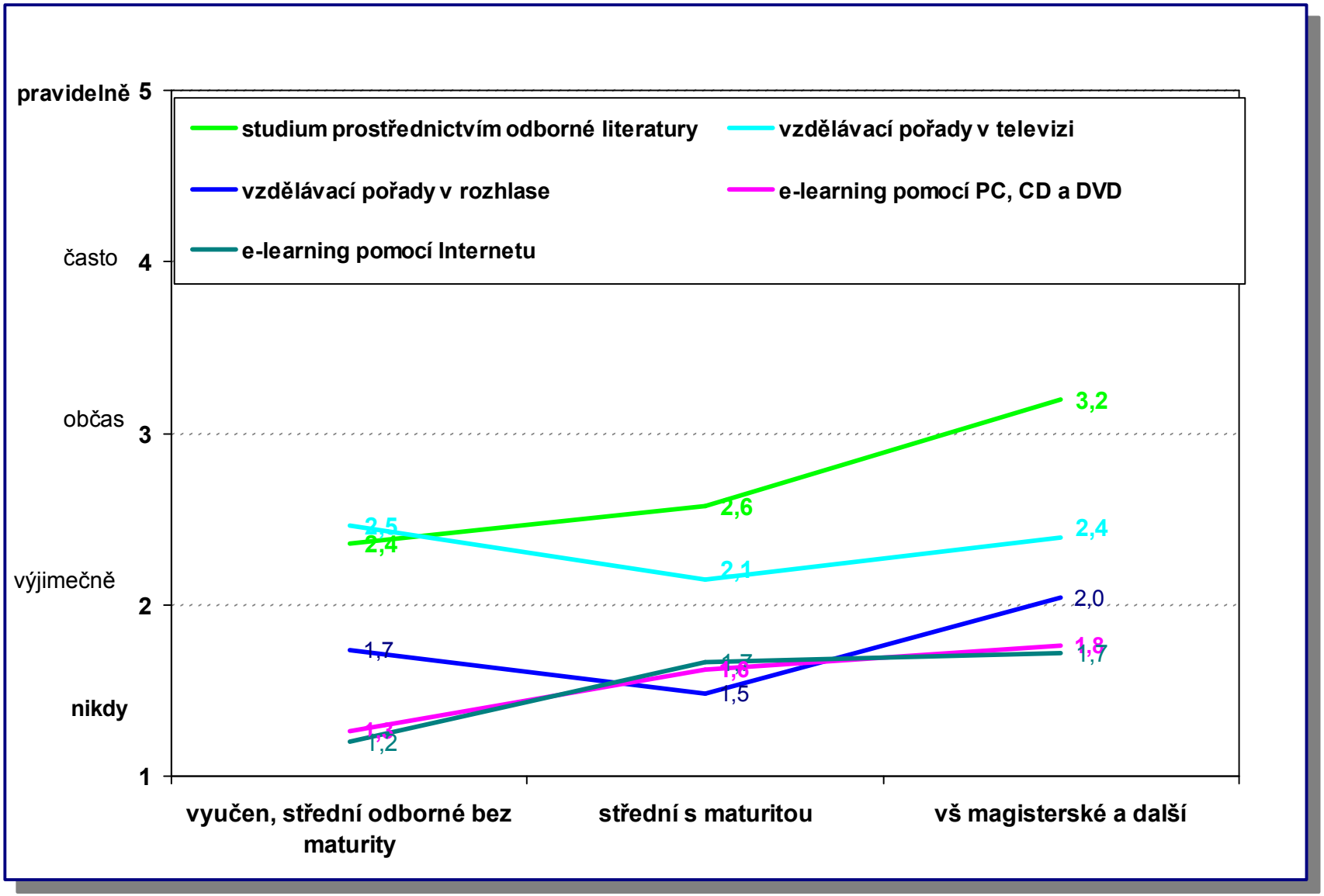

Frekvence využívání forem a způsobů vzdělávání x nejvyšší dosažené vzdělání - Praha *(průměr)*

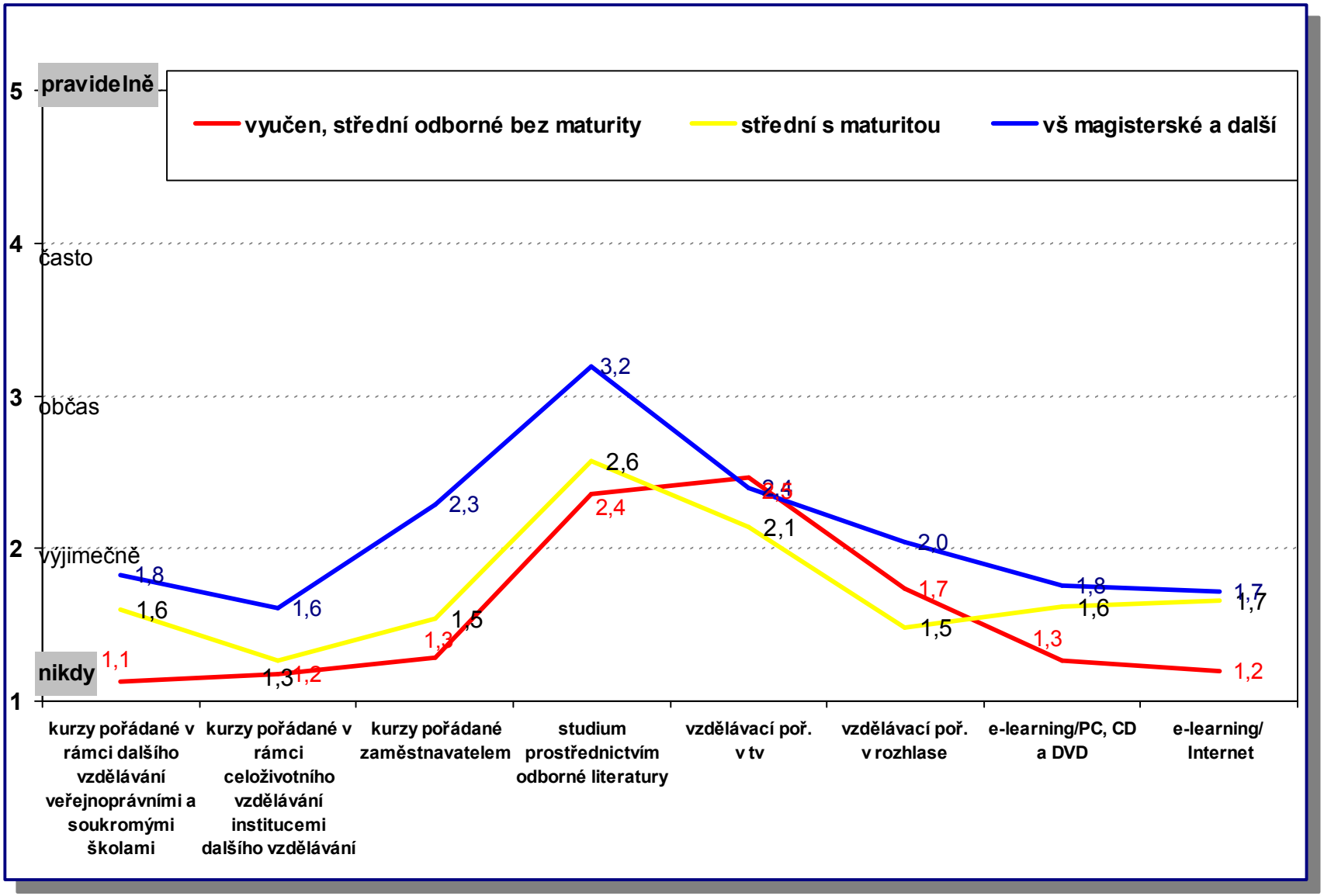

Vzdělávání prostřednictvím odborné literatury - Praha

Prostřednictvím odborné literatury se vzdělává 72% Pražanů

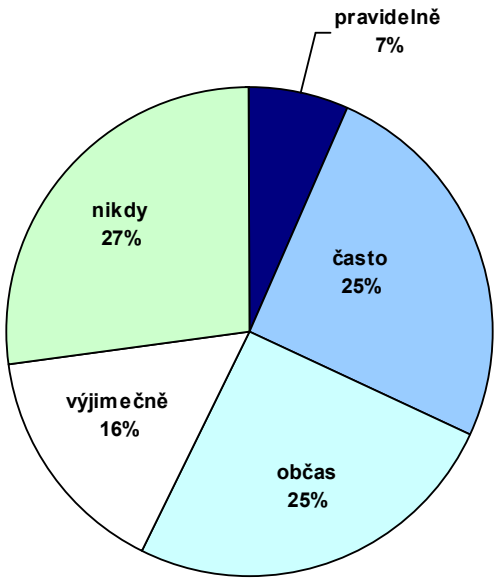

Praha N=503

Charakteristika uživatele odborné literatury:

- **55% žen**
- **průměrný věk 39 let**
- **29% bylo nezaměstnaných**

- **35% má zájem pracovat v zahraničí**
- **74% vlastní počítač**
- **80% považuje vzdělávání za důležitou a trvalou součást svého života**

Věková struktura:

15-18 let	10%
19-25 let	12%
26-30 let	13%
31-42 let	**23%**
43-50 let	19%
51-62 let	14%
63 a více let	7%

důvody vzdělávání:

- **76% uvádí „chci být vzdělaný“**
- **74% uvádí „udržení a rozvíjení rozumových schopností“**
- **74% „uplatnění na trhu práce – pro uplatnění na trhu práce je nezbytné se stále vzdělávat“**
- **73% uvádí „pro orientaci v současné společnosti“**
- **65% uvádí „orientaci ve vědě a kultuře“**

volný čas:

- **71% pravidelně sleduje televizi**
- **39% pravidelně poslouchá rozhlas**
- **56% pravidelně pracují s počítačem**

Praha N=363

Vzdělávání prostřednictvím vzdělávacích pořadů v televizi - Praha

Prostřednictvím televize se vzdělává 61% Pražanů

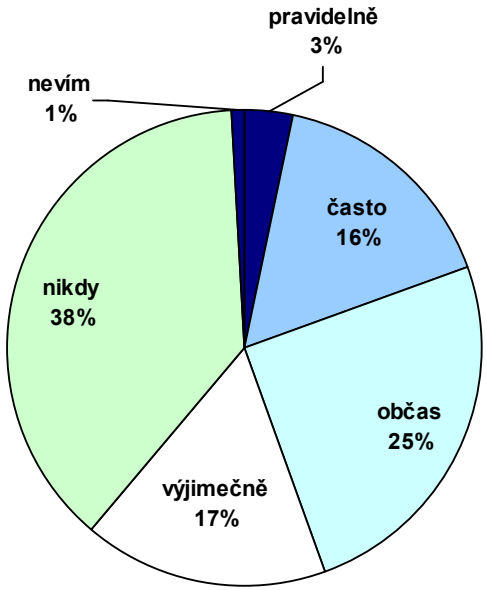

Praha N=503

Charakteristika uživatele televizních vzdělávacích pořadů:

- 60% žen
- průměrný věk 39 let
- 29% bylo nezaměstnaných

Věková struktura:

15-18 let	8%
19-25 let	13%
26-30 let	12%
31-42 let	**25%**
43-50 let	**22%**
51-62 let	12%
63 a více let	8%

- 70% vlastní počítač
- 79% považuje vzdělávání za důležitou a trvalou součást svého života

důvody vzdělávání:

- 76% uvádí „chci být vzdělaný“
- 76% uvádí „udržení a rozvíjení rozumových schopností“
- 71% „uplatnění na trhu práce – pro uplatnění na trhu práce je nezbytné se stále vzdělávat“

volný čas:

- 79% pravidelně sleduje televizi
- 41% pravidelně poslouchá rozhlas
- 51% pravidelně pracují s počítačem

Praha N=306

Vzdělávání prostřednictvím vzdělávacích pořadů v rozhlase - Praha

Prostřednictvím vzdělávacích pořadů v rozhlase se vzdělává 39% Pražanů

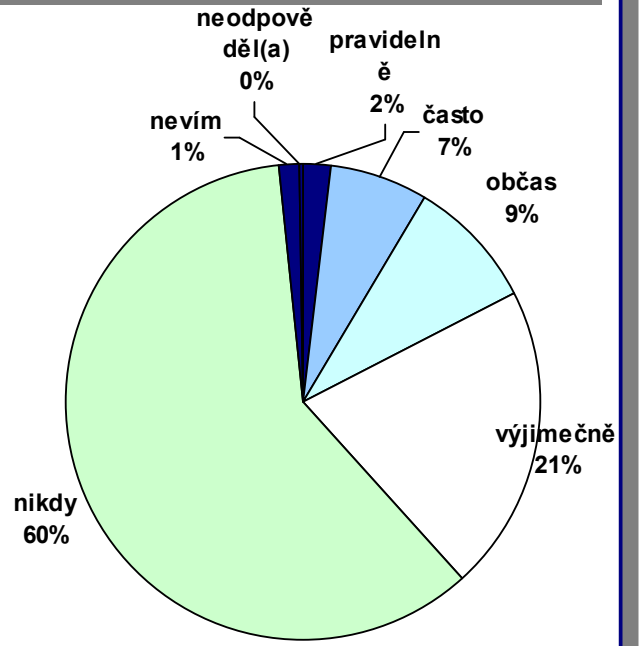

Charakteristika uživatele rozhlasových vzdělávacích pořadů:

- 62% žen
- průměrný věk 43 let
- 27% vš vzdělání
- 32% bylo nezaměstnaných

Věková struktura:

15-18 let	8%
19-25 let	5%
26-30 let	15%
31-42 let	18%
43-50 let	**23%**
51-62 let	**20%**
63 a více let	10%

- 17% pracovalo v zahraničí
- 62% vlastní počítač
- 83% považuje vzdělávání za důležitou a trvalou součást svého života

důvody vzdělávání:

- 79% uvádí „vzdělávání mě uspokojuje“
- 78% uvádí „orientaci ve vědě a kultuře“
- 60% uvádí „pro poznání sebe sama“

volný čas:

- 71% pravidelně sleduje televizi
- 48% pravidelně poslouchá rozhlas
- 3% pravidelně pracují s počítačem

Praha N=193

Vzdělávání prostřednictvím kurzů zaměstnavatele - Praha

Prostřednictvím kurzů zaměstnavatele se vzdělává 32% Pražanů

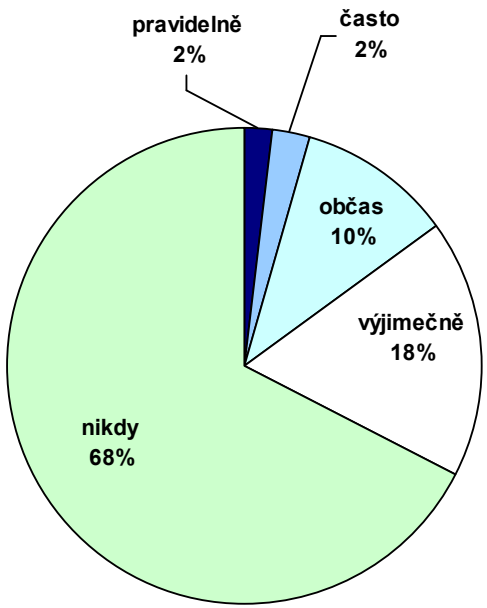

Praha N=503

Charakteristika uživatele kurzů zaměstnavatele:

- 58% žen
- průměrný věk 41 let
- povolání – 26% zaměstnanec úředník
  25% zaměstnanec specialista s vš kvalifikací
- 35% bylo nezaměstnaných

Věková struktura:

15-18 let	1%
19-25 let	7%
26-30 let	9%
31-42 let	**35%**
43-50 let	**29%**
51-62 let	16%
63 a více let	2%

- 75% vlastní počítač
- 78% považuje vzdělávání za důležitou a trvalou součást svého života

důvody vzdělávání:

- 83% uvádí „profesní důvod – abych mohl vykonávat svou profesi, musím se stále vzdělávat“
- 85% uvádí „uplatnění na trhu práce – pro uplatnění na trhu práce je nezbytné se stále vzdělávat“
- 54% uvádí „vstup do EU klade nové požadavky na vzdělání

volný čas:

- 66% pravidelně sleduje televizi
- 38% pravidelně poslouchá rozhlas
- 63% pravidelně pracují s počítačem

Praha N=161

Vzdělávání prostřednictvím e-learningu (PC, CD a DVD) - Praha

Prostřednictvím e-learningu (PC, CD a DVD) se vzdělává 31% Pražanů

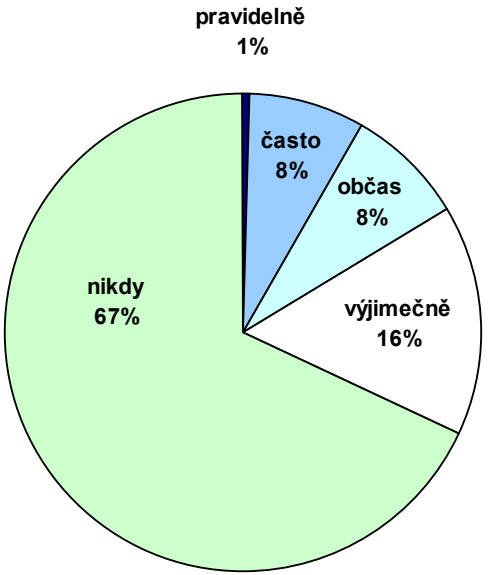

Praha N=503

Charakteristika uživatele e-learningu:

- 51% mužů
- průměrný věk 33 let
- rodinný stav - 53% svobodných
- povolání - 24% student SŠ, VOŠ, 14% student VŠ
- 26% bylo nezaměstnaných

Věková struktura:

15-18 let	**20%**
19-25 let	**16%**
26-30 let	13%
31-42 let	**21%**
43-50 let	18%
51-62 let	9%
63 a více let	3%

- 53% má zájem pracovat v zahraničí
- 86% vlastní počítač
- 90% považuje vzdělávání za důležitou a trvalou součást svého života

důvody vzdělávání:

- 84% uvádí „udržení a rozvíjení rozumových schopností“
- 84% uvádí „chci být vzdělaný“
- 80% uvádí „uplatnění na trhu práce – pro uplatnění na trhu práce je nezbytné se stále vzdělávat“
- 73% uvádí „orientaci ve vědě a kultuře“
- 71% uvádí „profesní důvod – abych mohl vykonávat svou profesi, musím se stále vzdělávat“
- 62% uvádí „finanční motivaci – být lépe placený“

volný čas:

- 69% pravidelně sleduje televizi
- 37% pravidelně poslouchá rozhlas
- 79% pravidelně pracují s počítačem

Praha N=159

Vzdělávání prostřednictvím e-learningu (Internet) - Praha

Prostřednictvím e-learningu (Internet) se vzdělává 29% Pražanů

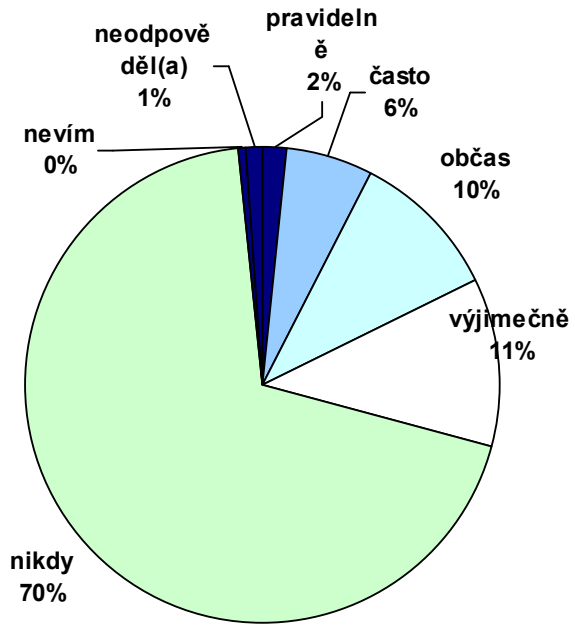

Charakteristika uživatele e-learningu:

- 52% žen
- průměrný věk 32 let
- rodinný stav - 54% svobodných
- povolání - 25% student Sš, VOŠ, 16% student Vš
- 23% bylo nezaměstnaných

- 44% má zájem pracovat v zahraničí
- 88% vlastní počítač
- 90% považuje vzdělávání za důležitou a trvalou součást svého života

Věková struktura:

15-18 let	**20%**
19-25 let	**16%**
26-30 let	13%
31-42 let	**21%**
43-50 let	18%
51-62 let	9%
63 a více let	3%

důvody vzdělávání:

- 88% uvádí „chci být vzdělaný“
- 84% uvádí „udržení a rozvíjení rozumových schopností“
- 82% uvádí „uplatnění na trhu práce – pro uplatnění na trhu práce je nezbytné se stále vzdělávat“
- 76% uvádí „vzdělávání mě uspokojuje“
- 74% uvádí „orientaci ve vědě a kultuře“
- 70% uvádí „profesní důvod – abych mohl vykonávat svou profesi, musím se stále vzdělávat“
- 58% uvádí „finanční motivaci – být lépe placený“

volný čas:

- 67% pravidelně sleduje televizi
- 34% pravidelně poslouchá rozhlas
- 80% pravidelně pracují s počítačem

Praha N=159

Charakteristika respondentů, kteří jako důvod vzdělávání uvádějí uplatnění na trhu práce- Praha

„Pro uplatnění na trhu práce je nezbytné se stále vzdělávat“ uvádí 70% Pražanů

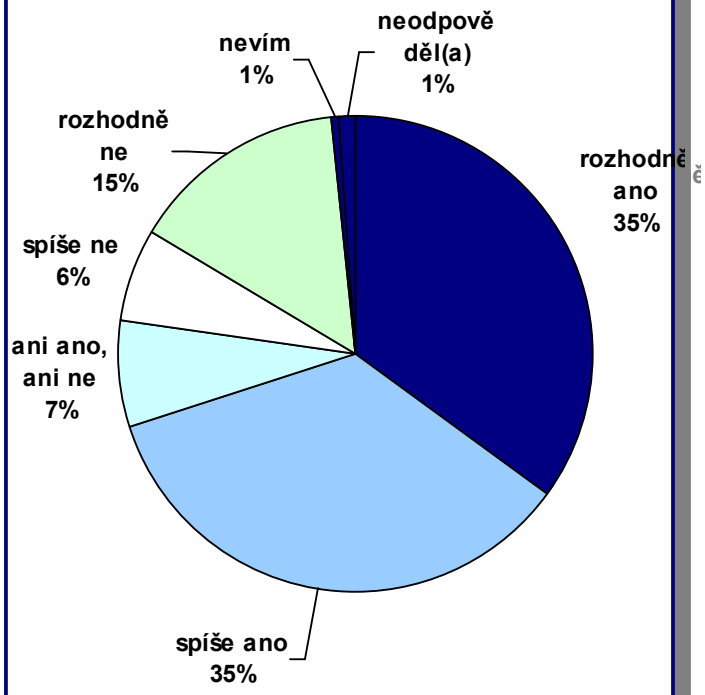

Charakteristika:

- 54% žen
- průměrný věk 38 let
- povolání – 18% zaměstnanec úředník
  13% zaměstnanec specialista s vš kvalifikací
- 29% bylo nezaměstnaných

Věková struktura:

15-18 let	8%
19-25 let	13%
26-30 let	14%
31-42 let	**26%**
43-50 let	21%
51-62 let	13%
63 a více let	4%

- 80% vlastní počítač
- 81% považuje vzdělávání za důležitou a trvalou součást svého života

důvody vzdělávání:

- 80% uvádí „udržení a rozvíjení rozumových schopností“
- 80% uvádí „pro orientaci v současné společnosti“
- 83% chci být vzdělaný
- 73% uvádí „profesní důvod – abych mohl vykonávat svou profesi, musím se stále vzdělávat“

volný čas:

- 71% pravidelně sleduje televizi
- 39% pravidelně poslouchá rozhlas
- 62% pravidelně pracuje s počítačem

Praha N=285

8. Zaměstnanost

Projekt je realizován v rámci Evropského sociálního fondu a významným tématem je nezaměstnanost a hledání cest ke zvýšení zaměstnatelnosti populace, především té její části, která se potýká s problémem zaměstnání. Jde však také o kategorii zaměstnanosti obecně, jako určité kompetence-disponibility jedince. Je legitimní klást si otázku zda nezaměstnanost je spojena s určitou výbavou osobnosti, s některými jejími rysy, které jedinec má či nemá, případně zda se jedná pouze objektivní životní situaci, která spíše vyplývá z pohybu společnosti.

Hypoteticky předpokládáme, že se jedná o kombinaci obojího, přičemž znak „zaměstnatelnost–nezaměstnatelnost" nechápeme dichotomicky. Kompetence zaměstnatelnost je strukturovaný soubor vlastností osobnosti, přičemž každý jedinec má odlišnou výbavu těchto vlastností a u každého jedince je síla každé vlastnosti tvořící soubor zaměstnatelnost specifický. Kompetence zaměstnatelnost však není konstantní, ahistorická, jedná se o kategorii sociální a proto silně závislou na společnosti.

Pohyb, vývoj ve společnosti, proměňuje obsah kategorie „zaměstnatelnost", přičemž tlak na změnu jednotlivých vlastností tvořících zaměstnatelnost je odlišný. Vlastnosti, které jsou pozitivní ve vztahu ke kategorii „zaměstnatelnost" nemusí být pozitivní podle jiných kritérií. Např. konformita, servilita mohou být z hlediska zaměstnatelnosti pozitivní, zatímco z hlediska rozvoje osobnosti a autentického bytí pozitivní nejsou. Některé vlastnosti jsou z hlediska zaměstnatelnosti žádoucí obecně, některé vlastnosti jsou žádoucí specificky ke konkrétnímu povolání, odvětví, organizaci. Např. piloti Českých aerolinií se vyhranili oproti kádrování NBÚ, což vyplývá z požadavků na osobnost pilota, který musí být připraven v krizových situacích jednat na vlastní odpovědnost. Naopak je těžké si představit, že by stejným způsobem reagovali státní úředníci, jejichž nezbytnou kompetenční výbavou je konformita a loajalita za každou cenu. Státní úředník musí překousnout sebevětší hloupost nadřízeného. Tato vlastnost je z hlediska zaměstnatelnosti státního úředníka velmi důležitá.

8.1. Zkušenost s nezaměstnaností

Metodologicky jsme k problému nezaměstnanosti a zaměstnatelnosti využili komparativní metodu. V souborech jsme vydělili podsoubory nezaměstnaných a porovnávali jsme určité vlastnosti u zaměstnaných a nezaměstnaných. Nechtěli jsme zůstat u jednoduchého dichotomického znaku zaměstnaný-nezaměstnaný a proto jsme také sledovali kolikrát byl respondent nezaměstnaný a délku jeho nezaměstnanosti.

Jak v Praze (30%), tak ve zbytku ČR (31%) má zkušenost s nezaměstnaností kolem 30% respondentů a na rozdíl od tvrdých statistických dat nejsou mezi těmito podsoubory výrazné rozdíly. V současnosti je nezaměstnáno v ČR 4% a 3% v Praze. Oproti statistikám je v našem souboru méně nezaměstnaných. To je přirozený výsledek kvótního výběru. Mezi kvóty nebyl zahrnut znak nezaměstnanost a vzhledem k tomu, že část nezaměstnaných je na okraji společnosti, přirozeným důsledkem výběru tazatelů je nižší podíl nezaměstnaných. V dalším empirickém výzkumu bude nutné výběr zaměřit na nezaměstnané i za cenu nereprezentativnosti souboru.

Z celku nezaměstnaných v Praze bylo nezaměstnáno 1x 51% a ve zbytku ČR 61%. Naopak 2x a 3x bylo více nezaměstnáno v Praze. Do 1 měsíce bylo nezaměstnáno v Praze 4%, ve zbytku ČR 9%. Největší rozdíl v délce nezaměstnanosti 3 – 6 měsíců, kdy v Praze bylo takových nezaměstnaných 40% a ve zbytku ČR 34%.

Zkušenost s nezaměstnaností, Praha x ČR

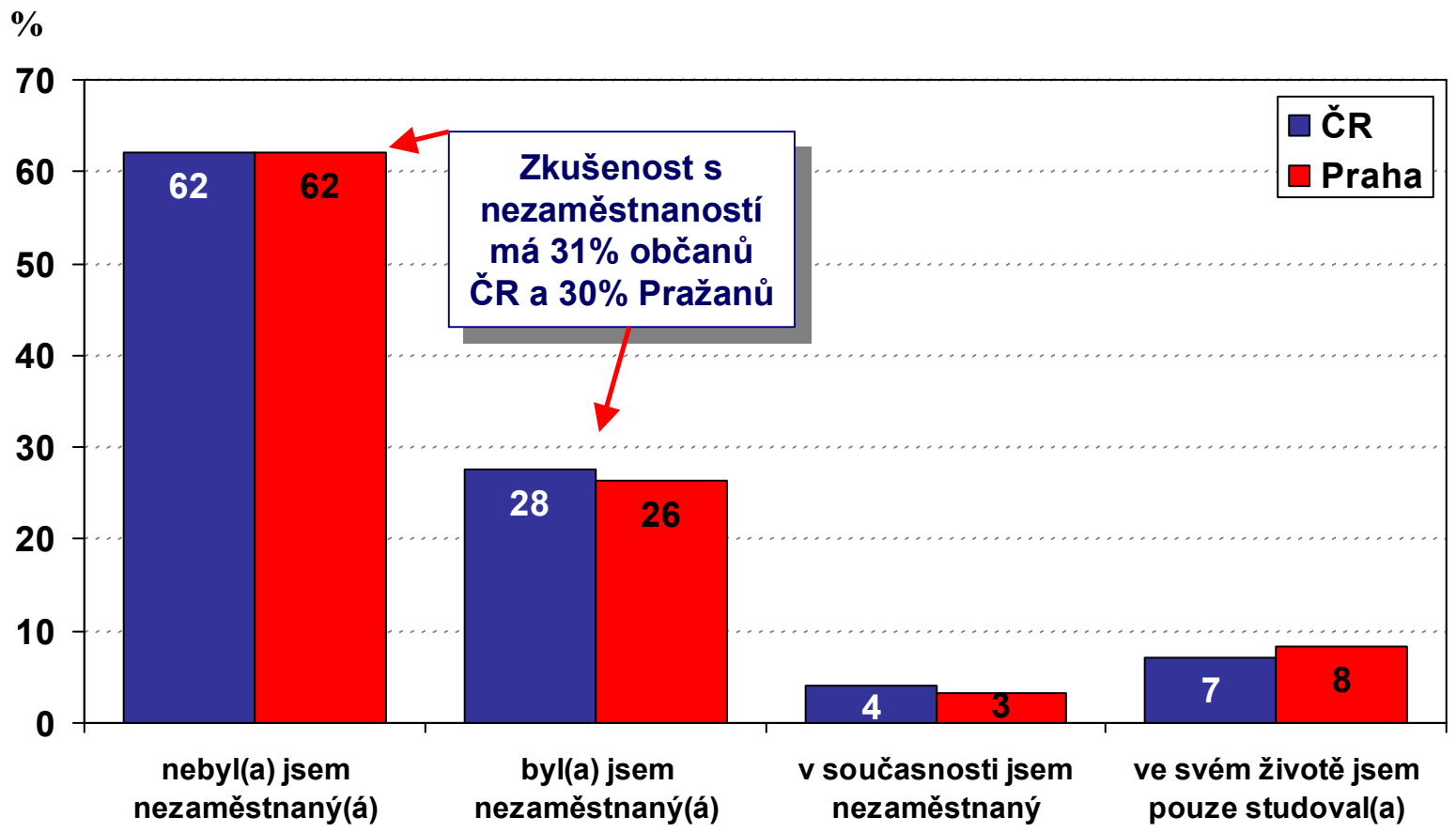

ČR N=1197, Praha N=503

Frekvence nezaměstnanosti, Praha x ČR

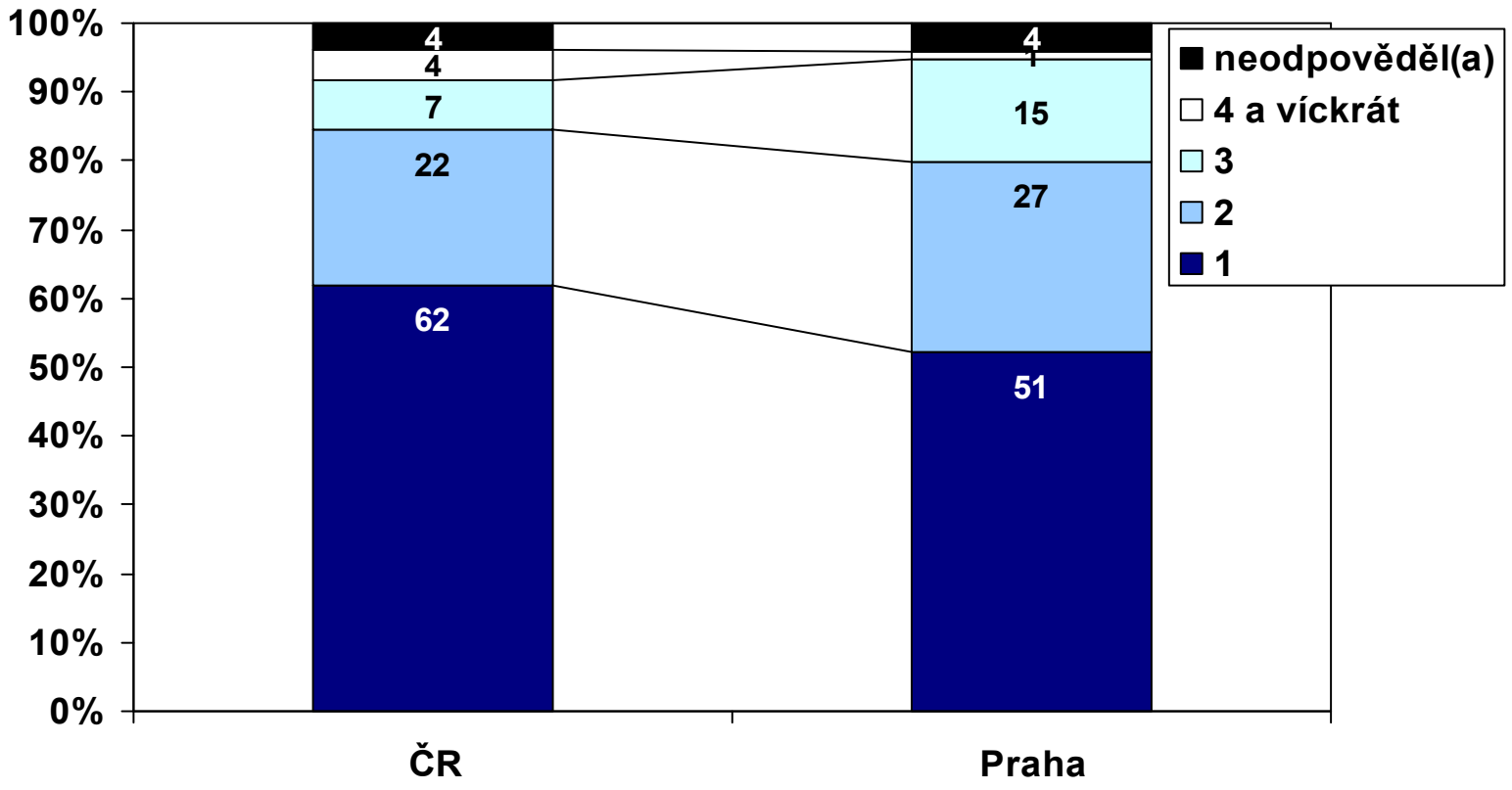

ČR N=365, Praha N=149

8.2. Charakteristika zaměstnaných a nezaměstnaných v Praze

Hypoteticky jsme předpokládali, že nezaměstnaní se budou v řadě znaků výrazně odlišovat od zaměstnaných, a že odhalíme znak, který kreslí hranici mezi zaměstnanými a nezaměstnanými, mezi zaměstnatelností a nezaměstnatelností. Výsledky poměrně jednoznačně ukázaly , že v Praze, ale ani v ČR nežijí dva odlišné typy občana, nezaměstnaný a zaměstnaný.

Příčiny lze hledat ve dvou směrech. Z hlediska společenského, transformace přinesla velice překotně změny, které sebou také nesly likvidaci odvětví, profesí, organizací a ve směru k jedincům měly také politický charakter. Váha společenského faktoru výrazně převyšovala osobnostní faktor, komplex vlastností tvořících zaměstnatelnost. Situace devadesátých let byla historicky jedinečná a odlišuje se od standardní doby života společnosti a tudíž i předpoklady k tomu se zaměstnat byly jiné než za normální společenské situace.

V druhém směru lze předpokládat, že znaky, které byly zařazený do dotazníku minuly podstatu fenoménu nezaměstnanosti. Ve výzkumu zaměřeném na zaměstnatelnost budeme z těchto výsledků vycházet a budeme konstruovat nové znaky, které by fenomén zaměstnatelnosti mohli postihnout.

Porovnáváme - li oba soubory, nejvýznamnější rozdíly nacházíme u využívání počítače a využívání e-learningu. To by potvrzovalo dříve vyslovovanou tezi[1], že do budoucna znalost práce s počítačem bude nezbytným profesním předpokladem. Větší frekvence kontaktu s přáteli u zaměstnaných než nezaměstnaných by mohlo indikovat vyšší míru sociability u zaměstnaných a bohatší sociální pole. To koreluje s výsledky jiných výzkumů, které tvrdí, že pro získání zaměstnání jsou nejdůležitější kontakty, ať již v podobě příbuzných a přátel či známých. Dále bychom mohli opatrně vyslovit závěr, že zaměstnaní jsou celkově poněkud aktivnější.

[1] *Viz Sak, P., Saková,K. Mládež na křižovatce. Praha: Svoboda Servis. 2004.*

Z hlediska zaměstnatelnosti se jako hypotéza pro další zkoumání ukazuje, že zaměstnatelnost je sycena počítačovou gramotnost, disponibilitou novými technologiemi a sociálním kapitálem.

Význam vzdělávání jako trvalé součásti života a životního stylu souvisí se zkušeností s nezaměstnaností. S růstem délky nezaměstnanosti a doby, po kterou byl jedinec nezaměstnaný, klesá význam vzdělání pro život. Naopak význam vzdělání pro život jedince a od toho odvozené vzdělávání a vzdělanostní úroveň zvyšuje „zaměstnatelnost“ jedince.

Porovnáváme-li soubory jedinců, kteří mají zkušenost s nezaměstnaností a bez zkušenosti z hlediska důvodů ke vzdělávání, nevidíme podstatný rozdíl. Pokud bychom chtěli přeci jen nalézt rozdíl, tak určitou specifiku lze z grafu vyčíst. Pro jedinci se zkušeností s nezaměstnaností, a snad tedy s nižší kompetencí zaměstnatelnosti, má menší význam vzdělávat se z existenčních a profesních důvodů. Naopak větší význam pro ně má vzdělávání jako cesta poznávání sebe sama. Z těchto dat lze jako prvotní hypotézu vyslovit názor o menší životní pragmatičnosti a o jiných životních preferencích.

Nezaměstnaní v Praze

Zkušenost s nezaměstnaností má 30% Pražanů

Frekvence nezaměstnanosti

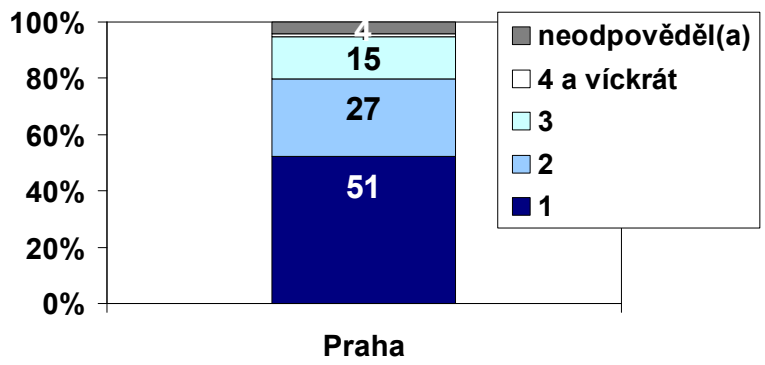

Délka nezaměstnanosti

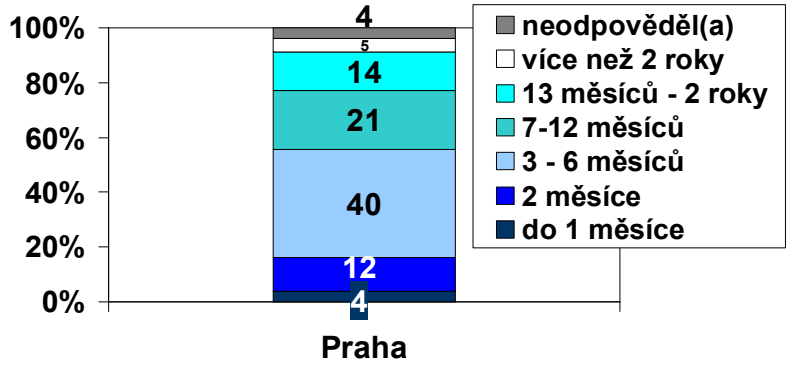

Charakteristika nezaměstnaného:

- 52% žen
- průměrný věk 43 let
- povolání - 31% zaměstnanec manuální pracovník
- 15% pracovalo v zahraničí
- 22% má zájem pracovat v zahraničí
- 62% vlastní počítač
- 54% považuje vzdělávání za důležitou a trvalou součást svého života

Věková struktura:

19-25 let	9%
26-30 let	13%
31-42 let	**33%**
43-50 let	19%
51-62 let	19%
63 a více let	6%

důvody vzdělávání:

- 73% uvádí „udržení a rozvíjení rozumových schopností“
- 73% uvádí „pro orientaci v současné společnosti“
- 68% uvádí „chci být vzdělaný“
- 68% uvádí „uplatnění na trhu práce – pro uplatnění na trhu práce je nezbytné se stále vzdělávat“

volný čas:

- 84% pravidelně sleduje televizi
- 57% pravidelně poslouchá rozhlas
- 56% pravidelně pracuje s počítačem

Praha N=149

Charakteristika zaměstnaných a nezaměstnaných v Praze

Charakteristika nezaměstnaného:

význam vzdělávacích pořadů pro vzdělávání respondenta:

- 43% považuje televizní vzdělávací pořady významné
- 24% považuje rozhlasové vzdělávací pořady za významné
- 17% považuje e-learning za významný

zájem o využívání forem vzdělávání:

- 33% má zájem o učitele a třídu v osobním kontaktu
- 21% má zájem o rozhlasové vzdělávání
- 27% má zájem o televizní vzdělávání
- 15% má zájem o e-learning

Praha N=149

Charakteristika zaměstnaného:

význam vzdělávacích pořadů pro vzdělávání respondenta:

- 34% považuje televizní vzdělávací pořady za významné
- 16% považuje rozhlasové vzdělávací pořady za významné
- 18% považuje e-learning za významný

zájem o využívání forem vzdělávání:

- 40% má zájem o učitele a třídu v osobním kontaktu
- 18% má zájem o rozhlasové vzdělávání
- 39% má zájem o televizní vzdělávání
- 32% má zájem o e-learning

Praha N=312

Charakteristika zaměstnaných a nezaměstnaných v Praze

Charakteristika nezaměstnaného:

Rodinný stav:
- 31% svobodný
- 41% ženatý, vdaná
- 5% soužití s partnerem
- 19% rozvedený
- 4% vdovec-vdova

Vzdělání:
- 3% základní
- 36% vyučen, střední odborné bez maturity
- 42% střední s maturitou
- 13% vysokoškolské magisterské a další

Povolání:
- 31% zaměstnanec manuální pracovník
- 7% zaměstnanec specialista s VŠ kvalifikací

Průměrný měsíční čistý příjem domácnosti: 26 577,- Kč

Praha N=149

Charakteristika zaměstnaného:

Rodinný stav:
- 34% svobodný
- 50% ženatý, vdaná
- 5% soužití s partnerem
- 7% rozvedený
- 4% vdovec-vdova

Vzdělání:
- 10% základní
- 28% vyučen, střední odborné bez maturity
- 35% střední s maturitou
- 24% vysokoškolské magisterské a další

Povolání:
- 16% zaměstnanec manuální pracovník
- 11% zaměstnanec specialista s VŠ kvalifikací

Průměrný měsíční čistý příjem domácnosti: 31 991,- Kč

Praha N=312

Charakteristika zaměstnaných a nezaměstnaných v Praze

Charakteristika nezaměstnaného:

volný čas:

- 56% pravidelně sleduje televizi
- 28% pravidelně poslouchá rozhlas
- 34% pravidelně pracuje s počítačem
- 4% pravidelně se vzdělává mimoškolním vzdělávání
- 14% odpočinek, nicnedělání
- 44% pravidelně dělá domácí práce
- 27% si pravidelně povídá s přáteli, známými
- 13% často (alespoň 1x týdně) sportuje, nikdo nesportuje častěji než 1 týdně (pravidelně)
- 12% pravidelně navštěvuje kavárny, restaurace
- 32% se pravidelně schází s partnerem
- 35% pravidelně čte noviny a časopisy
- 20% pravidelně čte knihy

Praha N=149

Charakteristika zaměstnaného

volný čas:

- 78% pravidelně sleduje televizi
- 48% pravidelně poslouchá rozhlas
- 58% pravidelně pracuje s počítačem
- 1% pravidelně se vzdělává mimoškolním vzdělávání
- 23% odpočinek, nicnedělání
- 35% pravidelně dělá domácí práce
- 39% si pravidelně povídá s přáteli, známými
- 5% sportuje pravidelně a 27% sportuje často (alespoň 1x týdně)
- 8% pravidelně navštěvuje kavárny, restaurace
- 45% se pravidelně schází s partnerem
- 39% pravidelně čte noviny a časopisy
- 24% pravidelně čte knihy

Praha N=312

Zájem o práci v zahraničí, Praha x ČR

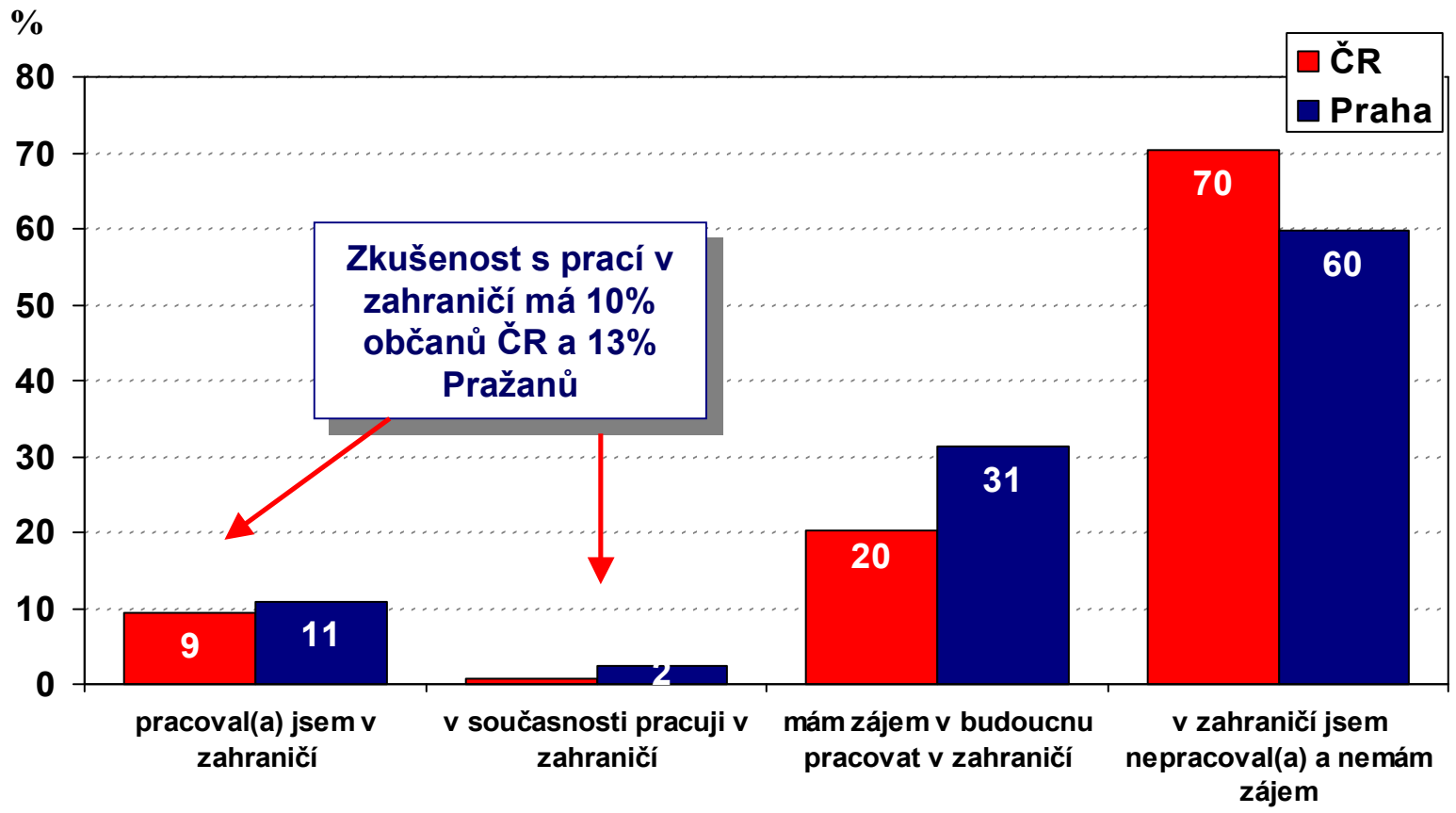

ČR N=1197, Praha N=503

9. Využívání PC

Těžištěm změn, které probíhají v naší společnosti, ale i na planetární úrovni v celé lidské civilizaci je osobní počítač. Od něho je odvozen proces digitalizace a propojování dosavadních médií v multimédiích. Počítač v sobě koncentruje všechna média dosavadního vývoje lidské civilizace, četbu knih i jejich psaní, film, rozhlas, televizi, výtvarnou tvorbu, matematické výpočty, substituuje i celé instituce jako je knihovna atd. Osobní počítač a jeho penetrace do všech oblastí lidské činnosti postupně převádí společnost na společnost informační.

Je pochopitelné, že počítač a další nové technologie pozmění i proces vzdělávání a vzdělávací soustavu. Jsme v etapě, kdy osobní počítač začíná proměňovat primární vzdělávání (od mateřské školy po vysokou) i další vzdělávání. Postupně se stane jednou z os nově koncipovaného celoživotního učení. Je proto logické, že pozornost společnosti musí být věnována jak procesu komputerizace školství, tak i připravenosti populace na plnohodnotné využívání elektronického vzdělávání.

Ve výzkumu jsme sledovali, kde respondent počítač využívá, jaké možnosti počítače využívá a kde a jak získal počítačovou gramotnost.

9.1. Frekvence využívání počítače na jednotlivých místech

V Praze využívá počítač pravidelně o 16% respondentů více než ve zbytku ČR. Bez ohledu na frekvenci, v Praze využívá počítač 79% respondentů, ve zbytku ČR 66%. Vůbec nepoužívá počítač v Praze o 14% méně.

Nejčastějším místo využívání počítače je z domova. V Praze pravidelně a často překročilo využívání PC polovinu (58%), ve zbytku ČR se polovině blíží. Na druhém místě je používání počítače v zaměstnání, v Praze 42% , v ČR 33%. Všechny ostatní varianty jsou v celku populace výrazně nižší. U specifických skupin, jako jsou studenti, pochopitelně vzrůstá využívání počítače ve škole.

Data ukazují, že česká společnost je do značné míry komputerizována a u některých věkových a sociálních skupin můžeme hovořit o nasycenosti výpočetní technikou. Tím je splněn jeden ze základních předpokladů pro využívání elektronického vzdělávání pro celoživotní učení a další vzdělávání. Praha se ukazuje v parametrech vybavenosti a disponibility v předstihu před zbytkem České republiky.

Využívání PC, Praha x ČR

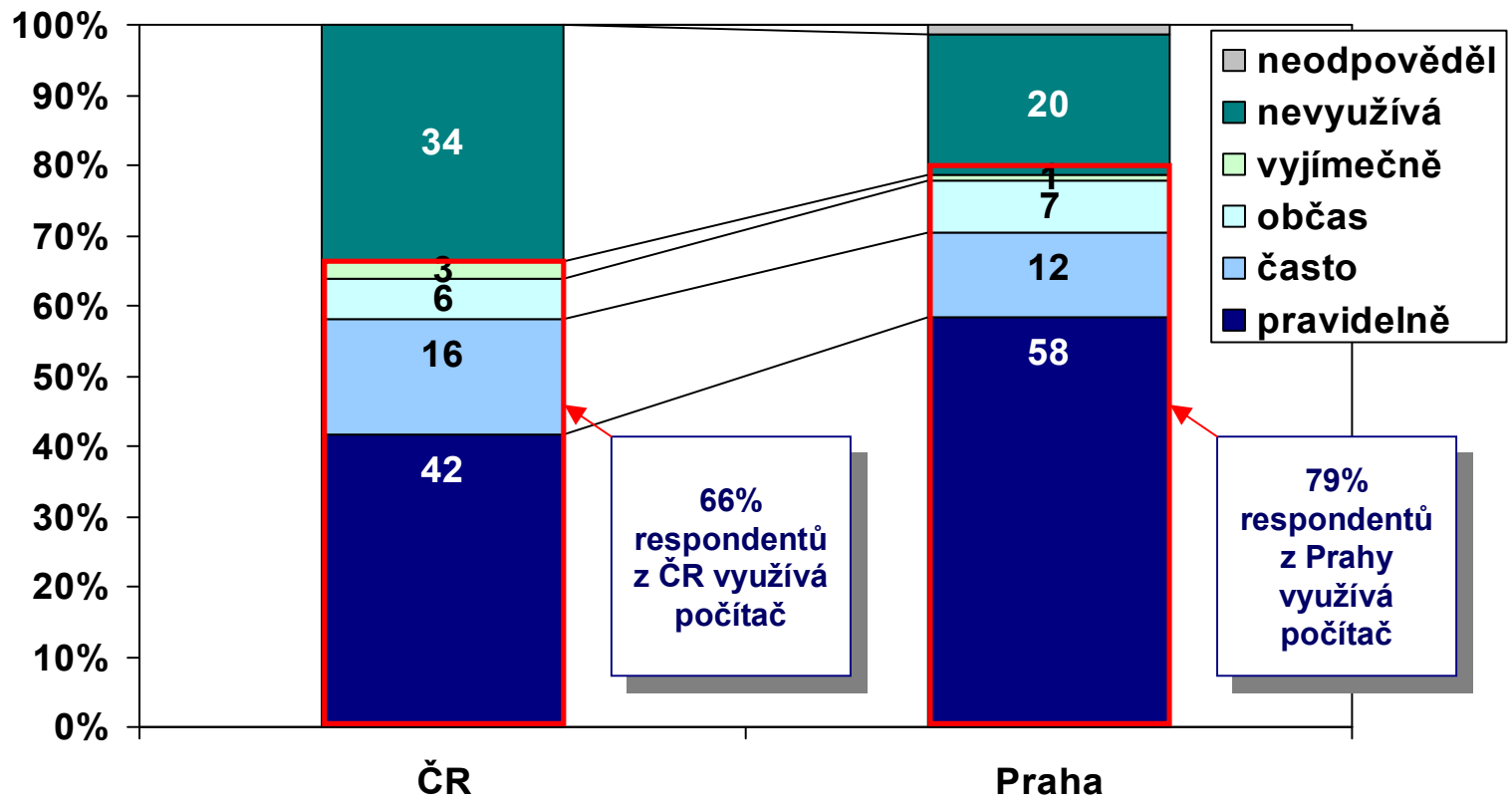

ČR N=1197, Praha N=503

Frekvence využívání počítače na jednotlivých místech - Praha

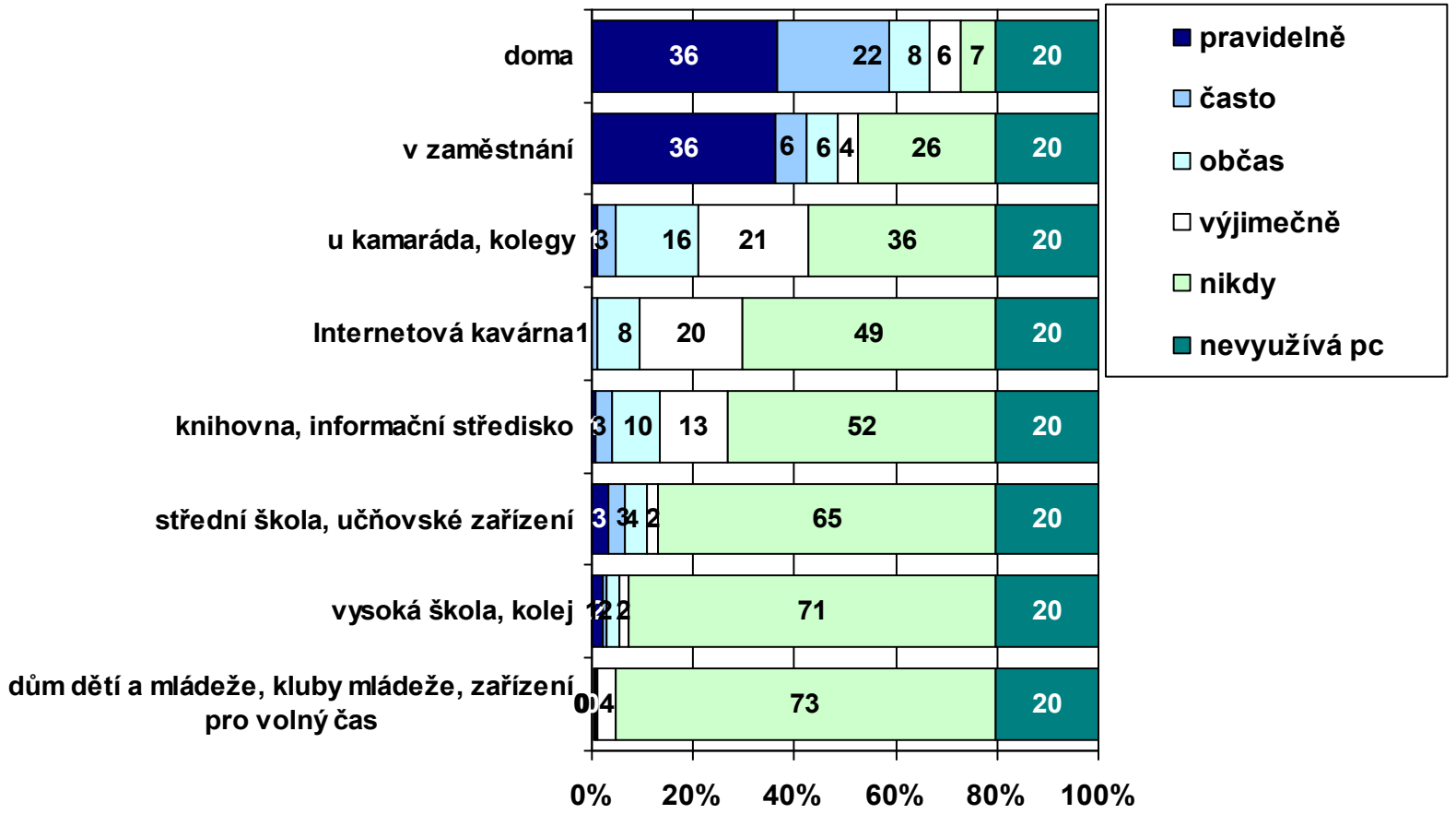

Praha N=503

Frekvence využívání počítače na jednotlivých místech - ČR

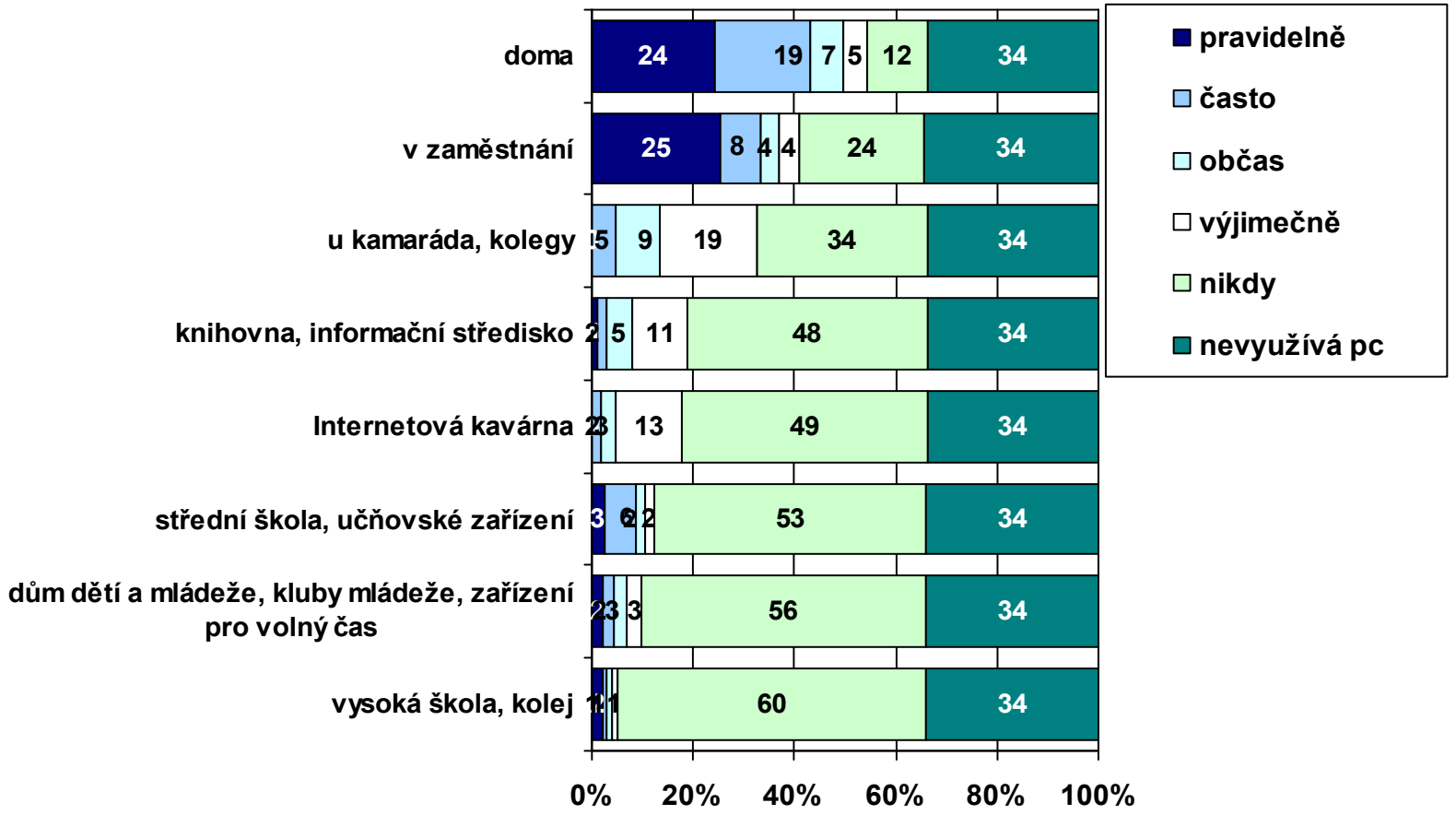

ČR N=1197

9.2. Využívání jednotlivých možností počítače

Nejčastěji je počítač používán jako textový editor. Pokud však sečteme jednotlivé položky baterie vztahující se ke vzdělávání, zjistíme, že druhá nejčastější aktivita na počítači souvisí se sebevzděláváním. V Praze je počítač využíván ke vzdělávání poněkud častěji.

Hraní počítačových her se frekvencí umístilo až za vzdělávacími aktivitami. Možná, že v počátcích používání počítače se s možností vzdělávání na počítači až tak nepočítalo. Osobní počítač se tak stal vlastně vzdělávacím institutem a vzdělávaní poskytuje také zprostředkovaně. V USA se stalo módou mít domácího učitele z třetího světa. Žák přijde ze školy a přes internet se spojí se svým domácím učitelem, nejčastěji z Indie, vypracuje s ním úkoly a připraví se na školu.

Význam osobního počítače, multimédií a posléze digitální televize pro vzdělávání dále poroste. V konkurenční znalostní společnosti jedinci a skupiny, které nedokáží využít všech vzdělávacích možností, budou v systémové nevýhodě.

Data a výsledky o využívání počítače jsou především zajímavá šíří spektra aktivit, provozovaných populací na počítači. Počítač tak generuje svět „sui generis“ včetně kyberprostoru. Jedinec, kterému je uzavřen vstup do kyberprostoru, neumí se pohybovat ve virtuální realitě a není schopen aktivit prostřednictvím počítače se vyřazuje ze společnosti. Míra této excluse je dvojí. Jednak obecná ze společnosti jako takové, druhá je specifická, ve vztahu ke svým referenčním skupinám. Např. důchodce bez počítačové gramotnosti a disponibility je sice do určité míry odříznut od celku společnosti, ale naprosto ne od svých vrstevníků. Naopak student střední školy nevyužívající nové technologie se vyřazuje i ze světa svých vrstevníků. Zatímco před pár lety „digitální přehrada“ znamenala být počítačově negramotný a nemít přístup na počítač, v dnešní české společnosti pojem digitální přehrada dostává nový význam. Jedinců, zvláště v nižších věkových skupinách, kteří nevyužívají počítač, je již poměrně málo, hranicí se spíše stává rychlost připojení na internet a osvojené programy.

Využívání jednotlivých možností počítače - ČR

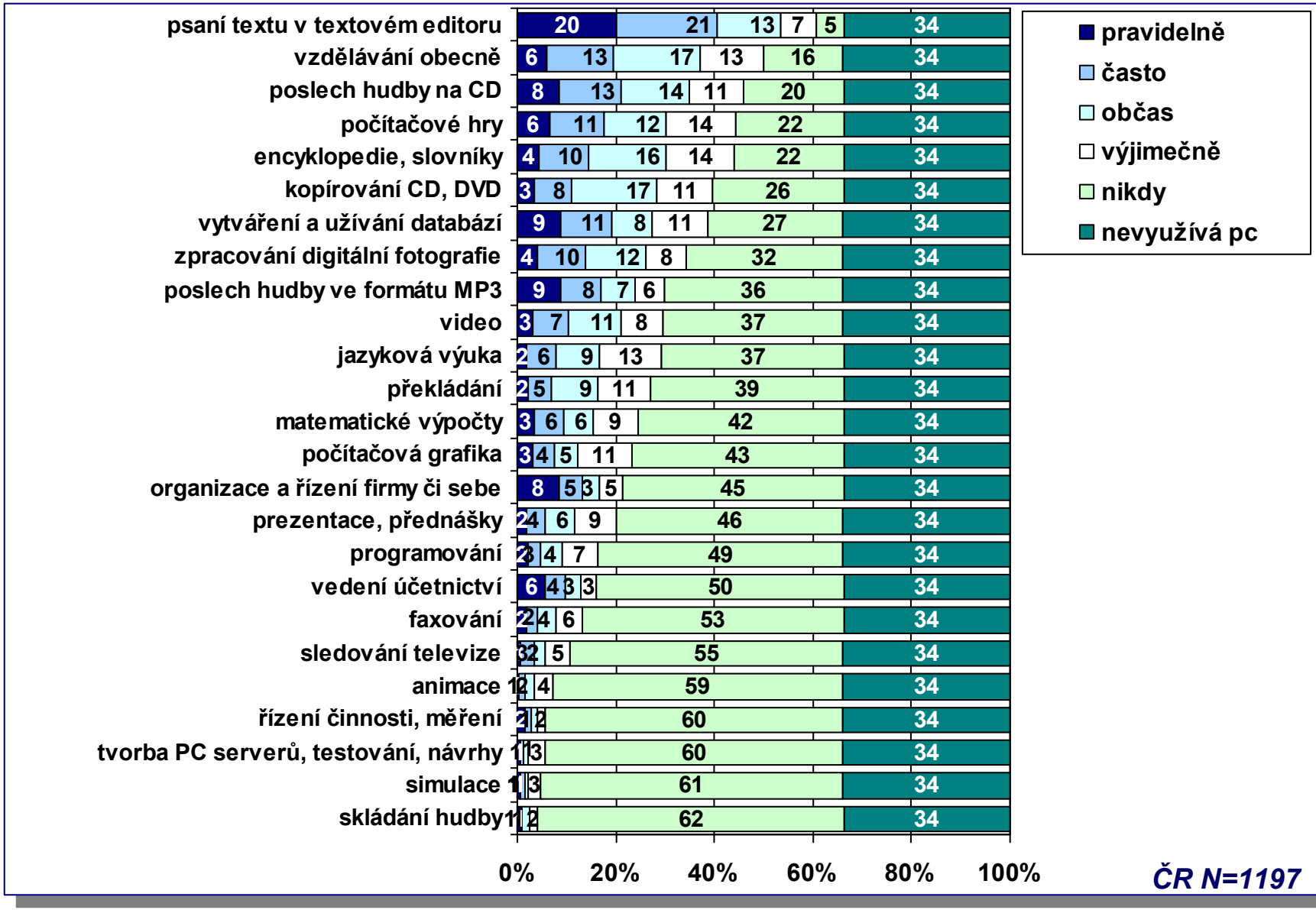

ČR N=1197

Využívání jednotlivých možností počítače - Praha

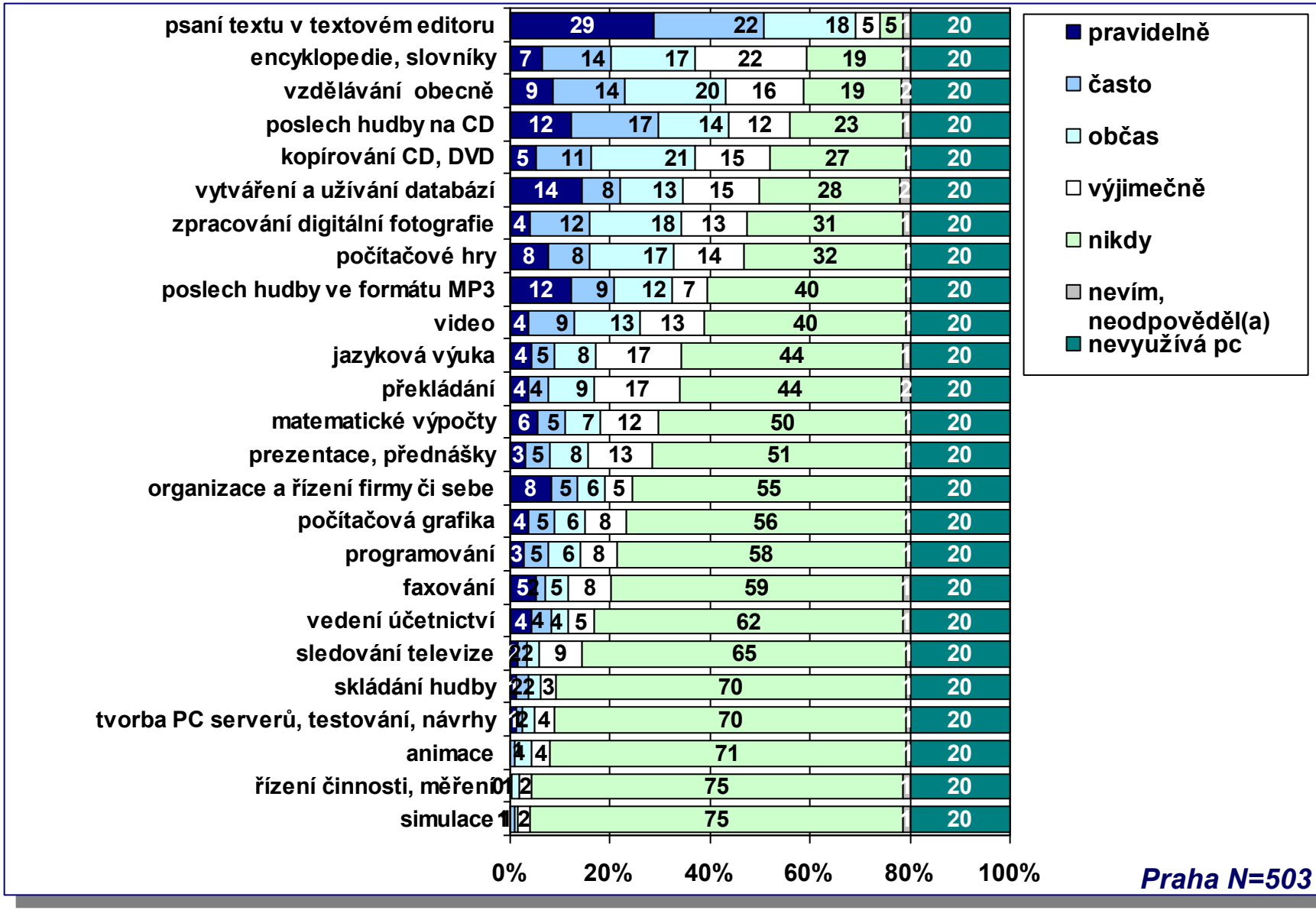

9.3. Způsob získání dovedností a znalostí pro práci s PC

Školskou soustavu charakterizuje velká setrvačnost a rigidnost. Vzhledem k tomu o jak velký kolos jde a jak je systémově provázaný jsou uvedené charakteristiky logické. Inovace, ať již jde o nové vědecké poznatky či jiného druhu se dostávají do škol se značným odstupem. Proto nepřekvapuje, že osvojování počítačové gramotnosti se dostalo do výuky s časovým posunem. Školská výuka je postavena na principu, že učitel se na vysoké škole naučí jednak co má učit, jednak jak to má učit. Teprve s touto výbavou vstupuje učitel před žáky, aby jim předal to, co sám předtím získal. Tempo nástupu výpočetní techniky však bylo tak vysoké, že školství nestačilo s předstihem připravit dostatečné množství učitelů. Navíc v době nástupu výpočetní techniky byly platy učitelů zoufale podprůměrně, zatímco po odbornících ovládajících výpočetní techniku byl hlad a soukromý sektor byl schopen jim poskytnout několikanásobně vyšší platy.

Proto ke generacím, které již byly mimo školskou soustavu se přidala i generace, která procházela školou již v době počítačového boomu. Souhrn těchto generací nezískal znalosti ve škole, ale počítačovou gramotnost si osvojil sebevzděláním, jako samouci. V Praze podíl těch, kteří počítačové dovednosti a znalosti získali sami, od kamarádů, prostě mimo formální vzdělávací systém je výrazně vyšší než ve zbytku ČR.

V celku populace získalo z jednotlivých stupňů vzdělávacího systému počítačovou gramotnost nejvíce respondentů na střední škole, následuje vysoká škola a na posledním místě je základní škola. Současná situace na školách, včetně základních, je již výrazně lepší, co se týče vybavenosti výpočetní technikou i kompetentními učiteli. Informatika má již ve výuce své místo a ze základní školy by v současnosti neměl odejít žák, který by neměl základní dovednosti potřebné pro práci s počítačem.

Zajímavě jsou poznatky vypovídající o získávání počítačové gramotnosti v závislosti na věku. Porovnejme získání počítačové gramotnosti od rodičů, dětí a vnoučat. Směrem od 30 let směrem k nižším věkovým skupinám roste význam předávání počítačových kompetencí dětem a ve skupině 15 – 18 let je to již dosti významný způsob osvojování počítačové gramotnosti. V devadesátých letech tento znalostní generační pohyb neexistoval. Opačný generační pohyb představuje předávání znalostí o práci s počítačem dětí rodičů. Tento fenomén kulminuje ve věkové skupině 50 let a výše a kulminační bod má přibližně stejnou hodnotu jako kulminační bod předávání znalostí rodičů dětem. V případě počítačů existuje předávání znalosti ob jednu generaci, vnoučat prarodičům. Existence tohoto jevu se objevuje kolem 50 let a prudce roste až do nejstarší věkové skupiny nad 63 let.

Výzkum empiricky postihl fenomén, kterému říkáme generační inverze. Je normální, že starší generace předává své zkušenosti mladší generaci a vzdělává ji. V případě výpočetní techniky nastala historicky atypická situace, kdy mladší generace učila generaci starší. Graf zachycuje vyšší podíl respondentů, kteří získali znalosti potřebné k užívání výpočetní techniky od svých dětí, než dětí, které získaly znalosti od svých rodičů.

Zajímavý je také vývoj získávání počítačové gramotnosti prostřednictvím vzdělávací soustavy, a jejich stupňů- základní škola, střední škola a vysoká škola. Graf poskytuje údaje o významu jednotlivých stupních škol pro celou populaci, čímž se např. snižuje význam vysokých škol a středních škol, protože soubor obsahuje i respondenty, kteří tímto stupněm neprošli.

Z těchto tří stupňů má nejvyšší význam střední škola a její pozice stagnuje. Význam vysoké školy od 19 let mírně stoupá do 30 let. Od 30 let význam školy pro rozvoj počítačové gramotnosti klesá. To vypovídá o poněkud zlepšující se situaci na vysokých školách v posledních letech. Kupodivu nejmenší význam má školský stupeň, který zasáhne každého - základní škola. V posledních 15 letech se však situace trvale zlepšuje. Opatření vyplývající ze školské počítačové politiky se promítají do reálné situace teprve v posledních třech letech.

Způsob získání dovedností a znalostí pro práci s PC - ČR

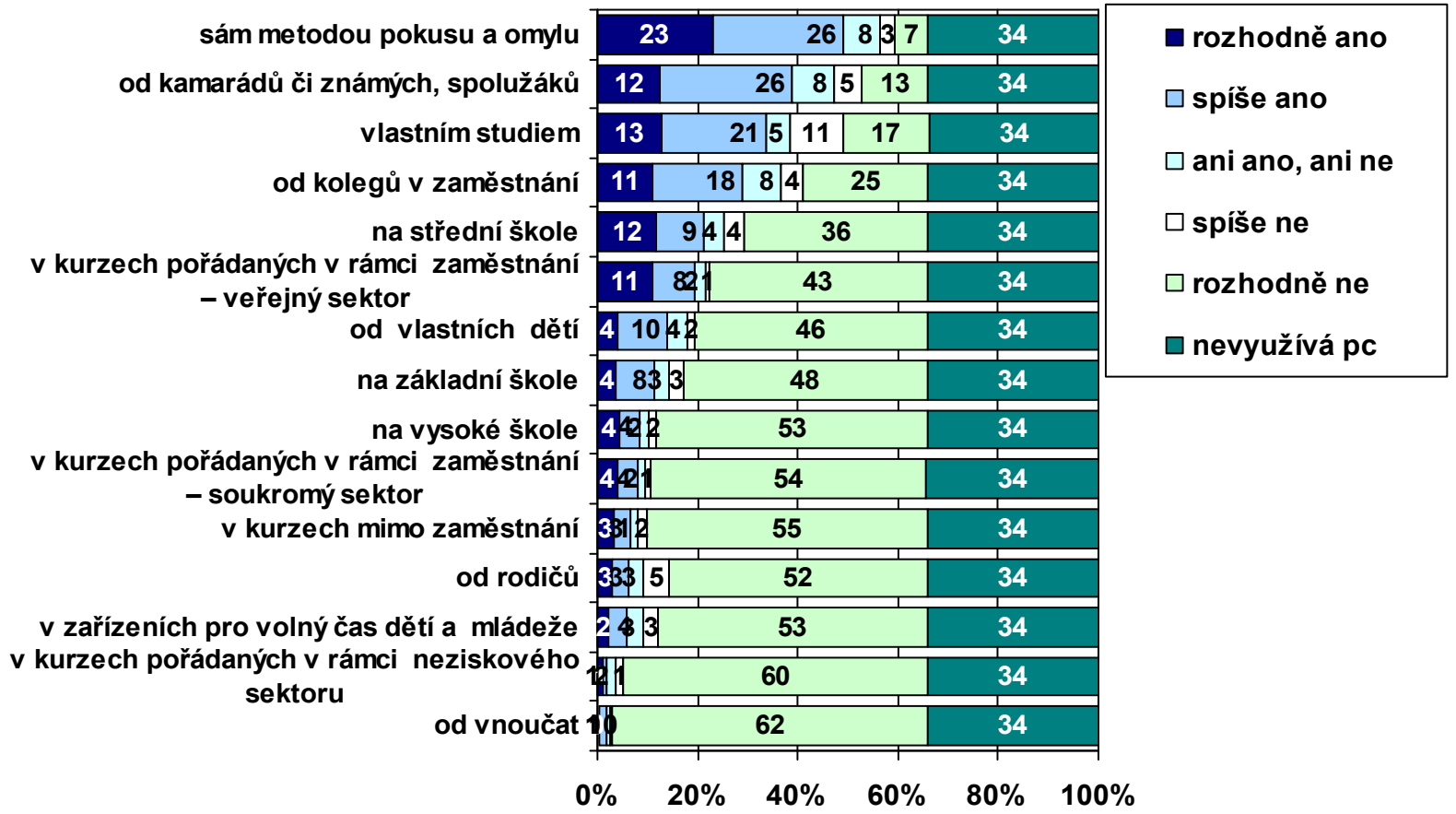

ČR N=1197

Způsob získání dovedností a znalostí pro práci s PC - Praha

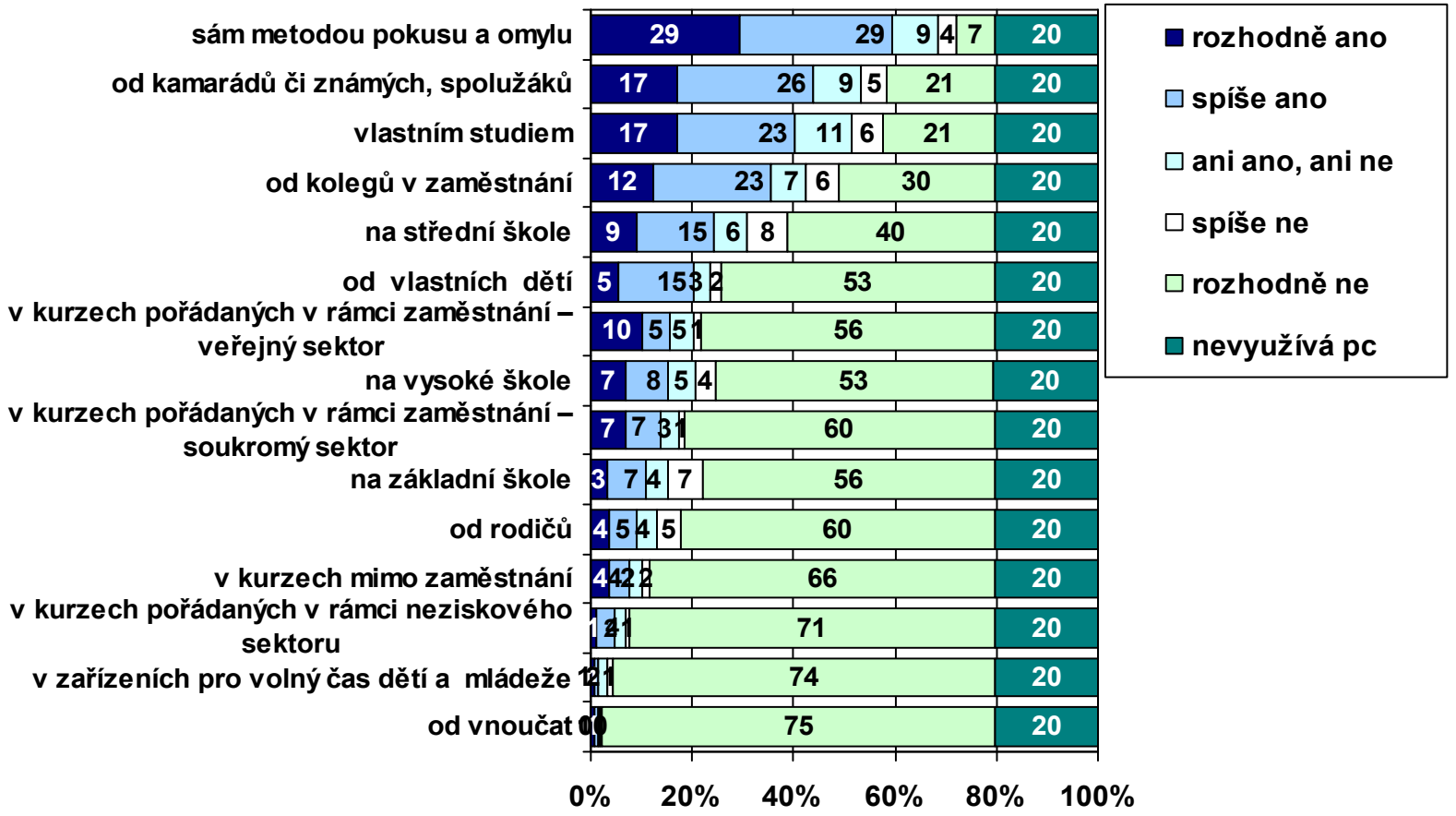

Praha N=503

Získání počítačové gramotnosti ve věkových skupinách I. - Praha *(průměr)*

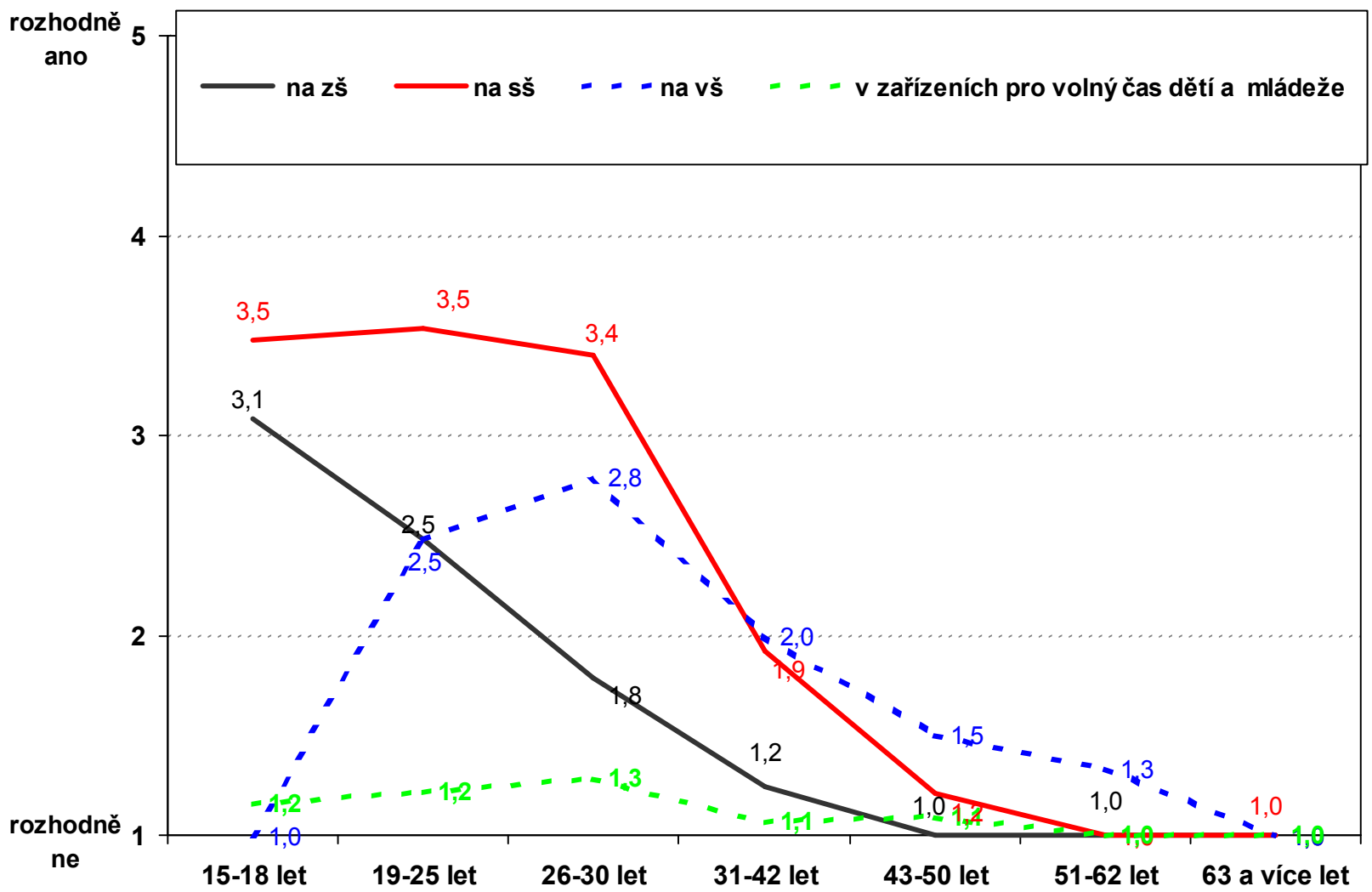

Získání počítačové gramotnosti ve věkových skupinách II. - Praha *(průměr)*

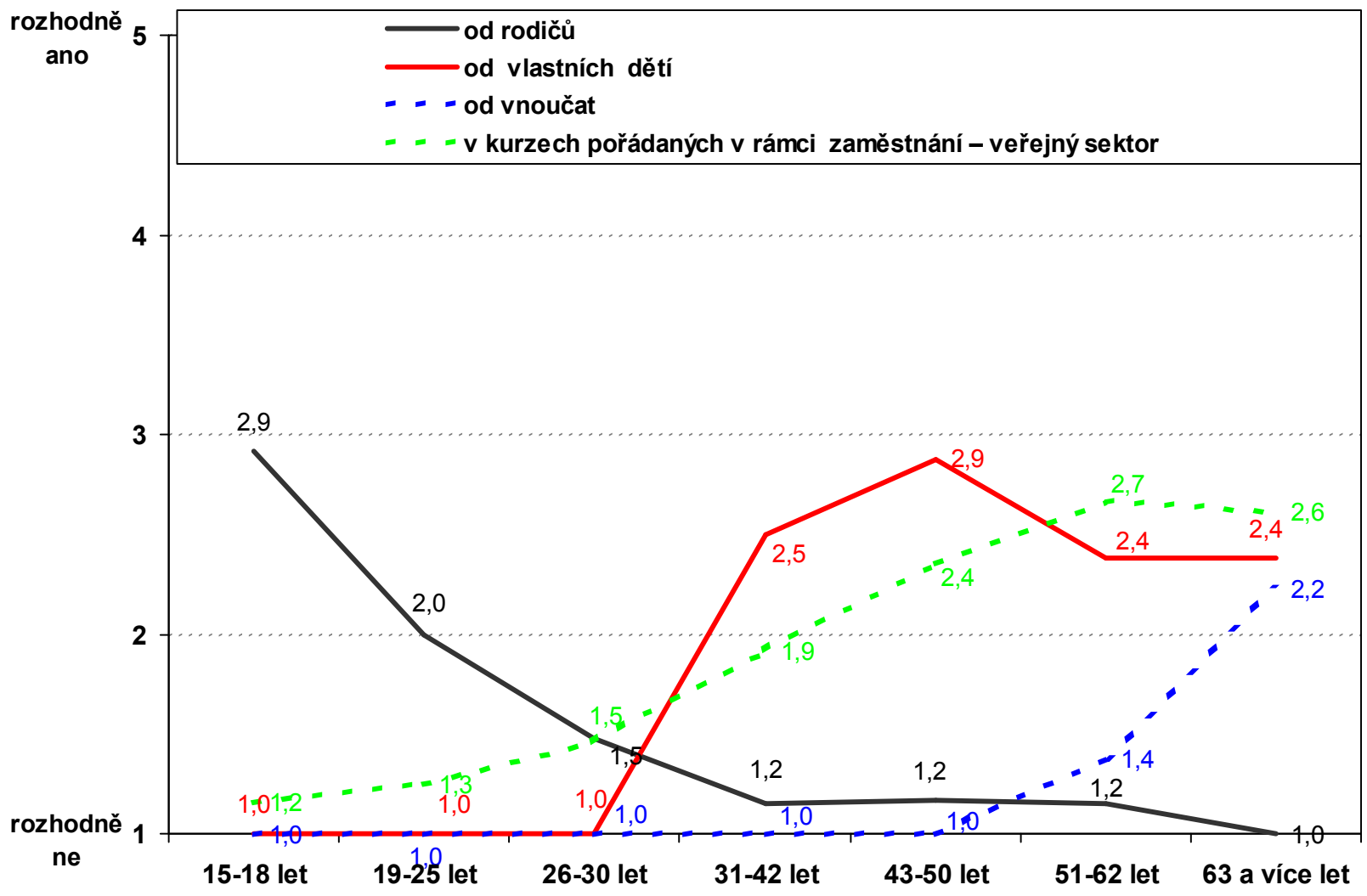

Získání počítačové gramotnosti ve věkových skupinách III. - Praha *(průměr)*

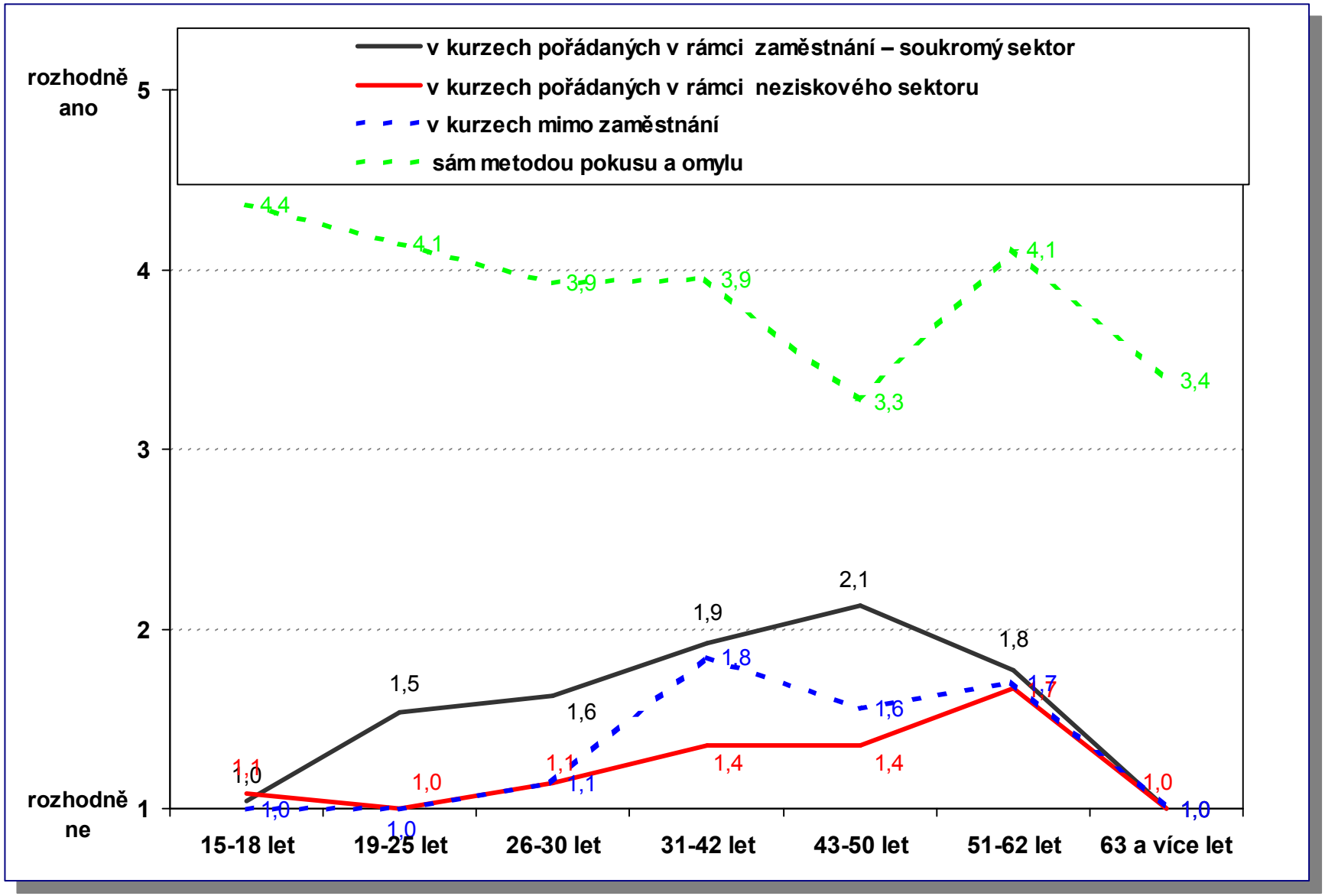

Získání počítačové gramotnosti ve věkových skupinách IV. - Praha *(průměr)*

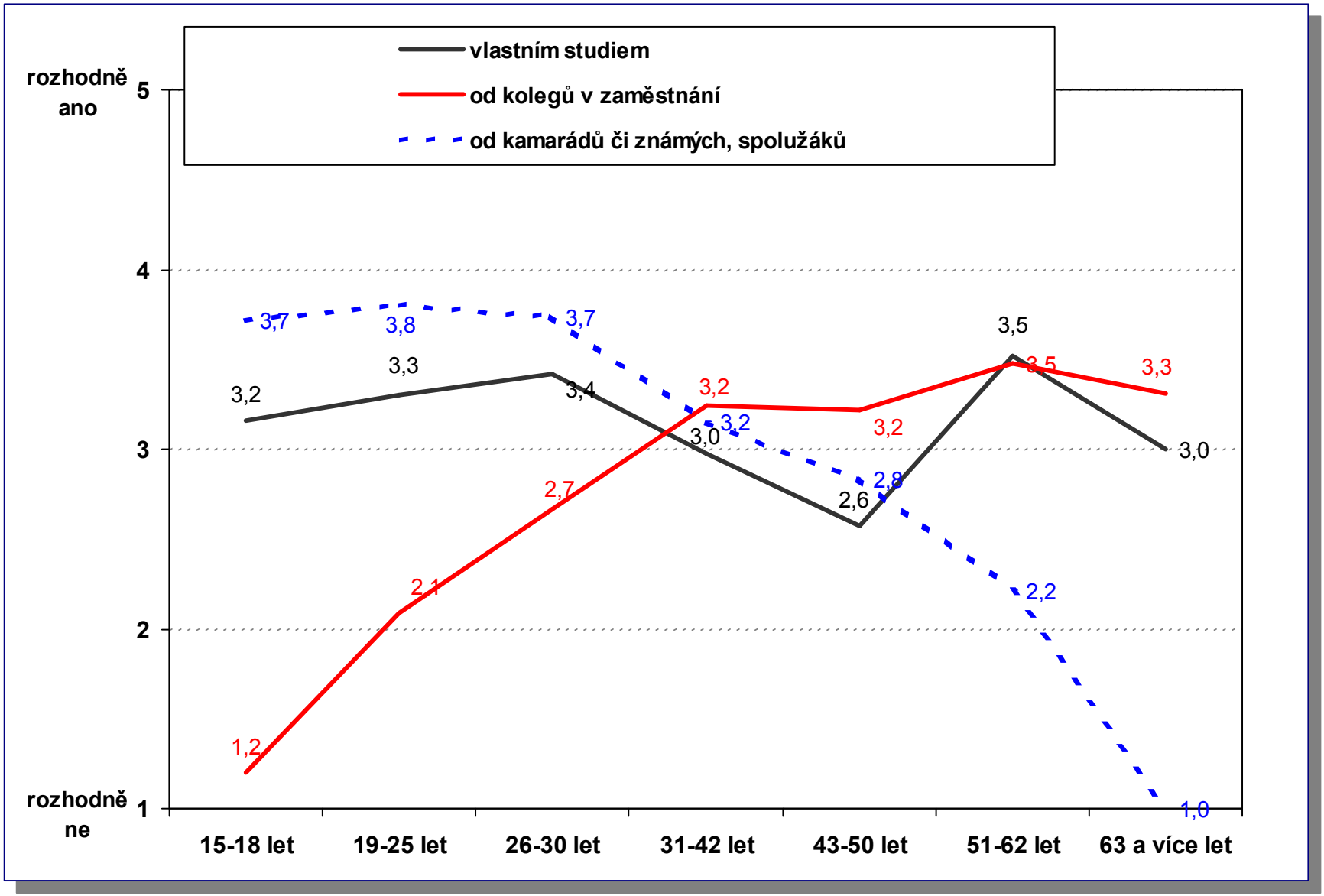

10. Využívání Internetu

Další generace nových technologií je internet. Nástup této technologie v české společnosti se odehrál v polovině devadesátých let a masového rozměru tento proces dosáhl na přelomu devadesátých let a nového tisíciletí. To, co v počátku byl koníček a zvídavost se postupně stalo profesní a společenskou nezbytností.
Proces penetrace české společnosti internetem byl ještě rychlejší než osobním počítačem, protože se jedná pouze o určitou nástavbu počítače a rozšířit počítačovou gramotnost o kompetenci práce s internetem je snazší než překonat prvotní digitální přehradu. V současnosti je česká populace přístupem k internetu víceméně vybavena, u některých věkových a vzdělanostních skupinách to platí absolutně. V Praze užívá internet 74% respondentů a ve zbytku ČR 63%. Frekvence užívání internetu je u těchto respondentů různá, nicméně internet užívají a je víceméně na jejich rozhodnutí, jak často budou internet používat.

10.1. Frekvence využívání Internetu na jednotlivých místech

Pražané mají výrazně častěji připojení doma. Zatímco pravidelně, tedy denně využívá počítač 30% Pražanů, ve zbytku ČR to je pouze 16%. K připojení doma se přibližuje frekvencí využívání připojení v zaměstnání. Všechna ostatní místa připojení jsou využívána výrazně méně.

Využívání Internetu, Praha x ČR

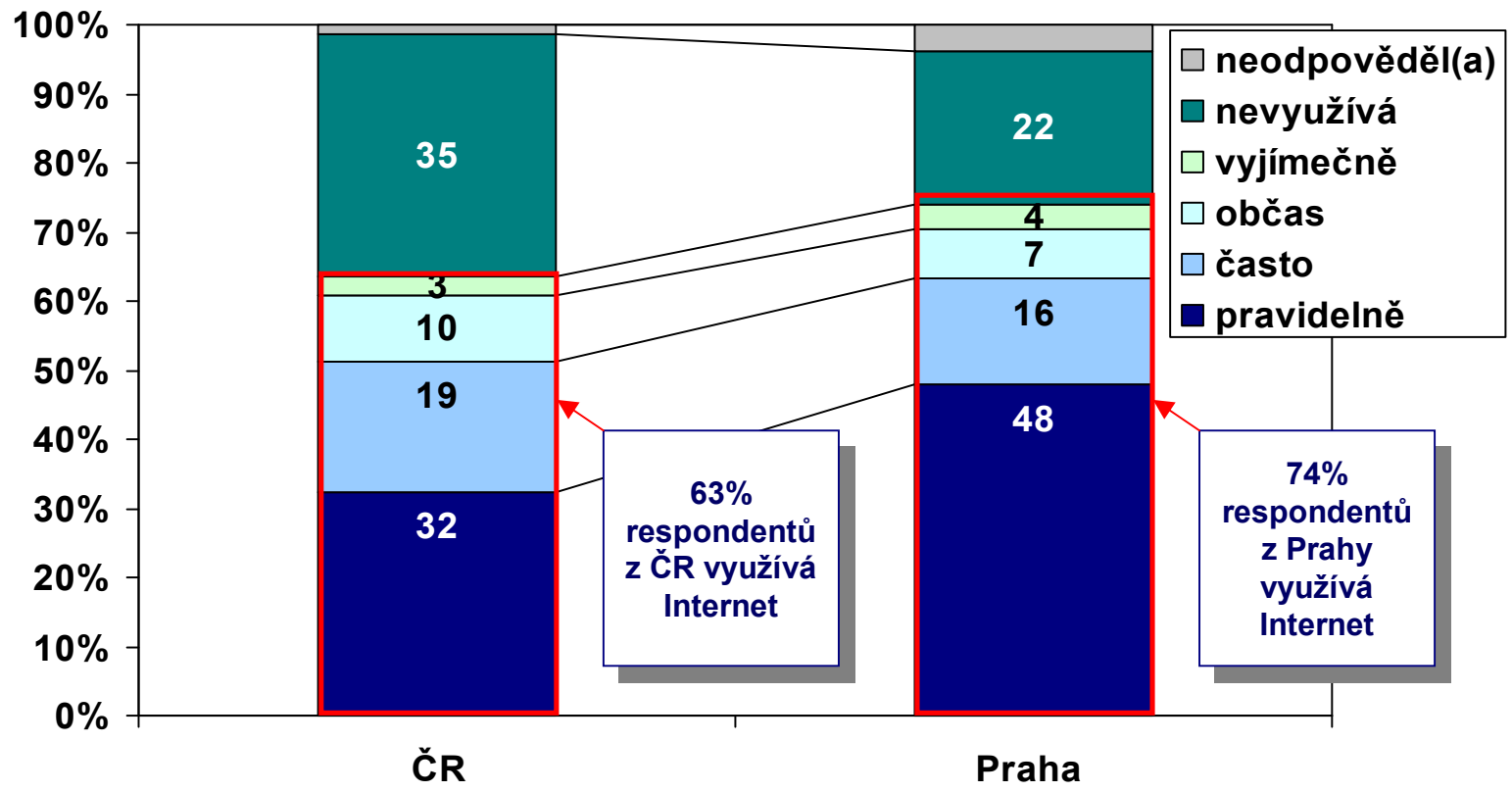

ČR N=1197, Praha N=503

Frekvence využívání Internetu na jednotlivých místech - Praha

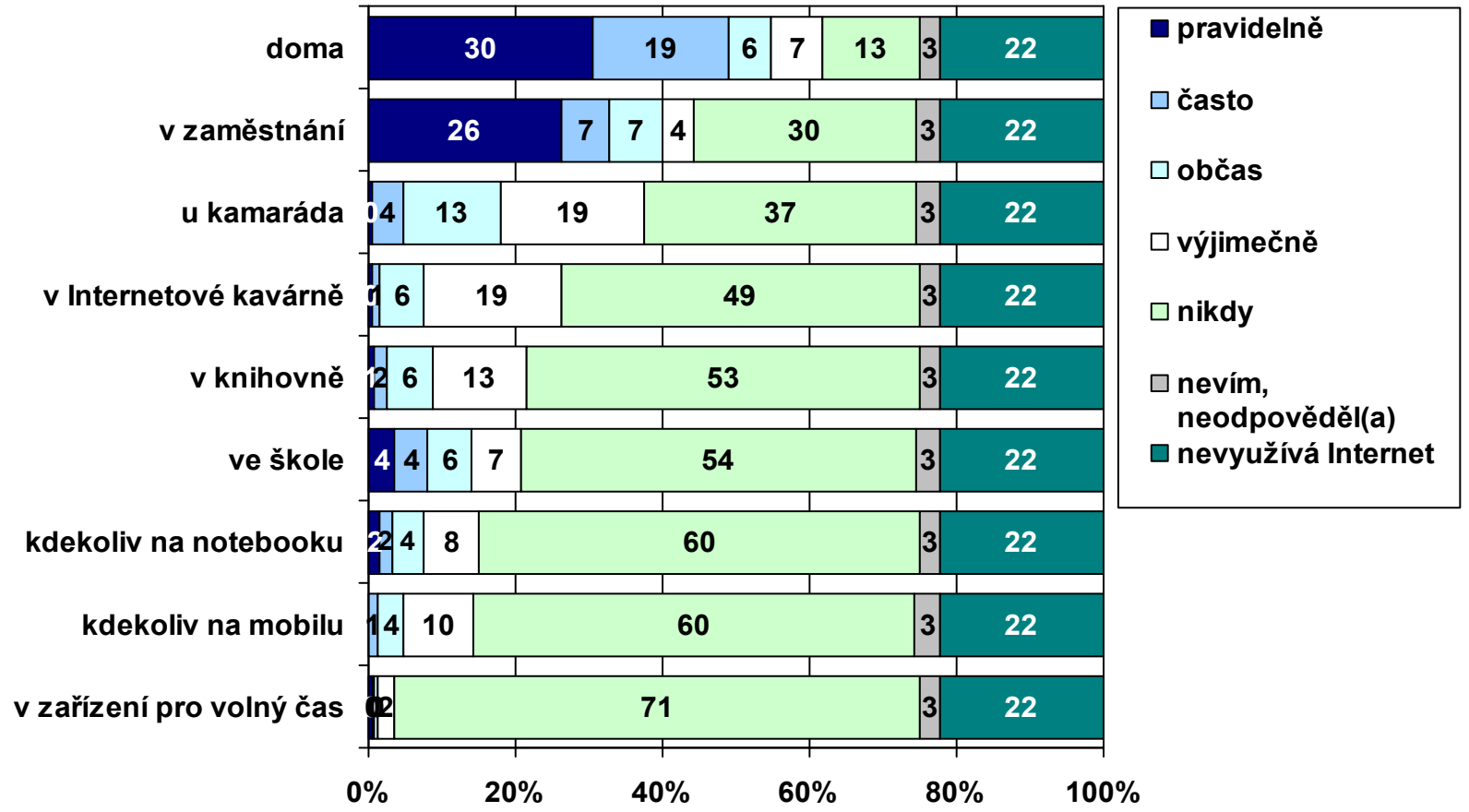

Praha N=503

Frekvence využívání Internetu na jednotlivých místech - ČR

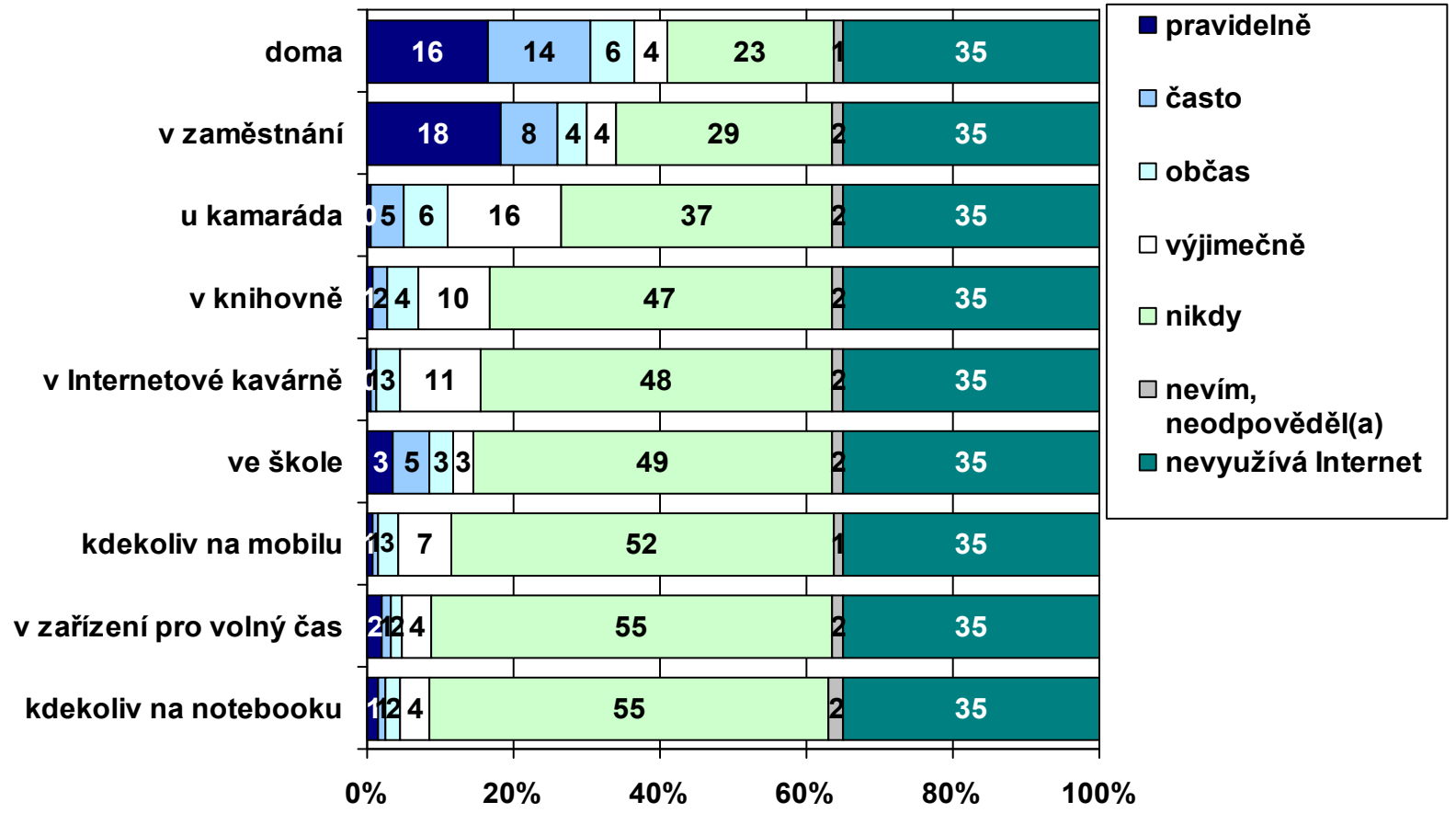

ČR N=1197

Způsob připojení k Internetu doma, Praha x ČR

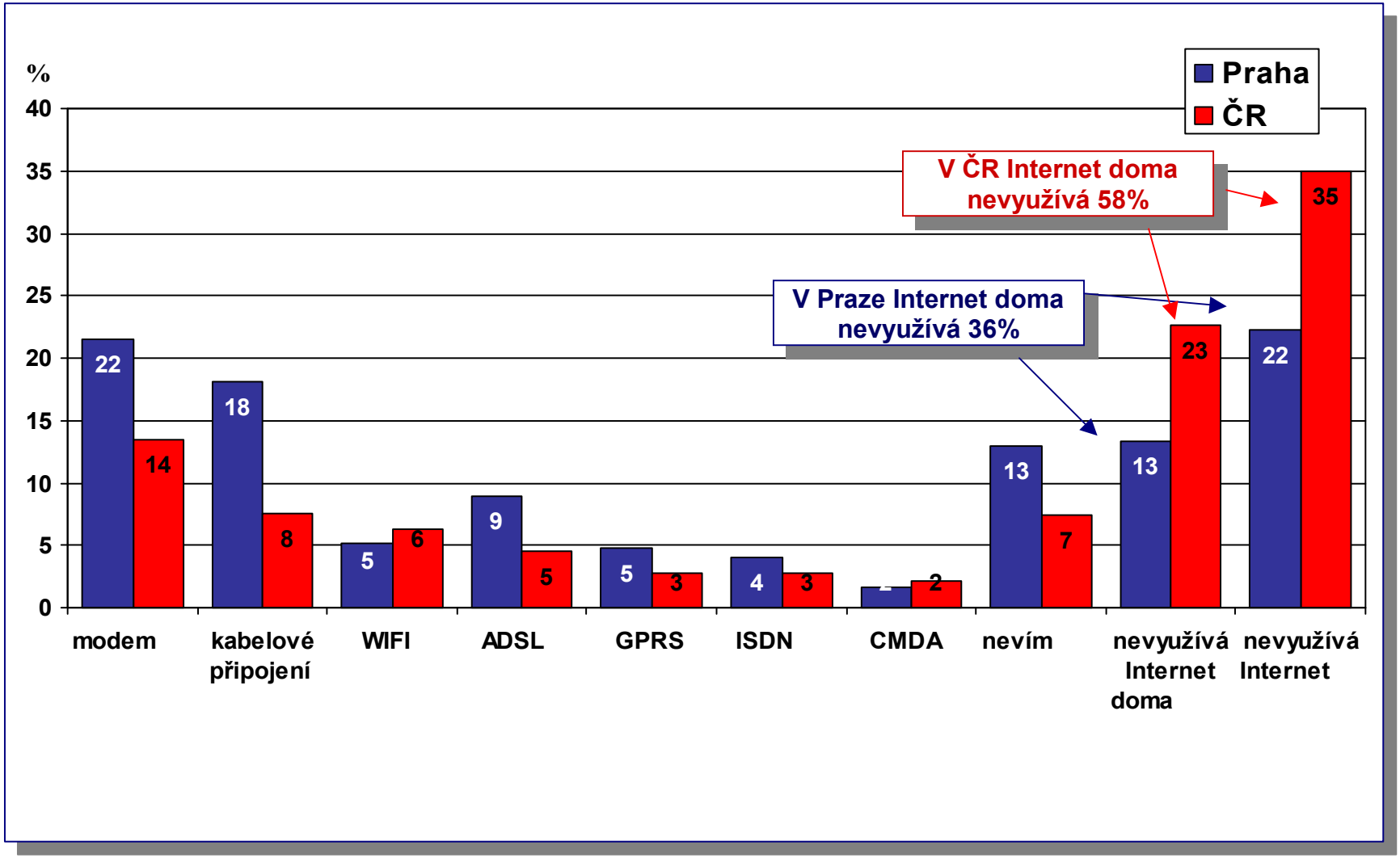

ČR N=1197, Praha N=503

10.2. Způsob připojení k Internetu doma

Technologický vývoj fenoménu internet probíhá celosvětově v rychlosti připojení. V tomto parametru komputerizace česká společnost poněkud zaostává. Důvodem jsou i poměrně vysoké ceny za vysokorychlostní připojení. Graf ukazuje přesnou strukturu způsobu připojení k internetu z domova v Praze a v ČR.

10.3. Využívání jednotlivých možností Internetu

V Praze i v ČR je na prvních dvou místech využívání internetu „vyhledávání informací“ a „elektronická pošta“. To jsou aktivity, které nejrelevantněji vyjadřují podstatu internetu. V obou aktivitách jsou vyšší frekvence u Pražanů používajících internet než ve zbytku české populace. Kolem 10% uživatelů internetu v Praze i v celé ČR používá internet s různou frekvencí ke svému vzdělávání. Jak ukazují grafy spektrum aktivit a potřeb realizovaných na internetu je velice široká. Specifické zájmy naplňují na internetu procentuálně málo četné skupiny uživatelů. Internet je využíván především jako nástroj komunikace a získávání informací.

Využívání jednotlivých možností Internetu I. - ČR

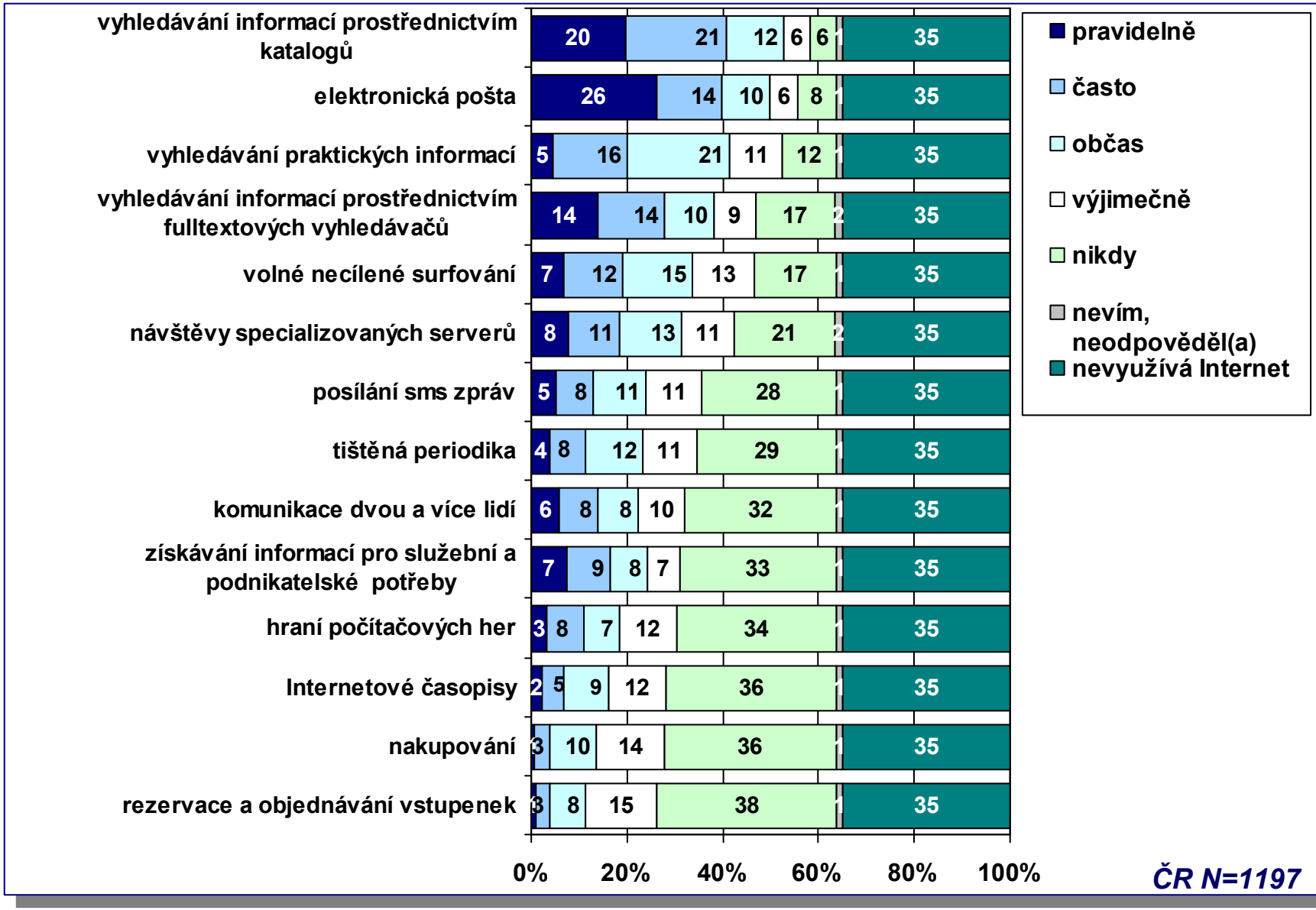

Využívání jednotlivých možností Internetu II. - ČR

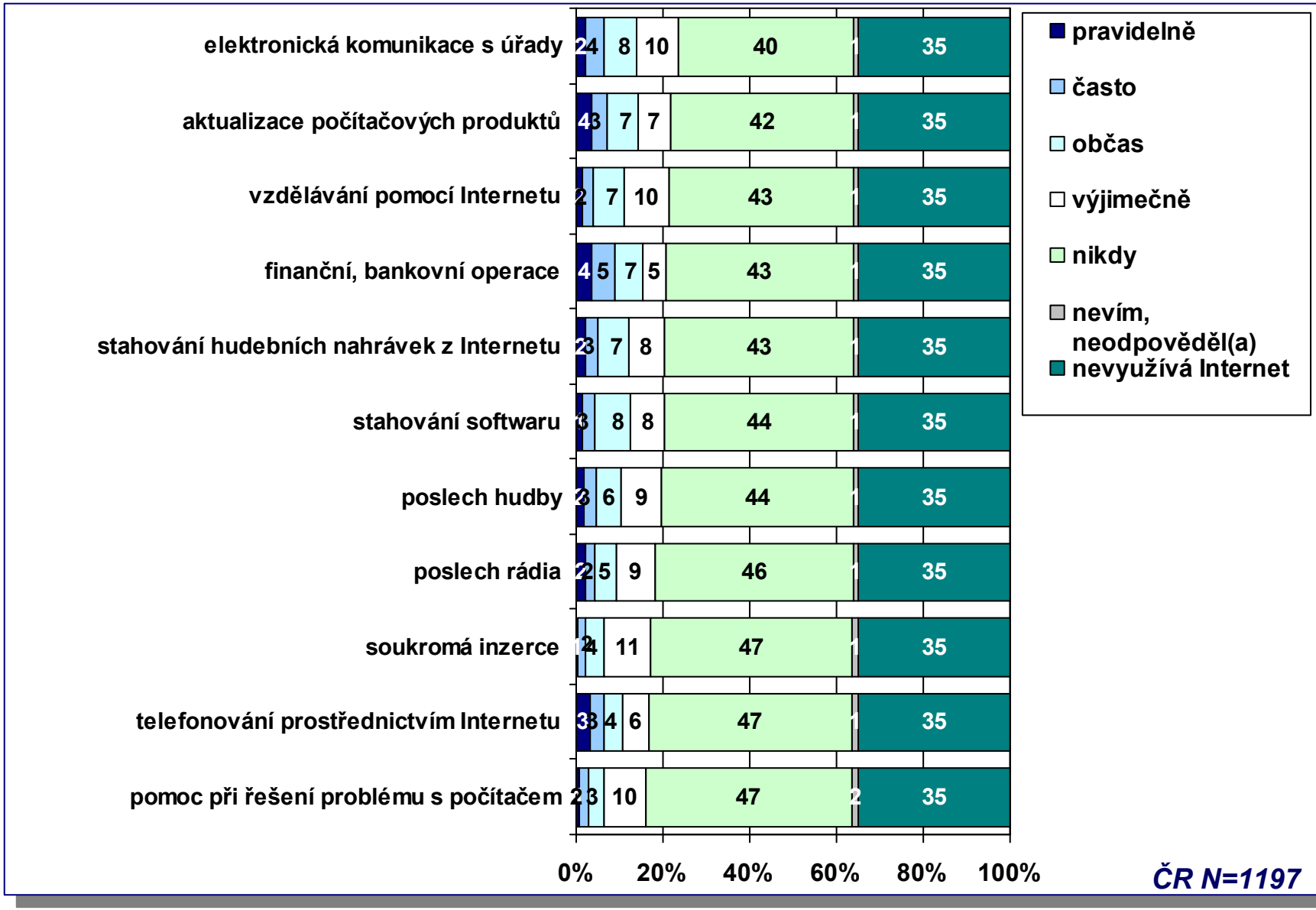

Využívání jednotlivých možností Internetu III. - ČR

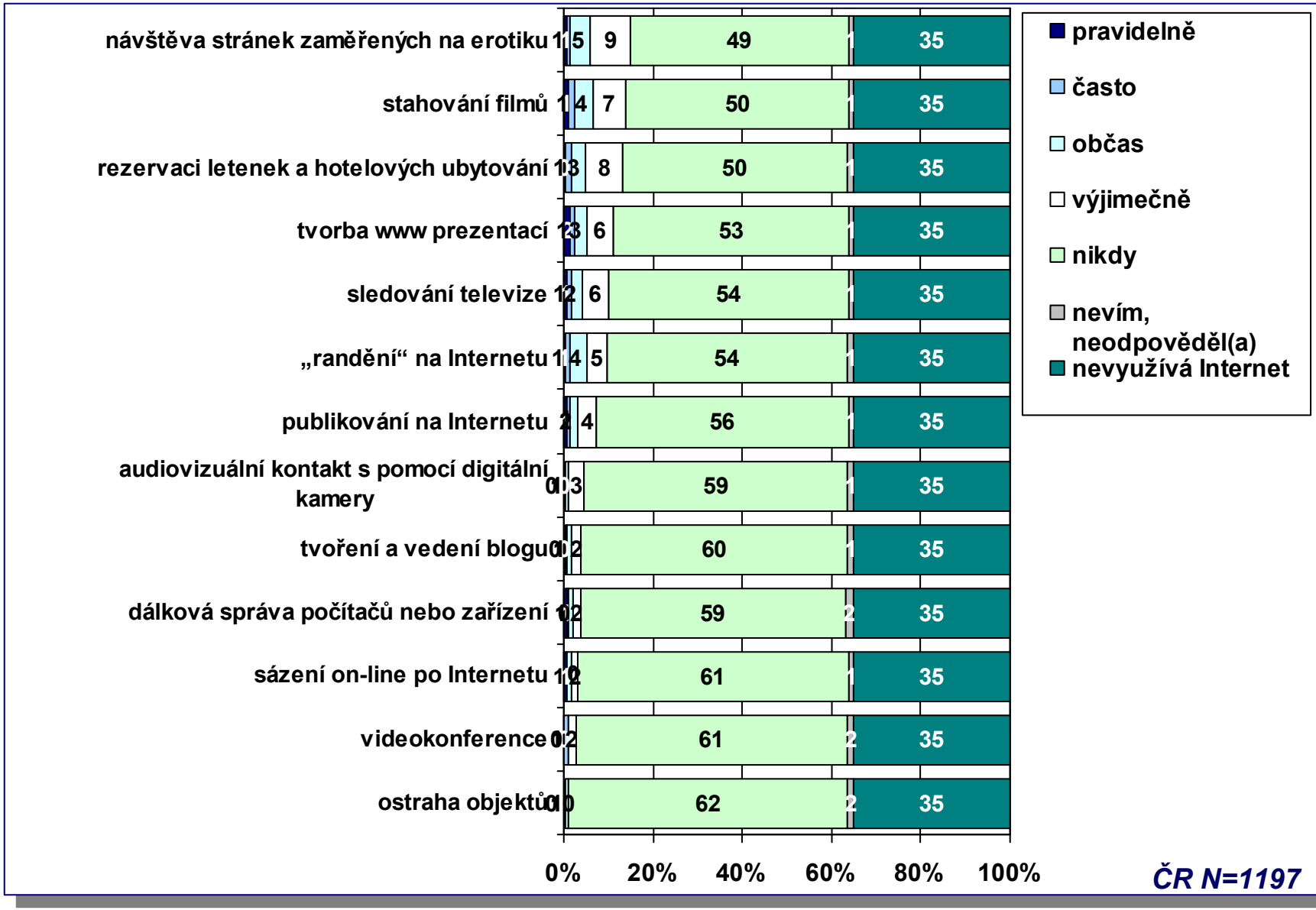

Využívání jednotlivých možností Internetu I. - Praha

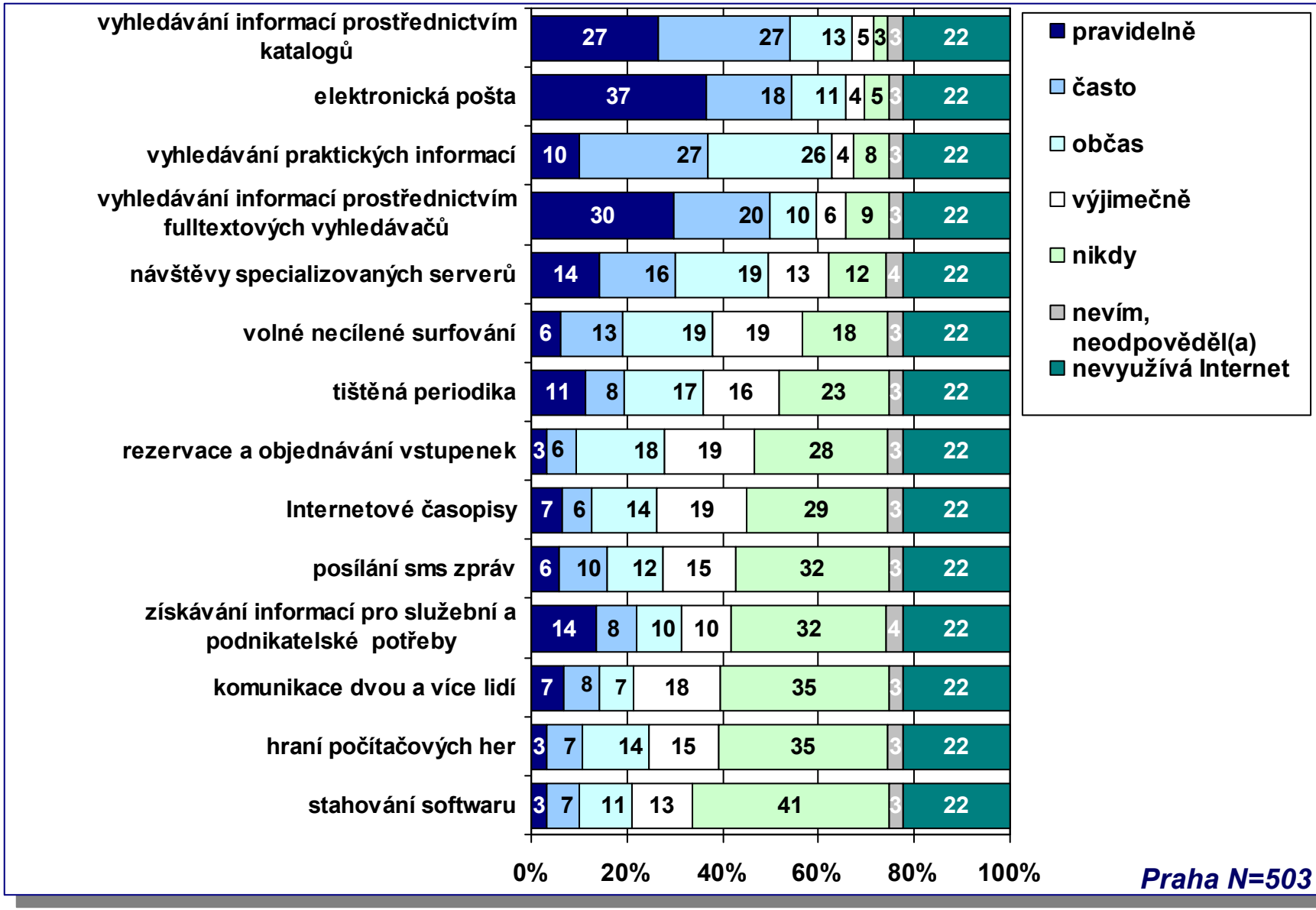

Praha N=503

Využívání jednotlivých možností Internetu II. - Praha

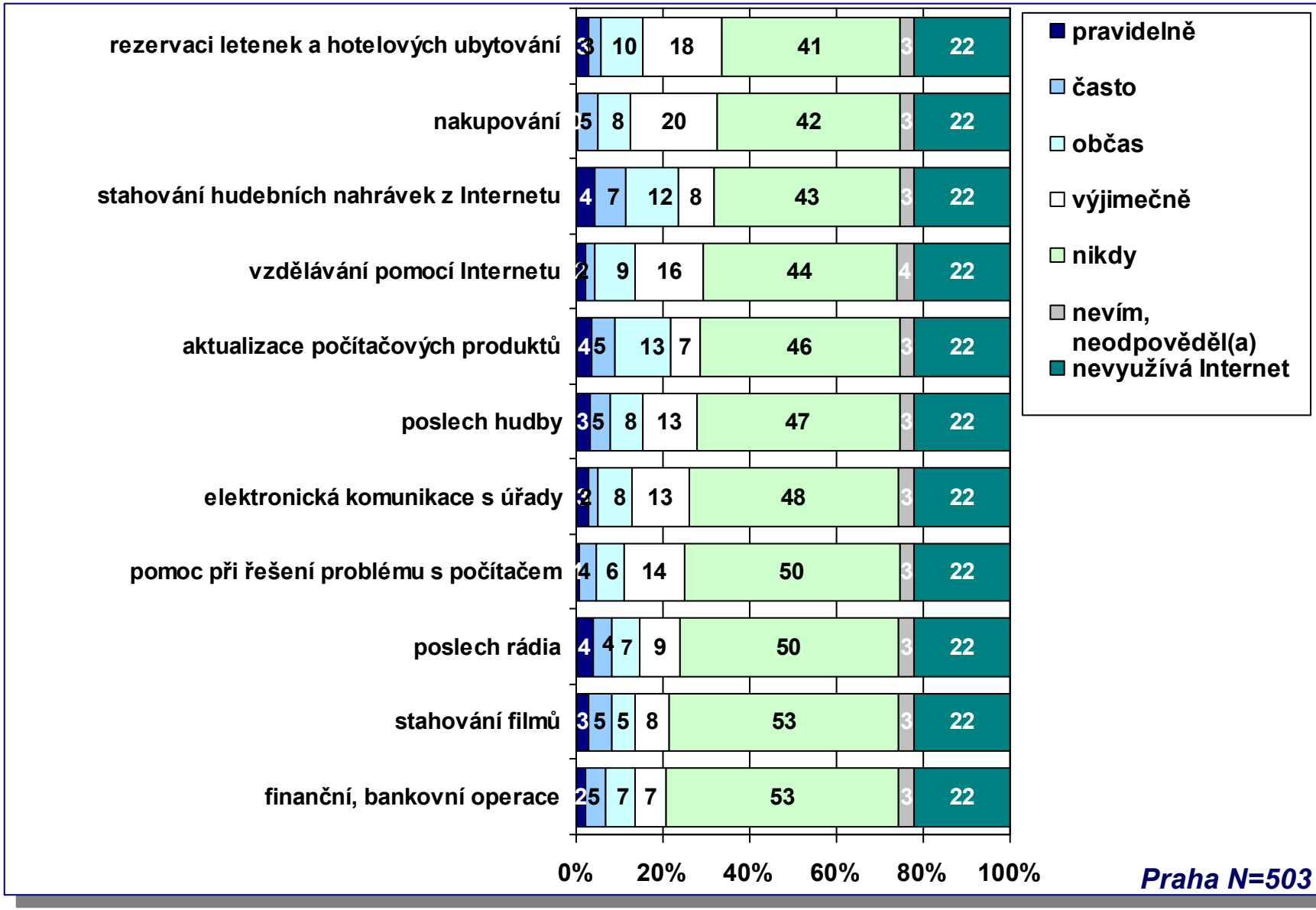

Praha N=503

Využívání jednotlivých možností Internetu III. - Praha

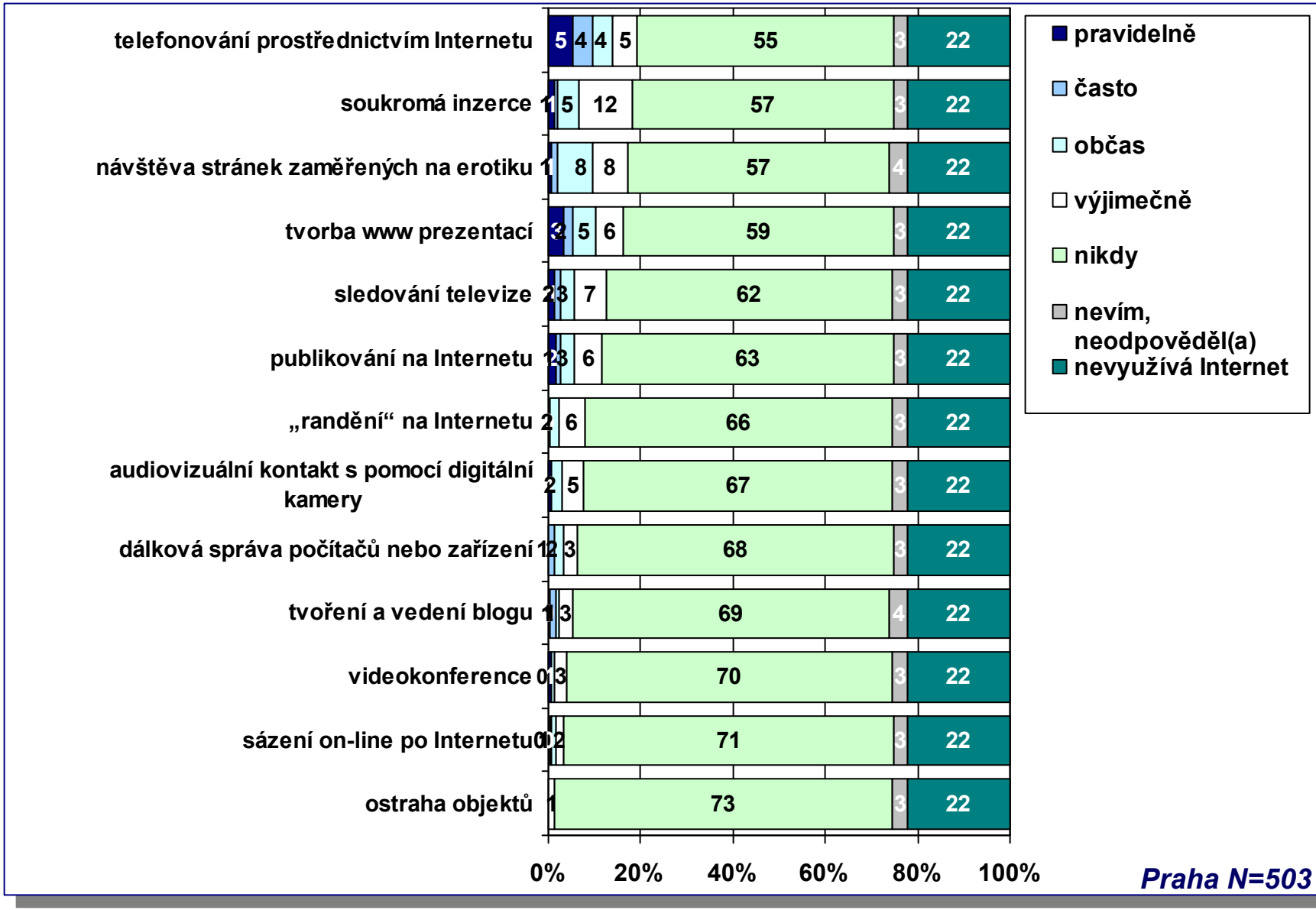

10.4. Přínos Internetu

Aktivitám na internetu odpovídá i hodnocení respondentů na otázku, co jim pobyt na internetu přináší. Spektrum odpovědí a jejich rozložení přináší hlubší pohled na reálný význam internetu.

Nejrozšířenější jsou názory, že internet poskytuje informace. Na dalších místech jsou však odpovědi, které **definují internet jako významný institut vzdělávání, trhu práce a profesního rozvoje.** Tyto funkce internetu jsou realizovány uživateli jak v Praze, tak v celé ČR.

Internet se tak stává významnou kategorií lidských zdrojů a jejich rozvoje. I když obecně proklamativně je význam internetu zmiňován, **uvedená empirická data a z nich vyvozené poznatky jednoznačně dokládají, že způsob a míra využívání internetu společností a populací je systémovým předpokladem rozvoje společnosti. Tato vazba je svým charakterem již plně zakotvena v informační společnosti a v budoucnosti. Proto by společnost a její nástroj – stát, měly technicky, ekonomicky a rozvojem počítačové (internetové) gramotnosti podporovat rozvoj internetu.**

Stát by také měl začít systémově využívat skutečnosti, že podíl uživatelů internetu se blíží 70% a způsob využívání je stále sofistikovanější a náročnější. Stát již řadu let usiluje o převedení agendy na internet, což je cesta správným směrem. Stát by však již měl využívat internet rozmanitěji a komplexněji.

Co přináší respondentům pobyt na Internetu – Praha
Respondenti, kteří využívají Internet

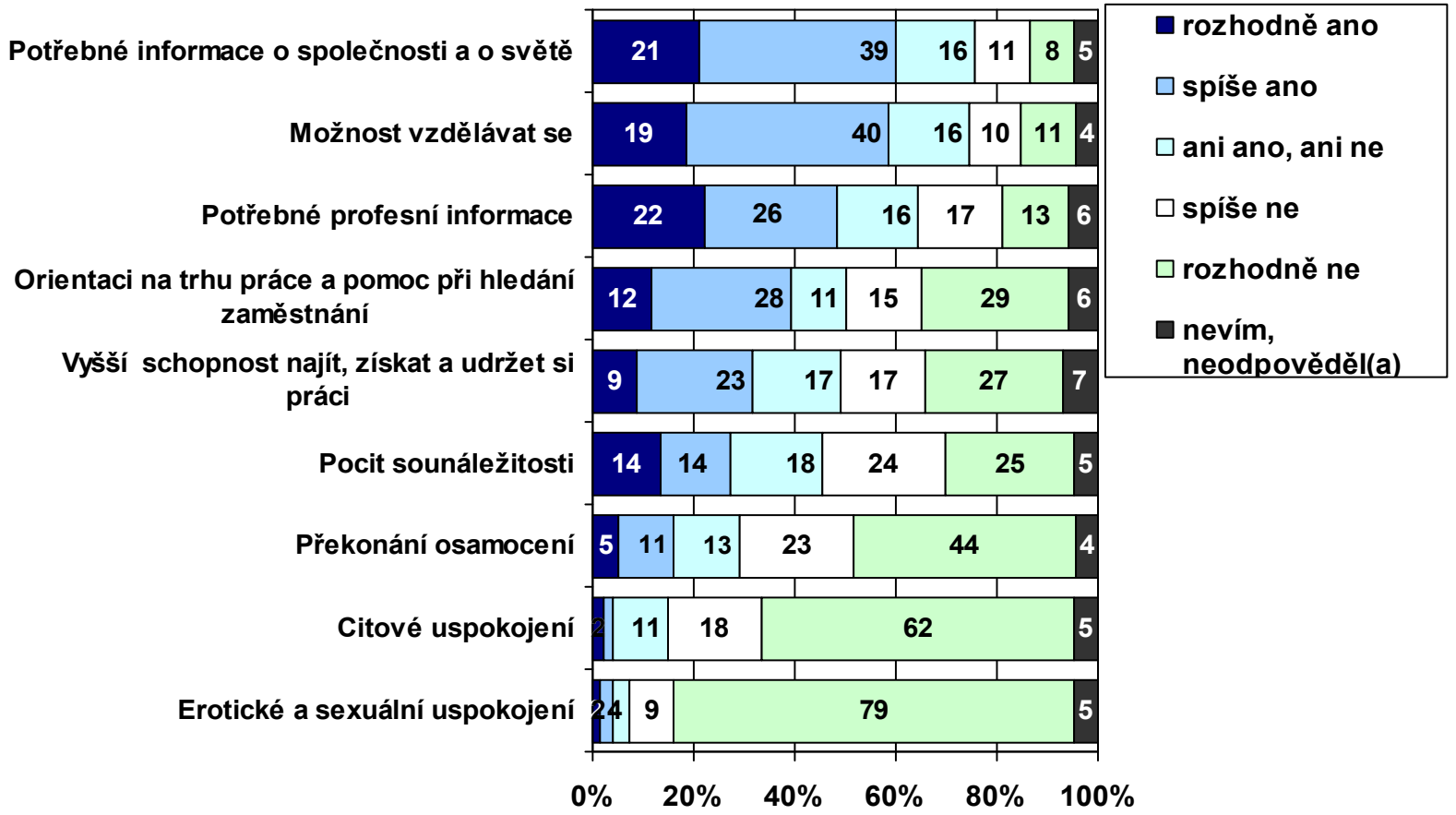

Respondenti, kteří využívají Internet Praha N=391

Co přináší respondentům pobyt na Internetu – ČR
Respondenti, kteří využívají Internet

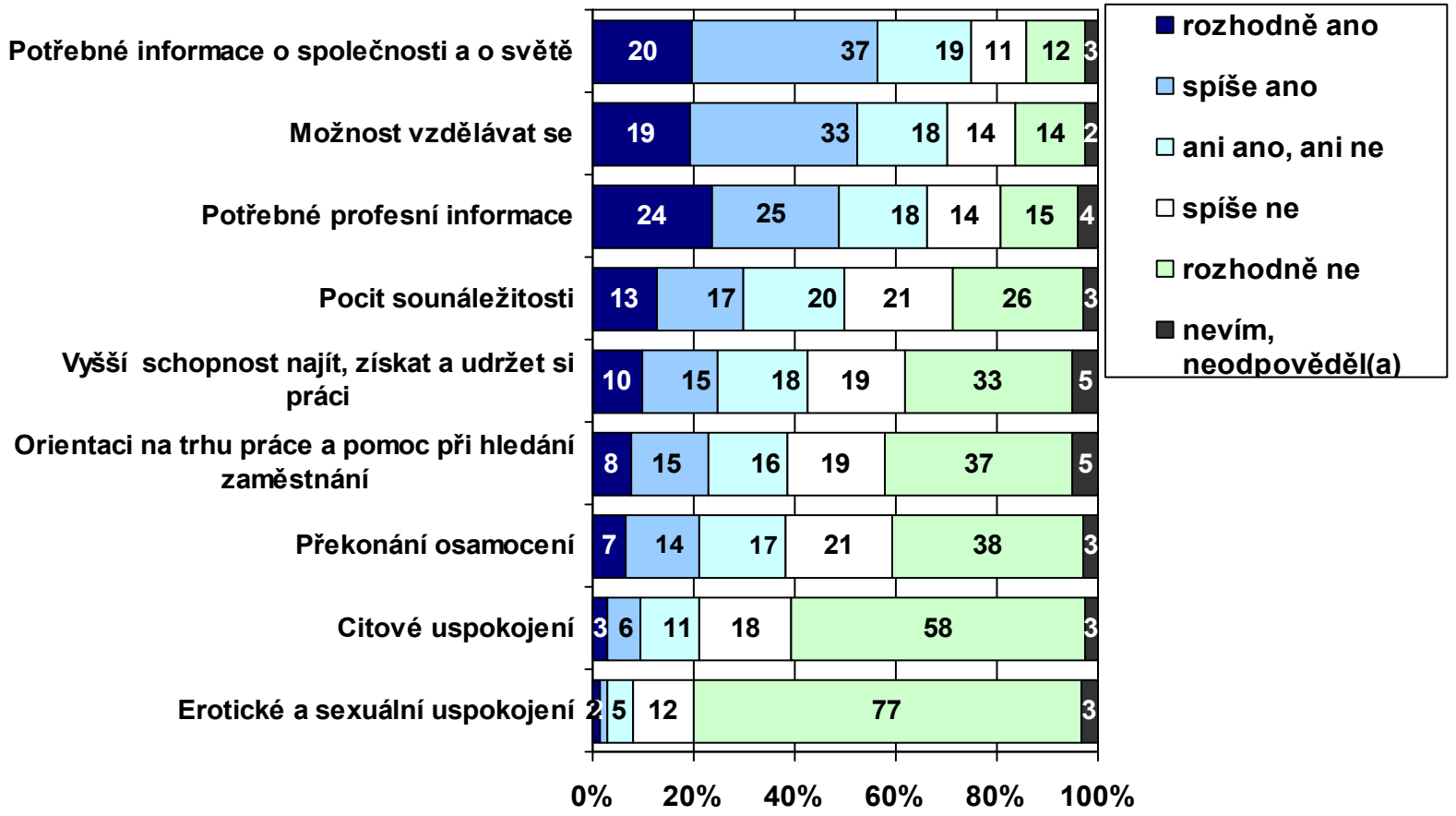

Respondenti, kteří využívají Internet ČR N=778

Co přináší respondentům pobyt na Internetu – Praha x ČR
Respondenti, kteří využívají Internet

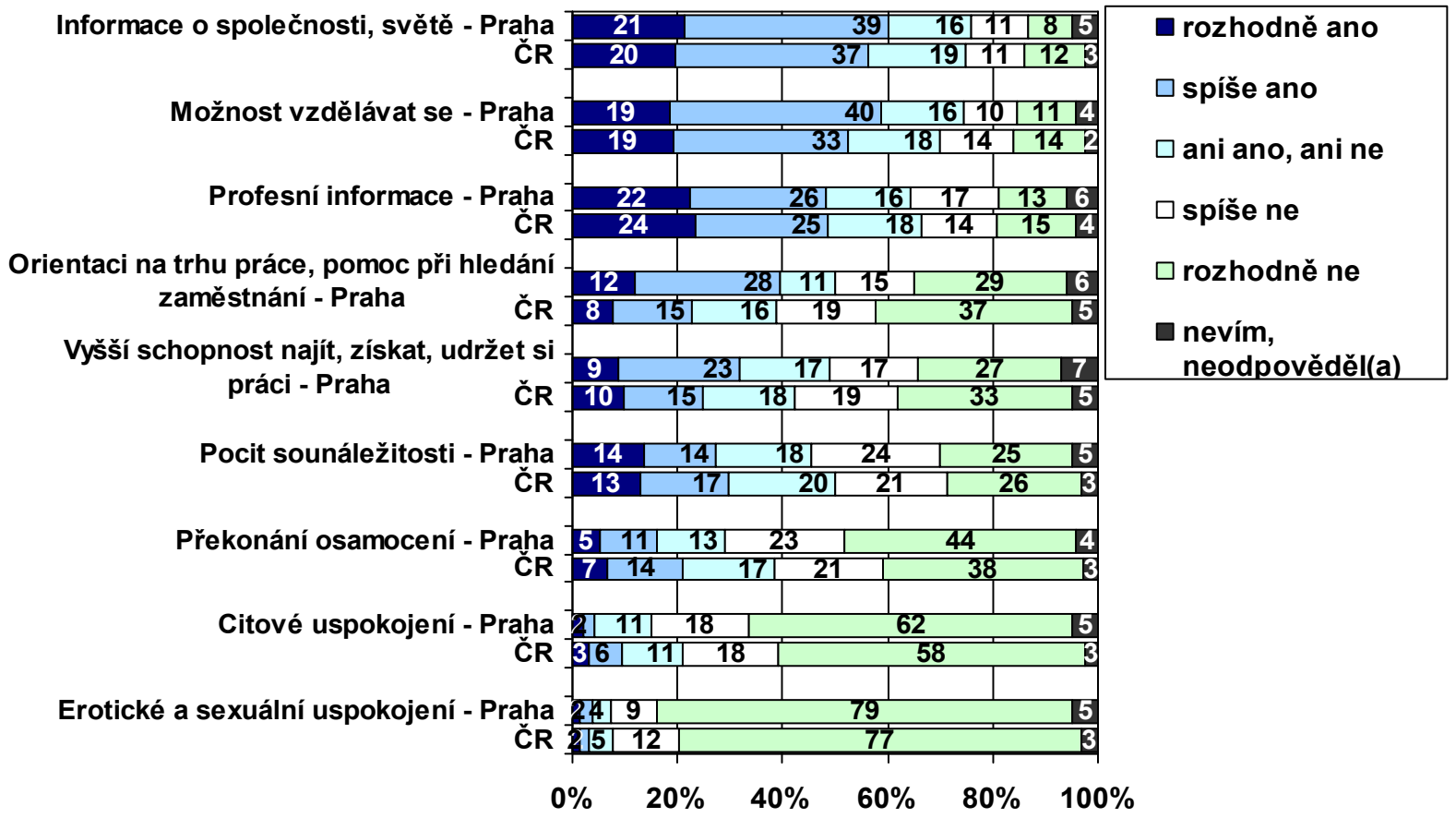

Respondenti, kteří využívají Internet ČR N=778 Praha N=391

Co přináší respondentům pobyt na Internetu – Praha x ČR I.
Respondenti, kteří využívají Internet

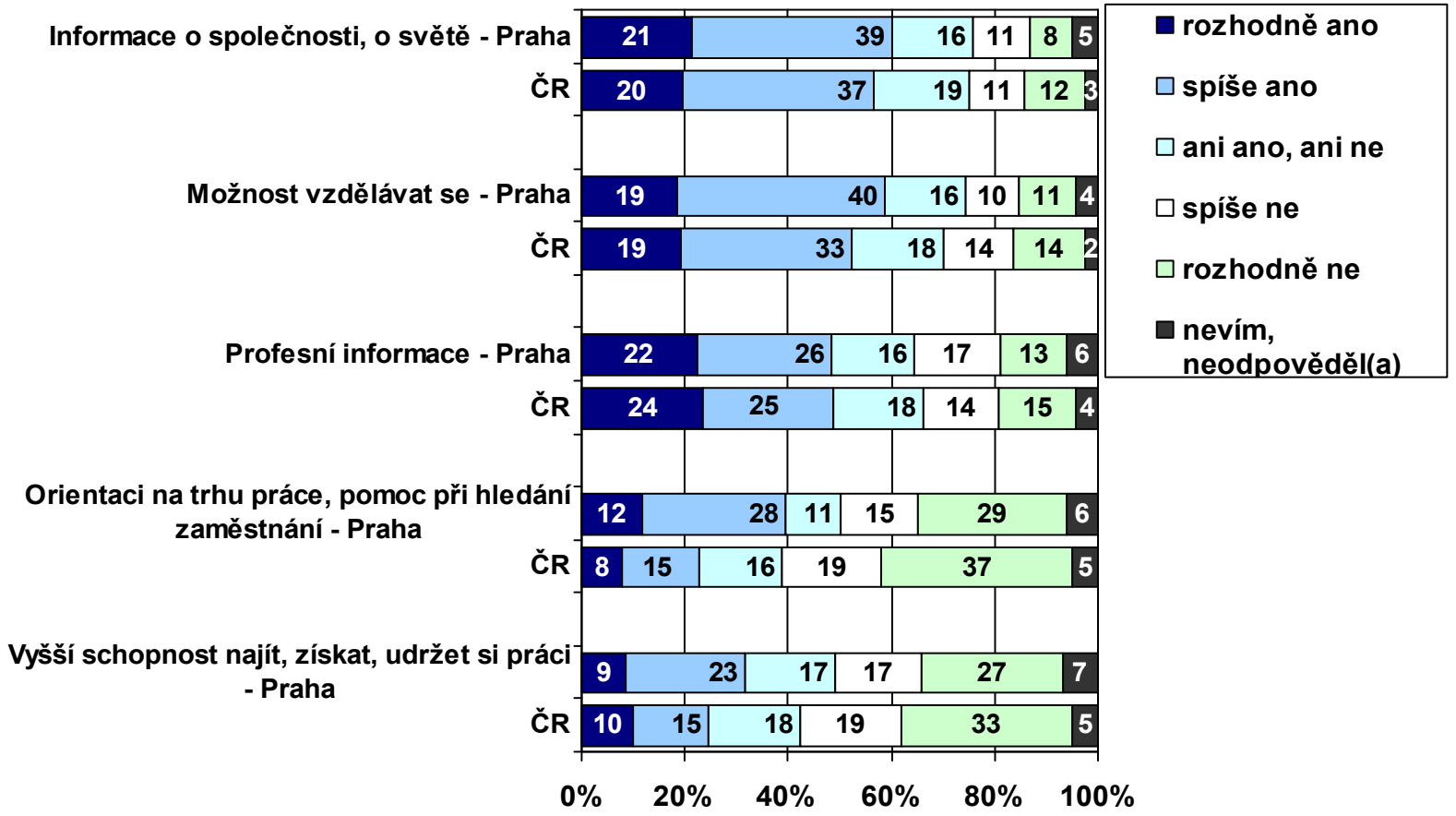

Respondenti, kteří využívají Internet ČR N=778 Praha N=391

Co přináší respondentům pobyt na Internetu – Praha x ČR II.
Respondenti, kteří využívají Internet

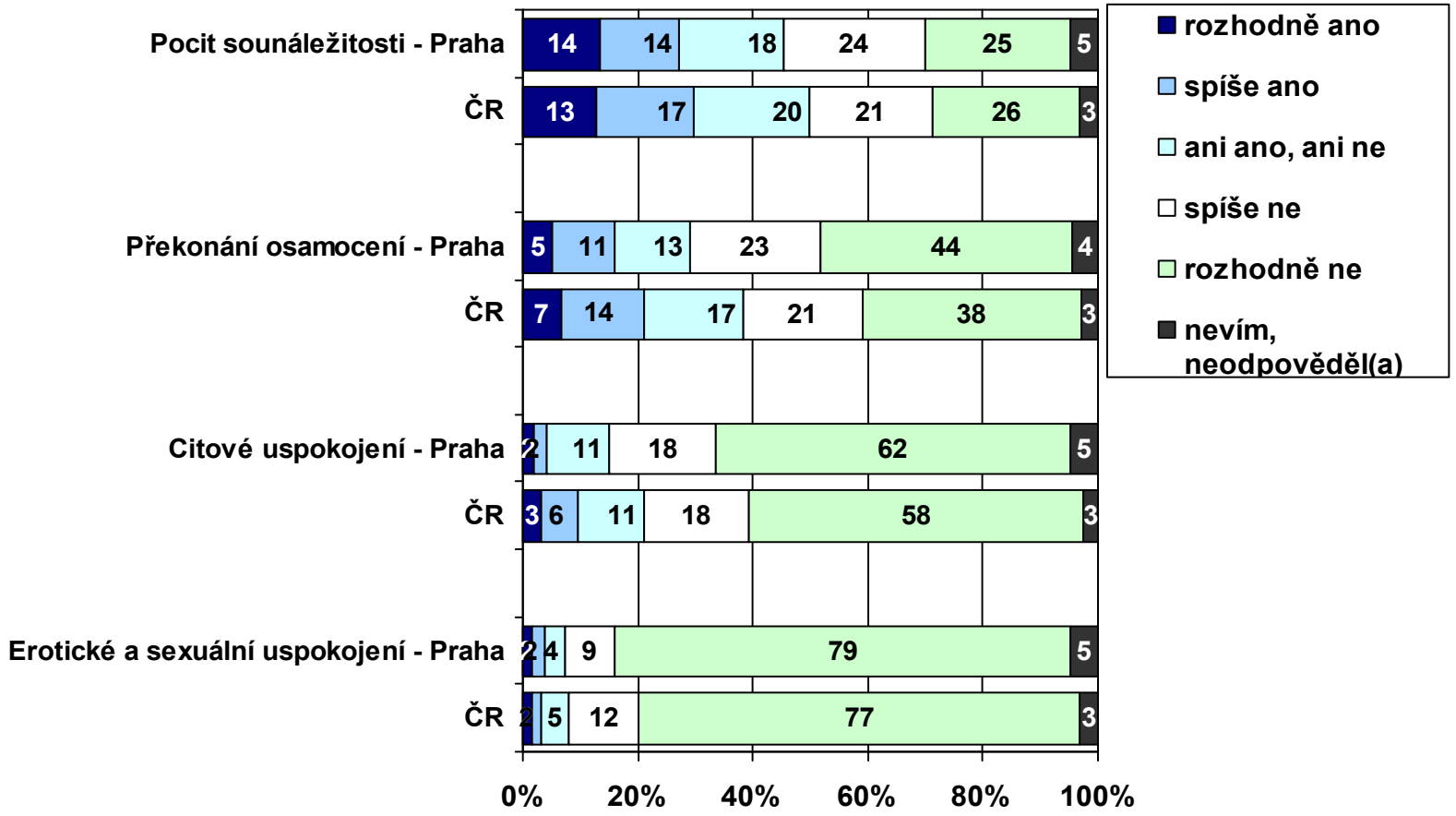

Respondenti, kteří využívají Internet ČR N=778 Praha N=391

10.5. Faktory ovlivňující nevyužívání Internetu

V Praze nevyužívá internet 25% respondentů, ve zbytku ČR 36%. Jaké jsou příčiny, proč respondent internet nepoužívá?

Výchozí příčiny jsou několikerého druhu, osobnostní, sociální a generační. Vzhledem k tomu, že dvě třetiny české populace internet používá, došlo k přirozené selekci populace a další šíření internetu bude mít jiný charakter, protože ve stále se zmenšující skupině „neuživatelů“ internetu budou stále méně a méně zastoupeny proinovační osobnostní a sociální předpoklady.

Baterie důvodů v dotazníků představuje konkrétnější důvody. Mimopražská populace uvádí všechny důvody jako významnější než Pražané. Ukazuje se, že neexistuje jeden výrazně dominantní důvod, ale že dochází ke sčítání řady důvodů. Spíše lze říci, že neexistuje silnější motivace a proto do rozhodování vstupují důvody pro nepoužívání. Největší rozdíly mezi Pražany a mimopražskou populací jsou u výše poplatků a „neumím s počítačem pracovat“.

Faktory ovlivňující, že respondent nevyužívá Internet – ČR
Respondenti, kteří nevyužívají Internet

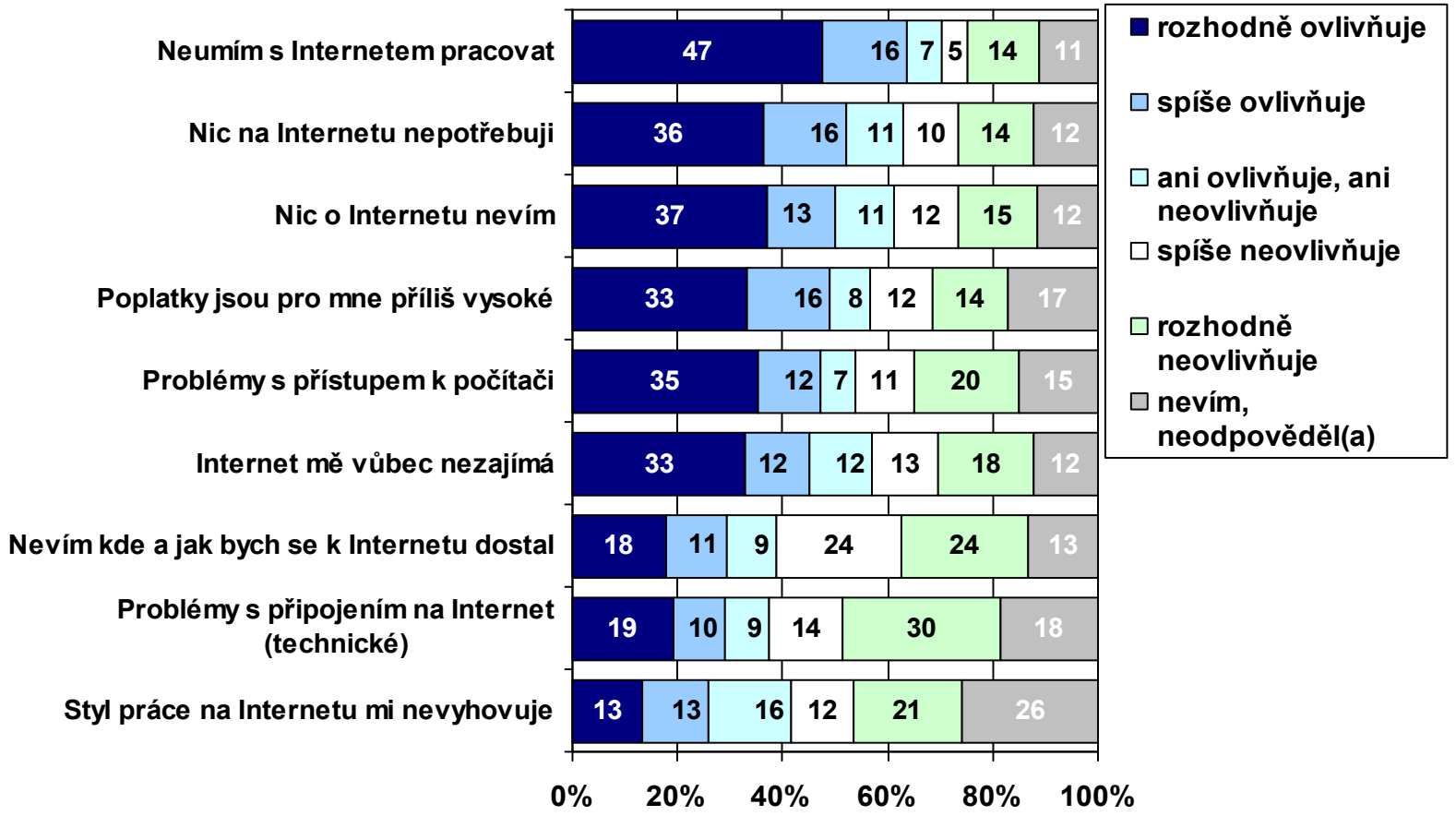

Respondenti, kteří nevyužívají Internet ČR N=419

Faktory ovlivňující, že respondent nevyužívá Internet – Praha
Respondenti, kteří nevyužívají Internet

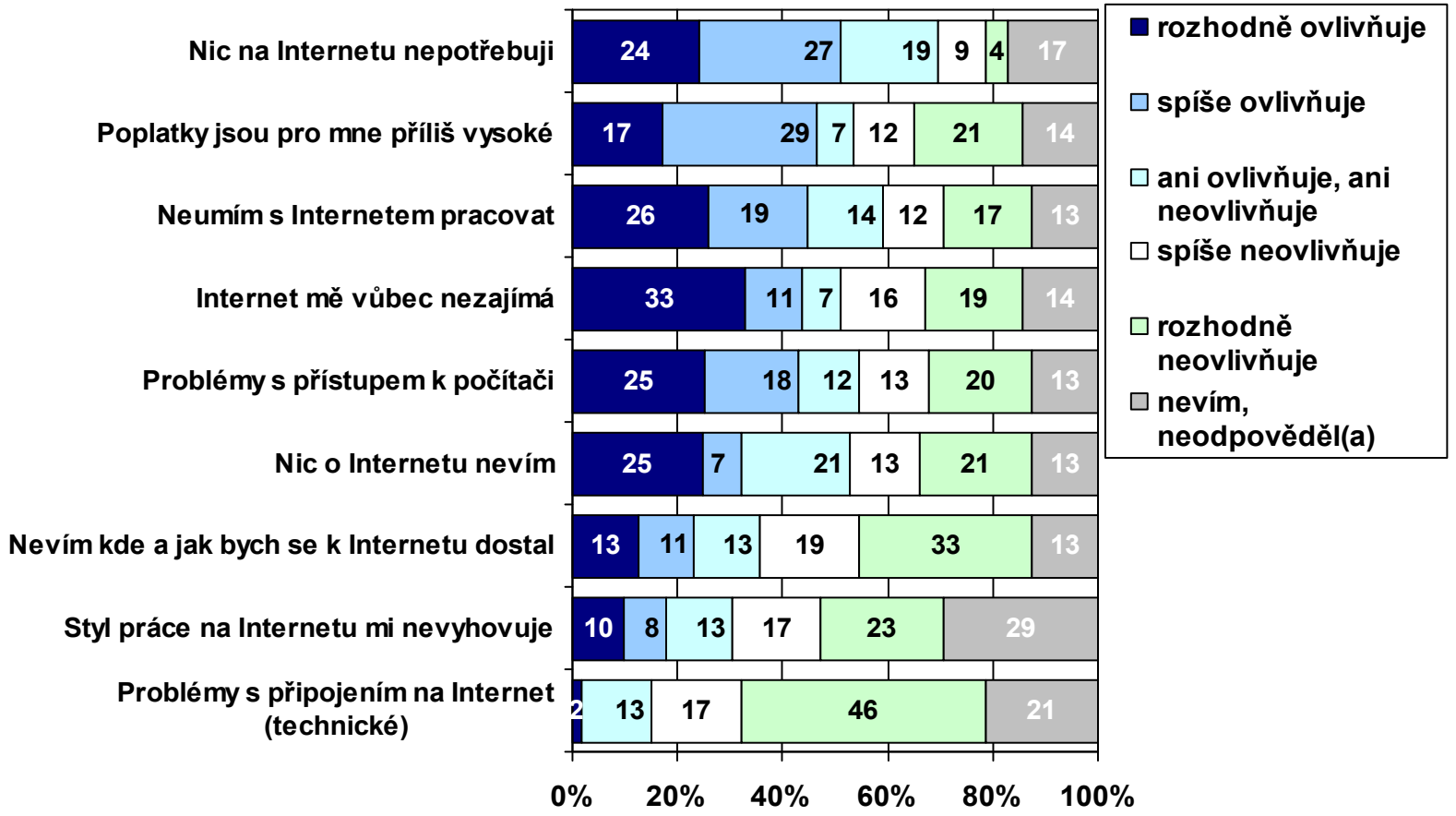

Respondenti, kteří nevyužívají Internet Praha N=112

Faktory ovlivňující, že respondent nevyužívá Internet – Praha x ČR
Respondenti, kteří nevyužívají Internet

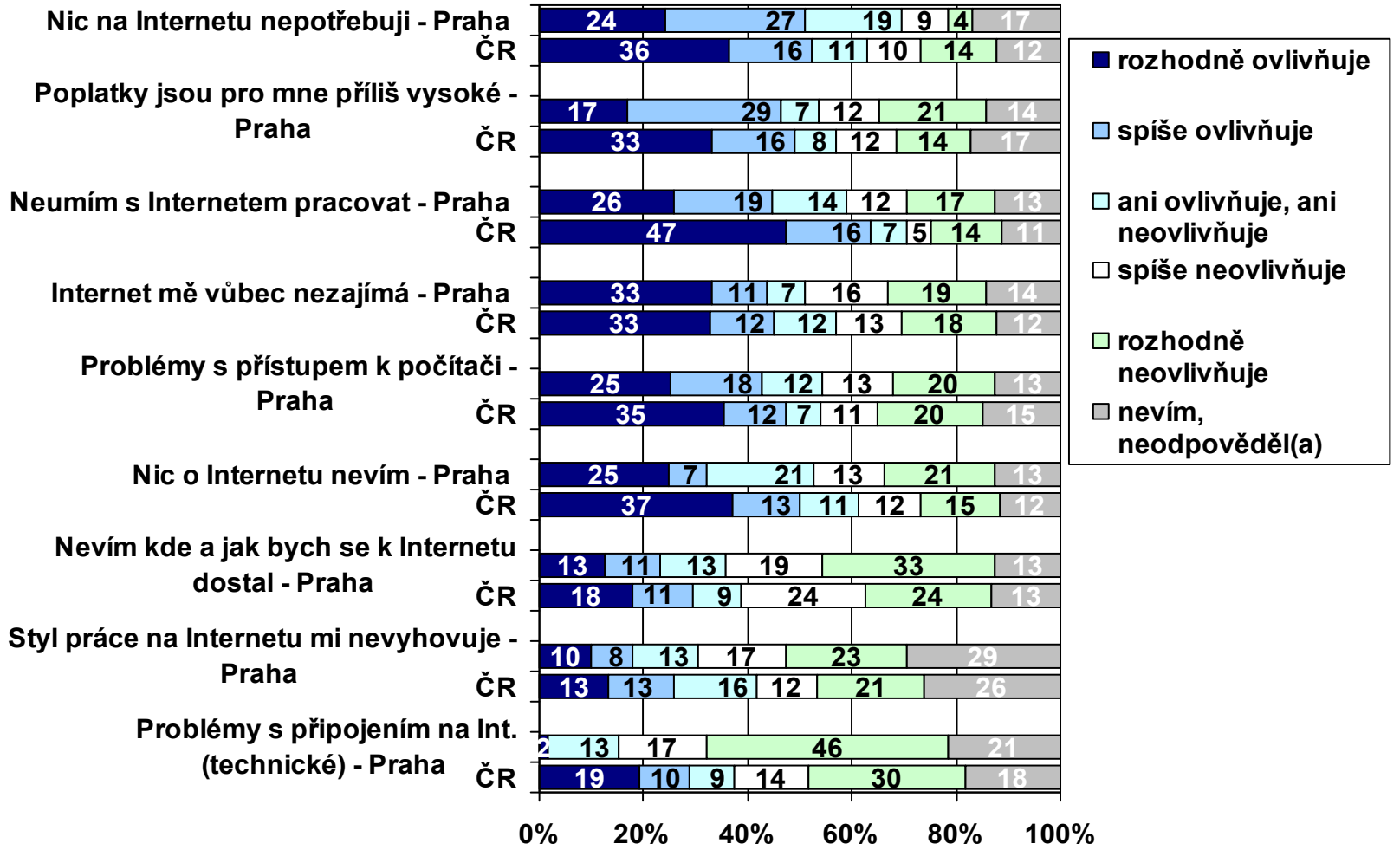

Respondenti, kteří nevyužívají Internet Praha N=112 ČR N=419

11. Média

V současné nastupující informační společnosti se vzrůstající pozicí médií, není možné ani v oblasti vzdělávání opominout význam médií, především televize, jejímž sledováním tráví česká populace nejvíce volného času.
V posledních patnácti letech došlo k posunu televizního fenoménu nástupem komerční televize, což ovlivnilo i televizní vzdělávání. Ve struktuře médií a v čase, který jim populace věnuje dochází ke změnám. Klesá význam tištěných i tradičních elektronických médií ve prospěch nových technologií a digitalizovaných multimédií.

11.1. Pozice jednotlivých médií

Graf ukazuje objem deklarovaného času věnovaného jednotlivým médiím. Z komparace Pražanů a mimopražské populace lze vyvodit syntetický závěr. Mediální aktivity Pražanů jsou obsahově i technologicky náročnější. Četba odborné literatury, internet, počítač. Mimopražská populace více poslouchá rozhlas a sleduje televizi.

V dřívějších výzkumech Pražané také výrazně více četli deníky. Tento výzkum pozici deníků změnil, dřívější předstih Pražanů již víceméně zmizel. Pravděpodobně to je reakce na kvalitu deníků, které se staly bulvárem, tvářícím se seriózně. Svým způsobem se tradiční české deníky staly něčím pokleslejším než je bulvár. Na tuto skutečnost reaguje český čtenář, pochopitelně strukturovaně. Neexistuje průměrný čtenář, to je pouze statistický konstrukt. Každý čtenář vnímá pokleslost a nekvalitu deníků individuálně a individuálně na ni reaguje. Vyšší vzdělanost pražských čtenářů přibližuje individuální reflexi na stav novin a i reakci, na tento stav. Výsledkem je pokles četby deníků v Praze. Svou úrovní se deníky více vzdalují intelektuální a vzdělanostní úrovni Pražanů, diskrepance mezi úrovní deníků a Pražanů je v Praze vyšší.

Jaké konkrétní vzdělávací televizní a rozhlasové pořady český a pražský divák-posluchač sleduje a poslouchá? Ke zmapování mediálních vzdělávacích pořadů jsme použili volné otázky. Jednak jsme se ptali na vzdělávací pořady sledované v posledním měsíci a na vzdělávací pořad, který respondenta nejvíce zaujal v posledním půl roce. Odpovědi byly nahrané a kategorizované. Výsledky se zabývají následující subkapitoly.

Průměrné množství hodin věnovaných týdně jednotlivým aktivitám, Praha x ČR

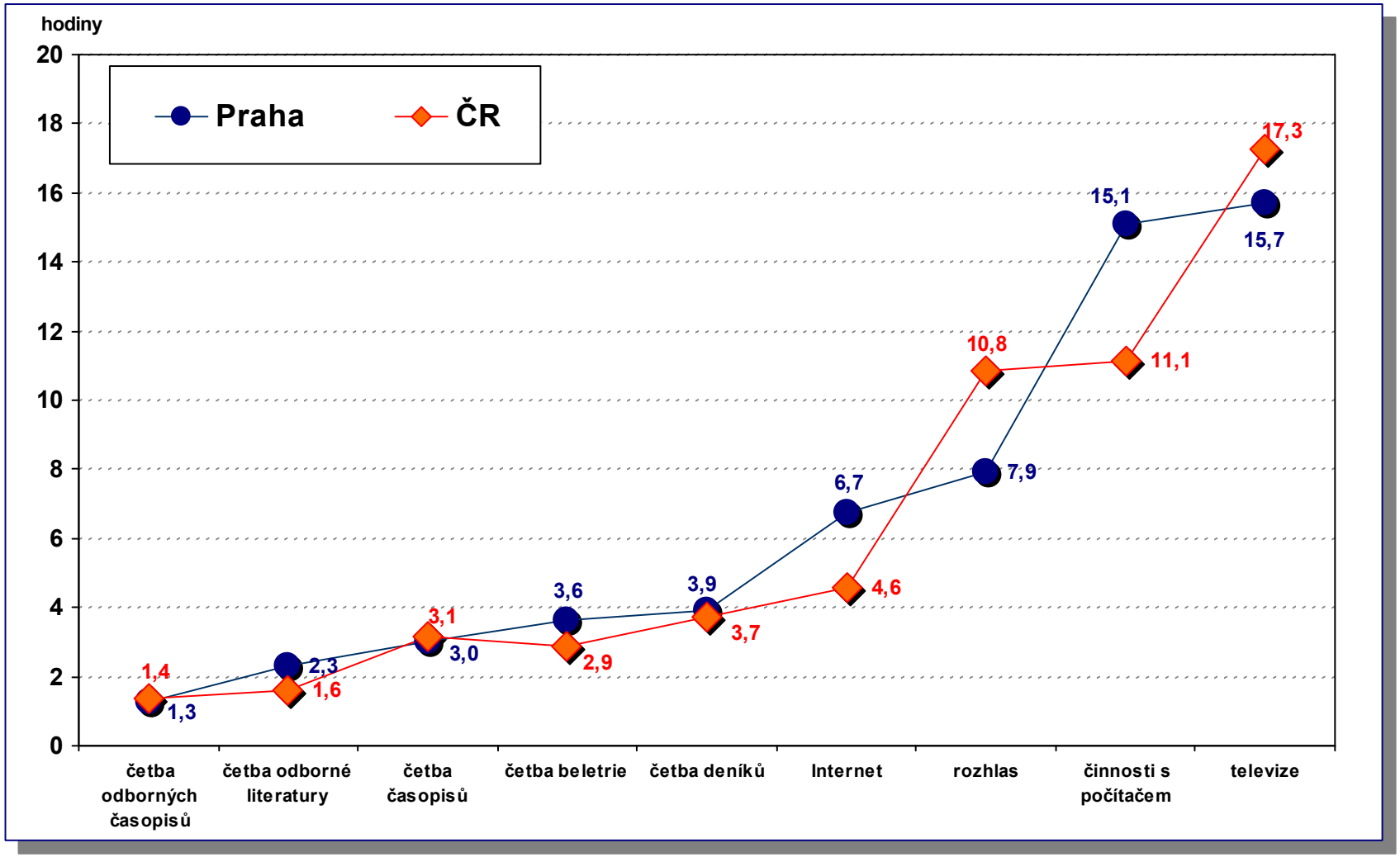

11.2. Sledovanost televize

Sledování televize je nejfrekventovanější volnočasová aktivita jak celku populace, tak všech věkových a sociálních skupin. Sledování televize také zaujímá největší objem volného času. Frekvence a objem času věnovaného sledování televize je také základnou pro vzdělávací pořady. Mezi Pražany a zbytkem české populace existují významné rozdíly v preferencích jednotlivých stanic. Pražané významně častěji sledují ČT2, zatímco mimopražská česká populace více sledují bulvární komerční televizní stanice, především Novu. To odpovídá vzdělanostnímu složžní obou souborů.
S růstem vzdělanosti klesá sledovanost Novy a stoupá sledovanost ČT2. V posledních letech se Prima ve sledovanosti přiblížila Nově.

Sledovanost televize - Praha

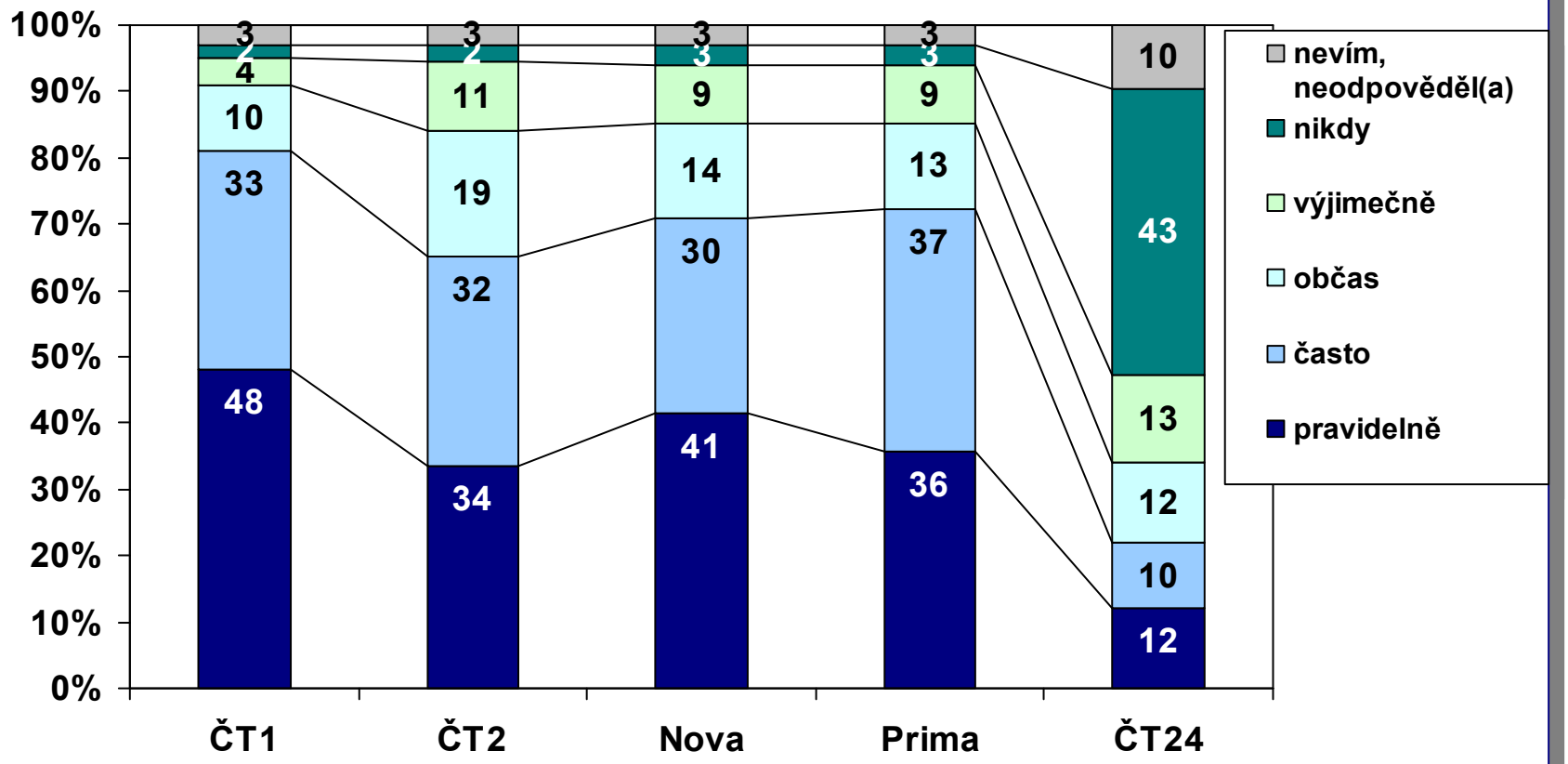

Praha N=503

Sledovanost televize - ČR

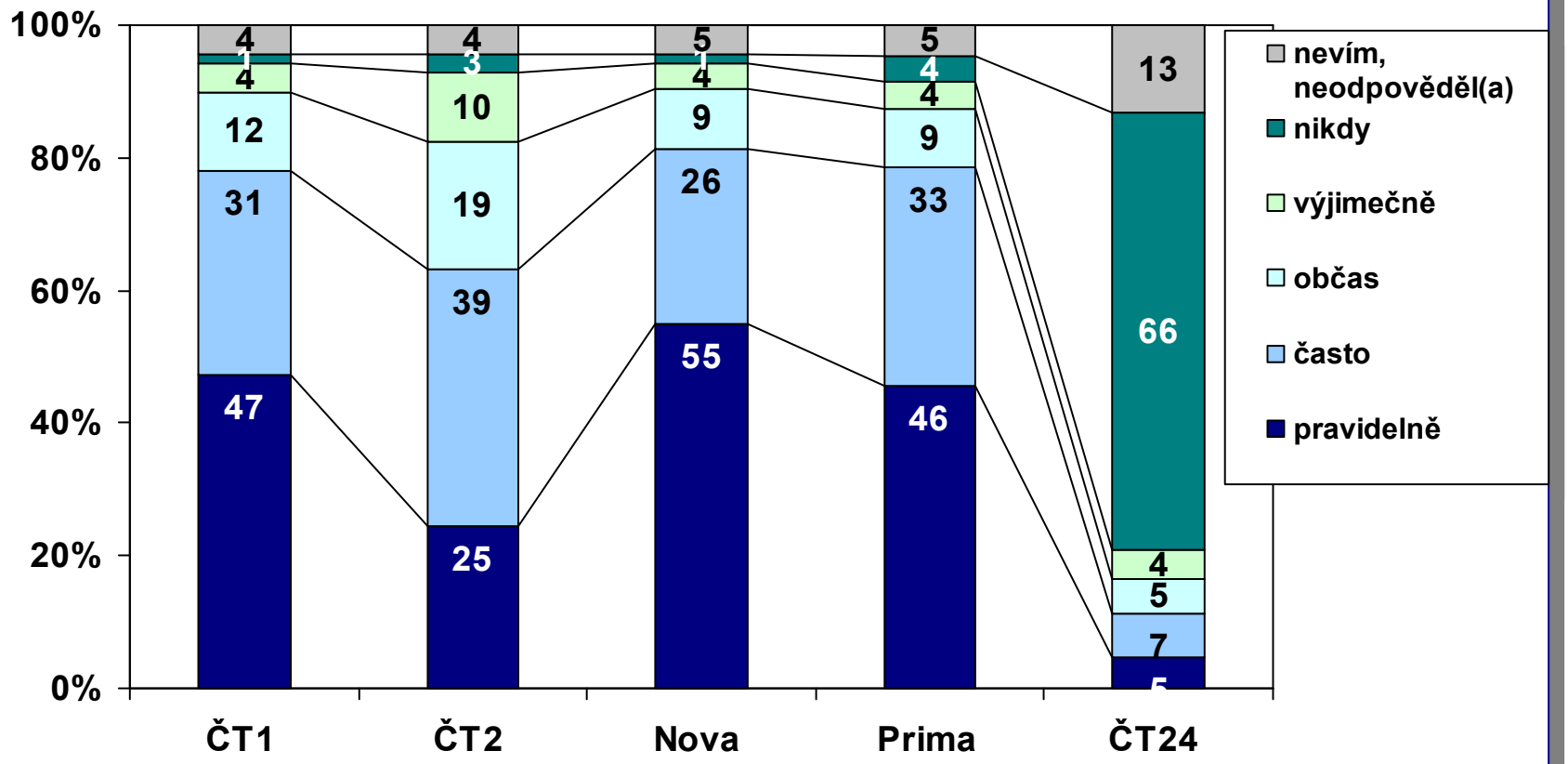

Praha N=503

Sledovanost televize Praha x ČR

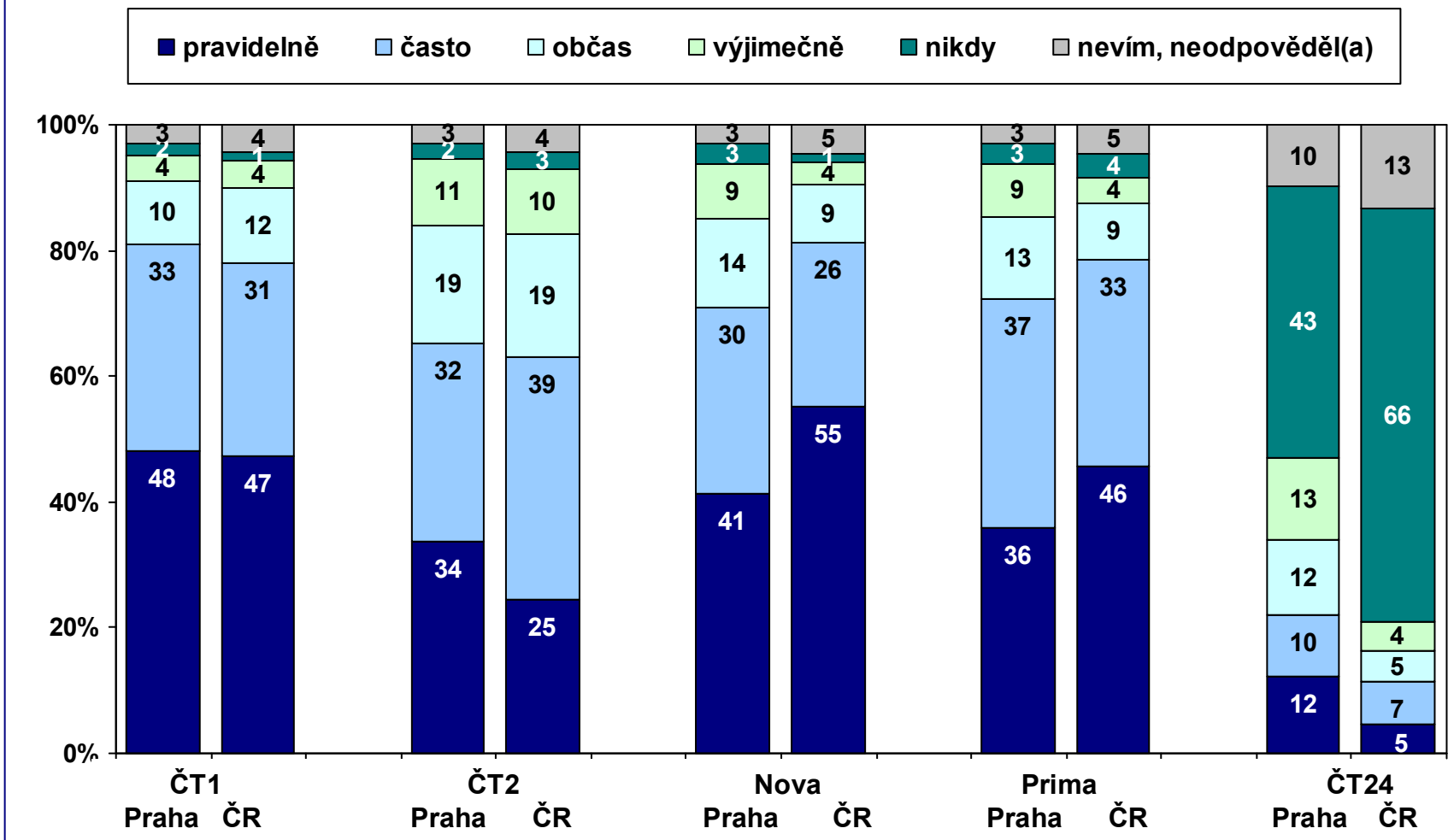

ČR N=1197, Praha N=503

11.3. Televizní vzdělávací pořady

Nejsledovanější vzdělávací televizní pořady představuje kategorie „přírodovědné obecně -pořady/dokumenty/filmy“. Tuto kategorii uvedlo 11% Pražanů oproti 5% ve zbytku ČR. Výrazný náskok této kategorie může být důsledkem kvality těchto pořadů, zvláště přírodovědných cyklů BBC.

Společensko vědní oblast výrazně zaostává, alespoň podle indikátoru televizního chování diváků. Jednou z příčin ve srovnání z přírodními vědami může být zatíženost těchto pořadů ideologií a politickou propagandou.

Na druhém místě je Cestománie. U tohoto pořadu není rozdíl ve sledování v Praze a v ČR. Následují historické pořady. Sečteme-li všechny pořady, nejoblíbenější jsou cestopisné zeměpisné pořady, následované přírodovědnými a historickými. Z toho můžeme vyvodit, jaké typy pořadů obsahově i formou podání nacházejí diváka, ale také naopak co ve vzdělávacích pořadech.

Z hlediska nejoblíbenějších pořadů je pořadí poněkud jiné. Nejoblíbenější jsou cestopisné pořady a dále historické pořady. Mezi nejoblíbenějšími pořady se neobjevily nejvíce sledované přírodovědné pořady.

Výsledky tohoto výzkumu i dalších výzkumů[1] ukazují, že současná realita televizních vzdělávacích pořadů představuje jakýsi pravěk v oblasti „televize a vzdělávání“. Česká televize vlastně ještě ani nenastoupila na cestu reflektovaného a systematického vzdělávání. Nejenže Česká televize nemá koncepci televizního vzdělávání, ale odborná úroveň jejího vedení a předních manažerů v oblasti vzdělávání ani neumožňuje takou koncepci připravit. Vzdělávací aktivita České televize je výrazem nahodilostí a pragmatismu.

[1] např. Focus group k Mediálním vzdělávacím pořadům, kterou realizoval Hermes.

Sledované vzdělávací pořady v televizi za poslední měsíc – Praha x ČR

	Praha	ČR
Přírodovědné obecně - pořady/dokumenty/filmy	11%	5%
Cestománie	9%	9%
Historické - pořady/dokumenty/filmy	8%	4%
Objektiv	6%	3%
Riskuj	6%	4%
AZ-Kvíz	6%	3%
Cestopisné, cestování obecně - pořady/dokumenty/filmy	3%	3%
Toulavá kamera	3%	1%
Dokumenty obecně	3%	2%
Šumná města	3%	1%
Výuka jazyků obecně	2%	4%
Významné osobnosti pořady/dokumenty/rozhovory	2%	1%
Diagnóza	2%	2%

Praha N=503, ČR=1197

Nejoblíbenější televizní vzdělávací pořady – Praha x ČR

	Praha	ČR
Historické obecně - pořady/dokumenty/filmy	**4%**	2%
Cestománie	**3%**	4%
Šumná města	**3%**	1%
Významné osobnosti pořady/dokumenty/rozhovory	**2%**	0,2%
Toulavá kamera	**2%**	1%
Kultura, umění obecně - pořady/dokumenty/filmy	**2%**	1%
Diagnóza	**1%**	0,3%

Praha N=503, ČR=1197

11.4. Rozhlasové vzdělávací pořady

V rozhlase jsou vzdělávací pořady sledovány ještě méně než v televizi, nepřesahují 2%. Zajímavé je, že na prvních místech jsou „Toulky českou minulostí“ a „Meteor“, tedy pořady, které byly vytvořeny v hloubi minulého režimu. U těchto pořadů nacházíme soulad mezi poslechovostí a zařazením mezi pořady, které nejvíce zaujaly.

V polistopadové etapě rozhlasu nebylo do této doby schopno ani jedno vedení vytvořit vzdělávací pořad, který by se alespoň přiblížil kvalitou a ohlasem uvedeným dřívějším vzdělávacím pořadům. Vypovídá to o orientaci vedení rozhlasu a o komercionalizaci veřejnoprávního rozhlasu. Ani vedení rozhlasu není kompetentní k vytvoření koncepce vzdělávacích pořadů.[1]

[1] *O tom svědčí odpověď zástupce ředitele Českého rozhlasu na dopis Hermesu žádající koncepci vzdělávacích pořadů Českého rozhlasu. V této odpovědi tvrdí, že Český rozhlas vzdělává vším co vysílá. Tímto dopisem prokázal, nejenže neexistuje koncepce, ale že vedení ani neví co je koncepce a co je vzdělání.*

Sledované vzdělávací pořady v rozhlase za poslední měsíc – Praha x ČR

	Praha	ČR
Angličtina na BBC	2%	1%
Toulky českou minulostí	2%	2%
Meteor	2%	1%
Kultura, umění obecně	1%	1%

Praha N=503, ČR=1197

Nejoblíbenější rozhlasové vzdělávací pořady – Praha x zbytek ČR

	Praha	Zbytek ČR
Výuka jazyků obecně	**2%**	0,4%
Toulky českou minulostí	**1%**	1%
Kultura, umění obecně	**1%**	0,1%
Meteor	**1%**	2%

Praha N=503, ČR=1197

11.5. E-learning

Podobně jako u televizních a rozhlasových vzdělávacích pořadů jsme chtěli zmapovat četnost používání a oblíbenost také u e-learningových programů. Zatímco u rozhlasových vzdělávacích pořadů jde o kontinuitu z hloubi první republiky a u televizních pořadů od padesátých let, v případě e-learningu jde o fenomén utvářející se víceméně v současnosti.

Spektrum chápání e-learningu je velmi široké od nejnáročněji vymezeného pojetí až volnému pojetí jakkoli použité výpočetní technice pro účely vzdělávání. Ve výzkumu respektujeme všechna vymezení e-learningu. To nám vlastně umožnilo zachytit co nejširší používání e-learningu a jeho nástup do vzdělávání Pražanů a české populace.

E-learning, v souladu s dalšími výsledky výzkumu, využívají více Pražané. Slovníky a pro výuku jazyků používá e-learning 9% Pražanů (6%;4%).

Využívané e-learningové vzdělávací pořady za poslední měsíc – Praha x ČR

	Praha	ČR
Slovníky	**9%**	4%
Výuka jazyků obecně	**9%**	6%
Encyklopedie	**2%**	1%

Praha N=503, ČR=1197

Nejoblíbenější e-learningové vzdělávací pořady – Praha x ČR

	Praha	ČR
Výuka jazyků obecně	**5%**	4%
Slovníky	**3%**	1%
Encyklopedie	**1%**	0,1%

Praha N=503, ČR=1197

12. Volnočasové aktivity

Jaké je rozložení volnočasových aktivit mezi Pražany a mimopražskou populací? Rozložení frekvencí aktivit jsme zjišťovali pomocí baterie volnočasových aktivit. Respondent se ke každé aktivitě vyjadřoval pomocí pětistupňové frekvenční škály.

Grafy ukazují četnosti jednotlivých aktivit a poslední graf k volnočasovým aktivitám srovnává aktivity realizované pravidelně (denně) Pražany a mimopražskou populací. Trávení volného času vyjadřuje u obou souborů určitá specifika. Pražené méně sledují televizi a poslouchají rozhlas, více se věnují osobnímu počítači, chodí do restaurací a čtou knihy. Denně studuje a připravuje se na školu 8; 10% populace a aktivní v dalším vzdělávání jsou 2% populace. S týdenní frekvencí uvádí další vzdělávání 10%; 9% dalších respondentů. Z rozložení aktivit ve volném čase je patrná obrovská potencialita televize pro předávání znalostí a informací velkému souboru lidí. Významný je nejen tento počet, ale skutečnost, že se jedná i o skupiny lidí, kteří nemají návyk ani potřebu seberozvoje a sebevzdělávání.

12. Volnočasové aktivity

Volnočasové aktivity I. - ČR

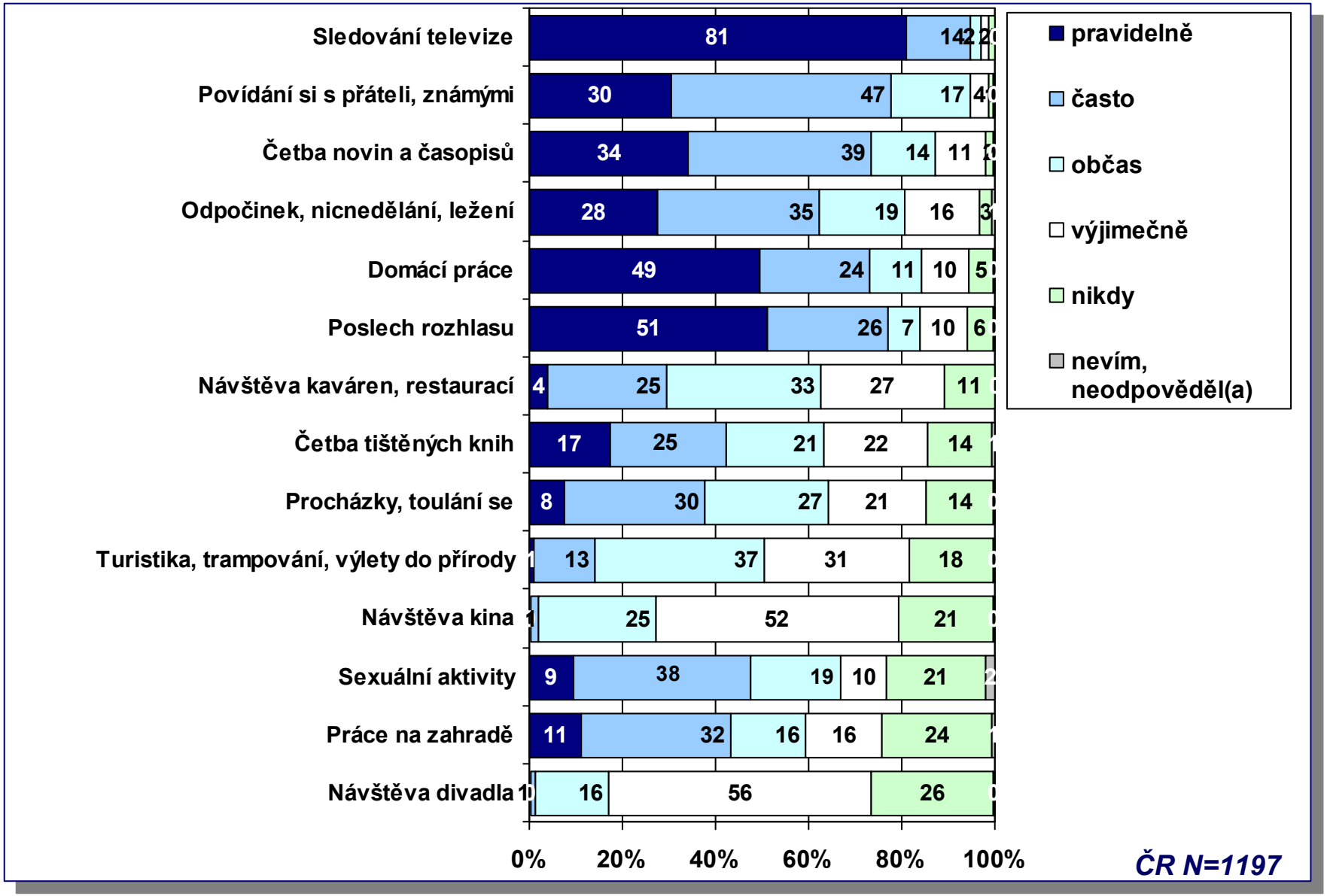

Volnočasové aktivity II. - ČR

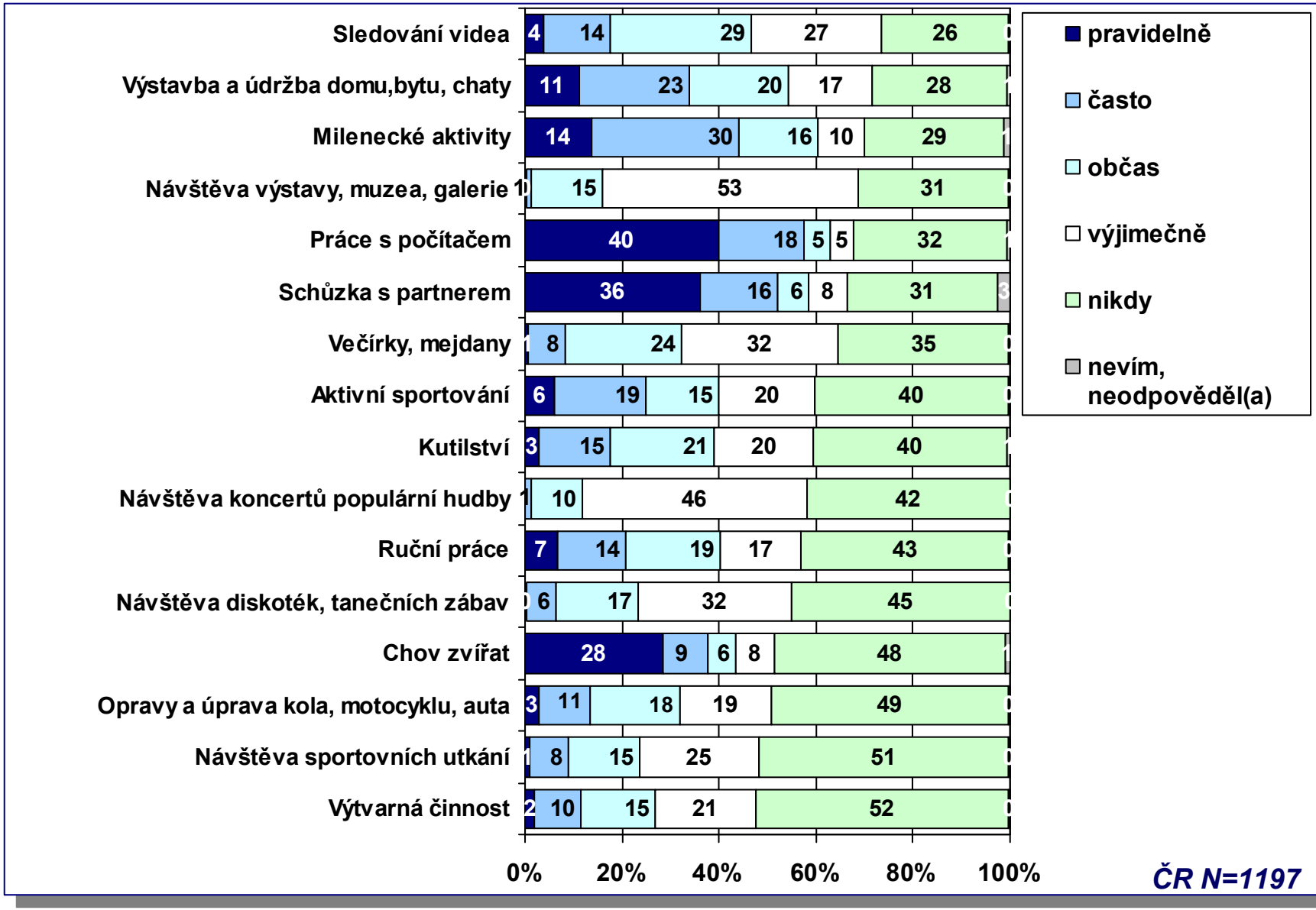

Volnočasové aktivity III. - ČR

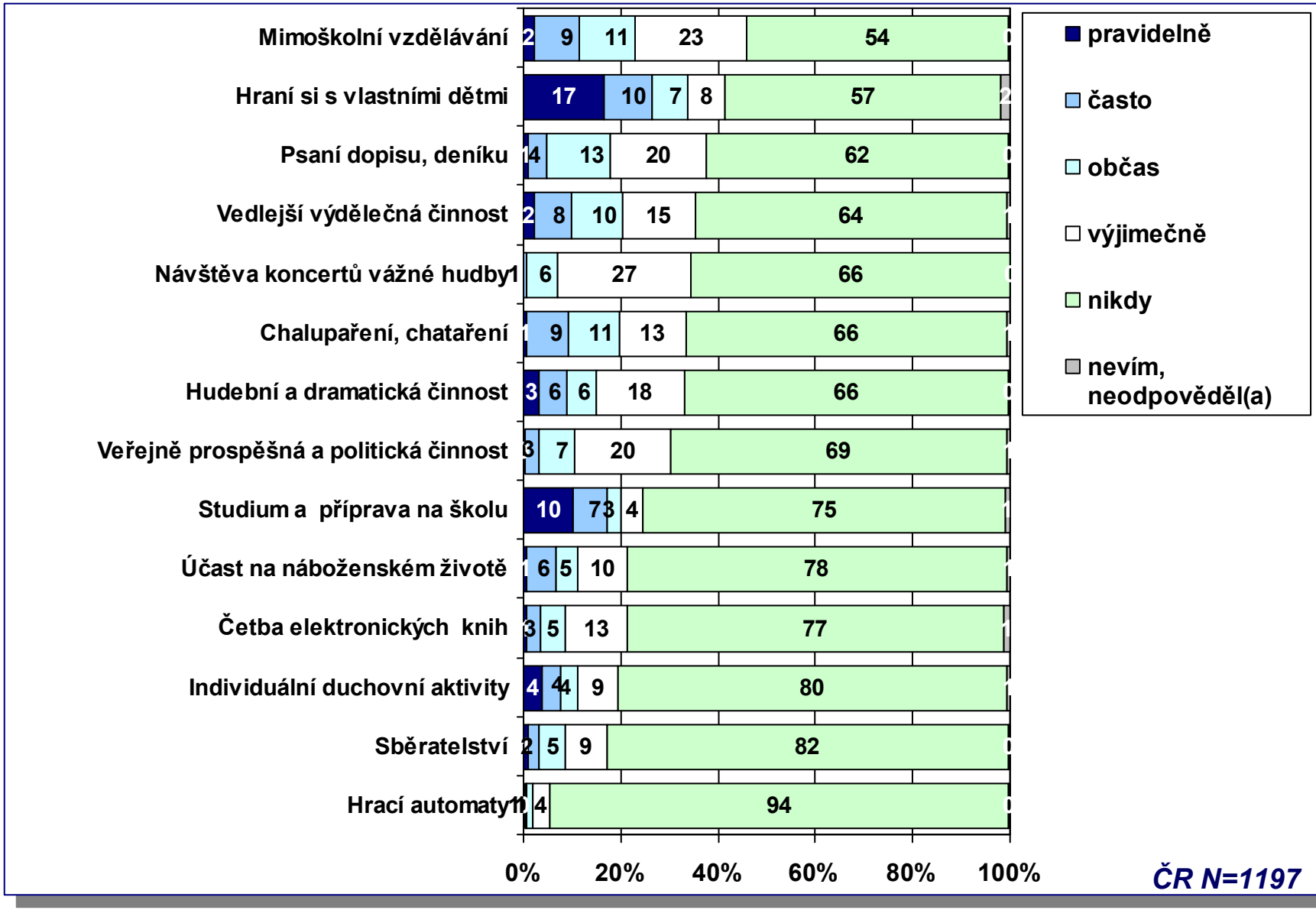

Volnočasové aktivity I. - Praha

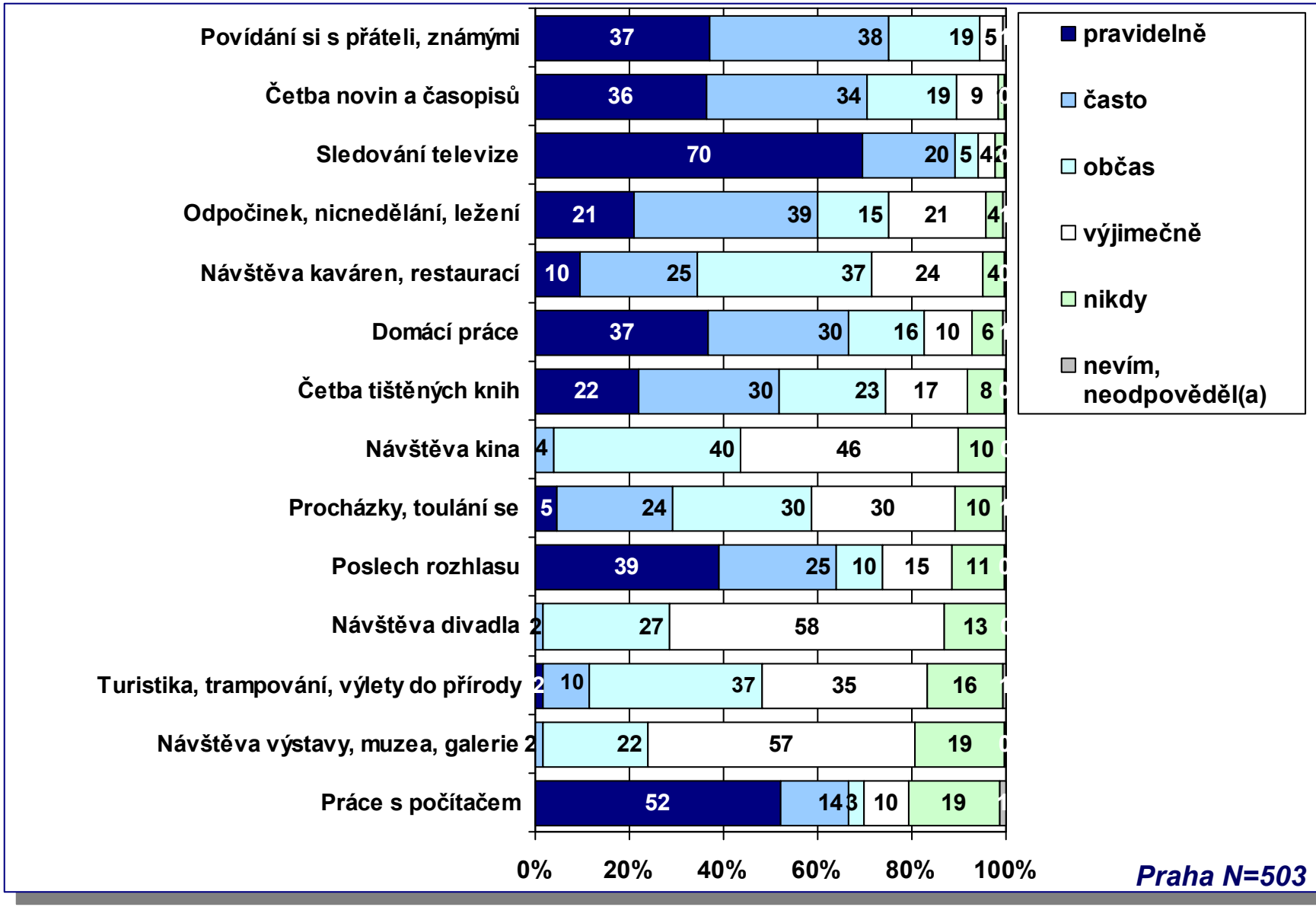

Volnočasové aktivity II. - Praha

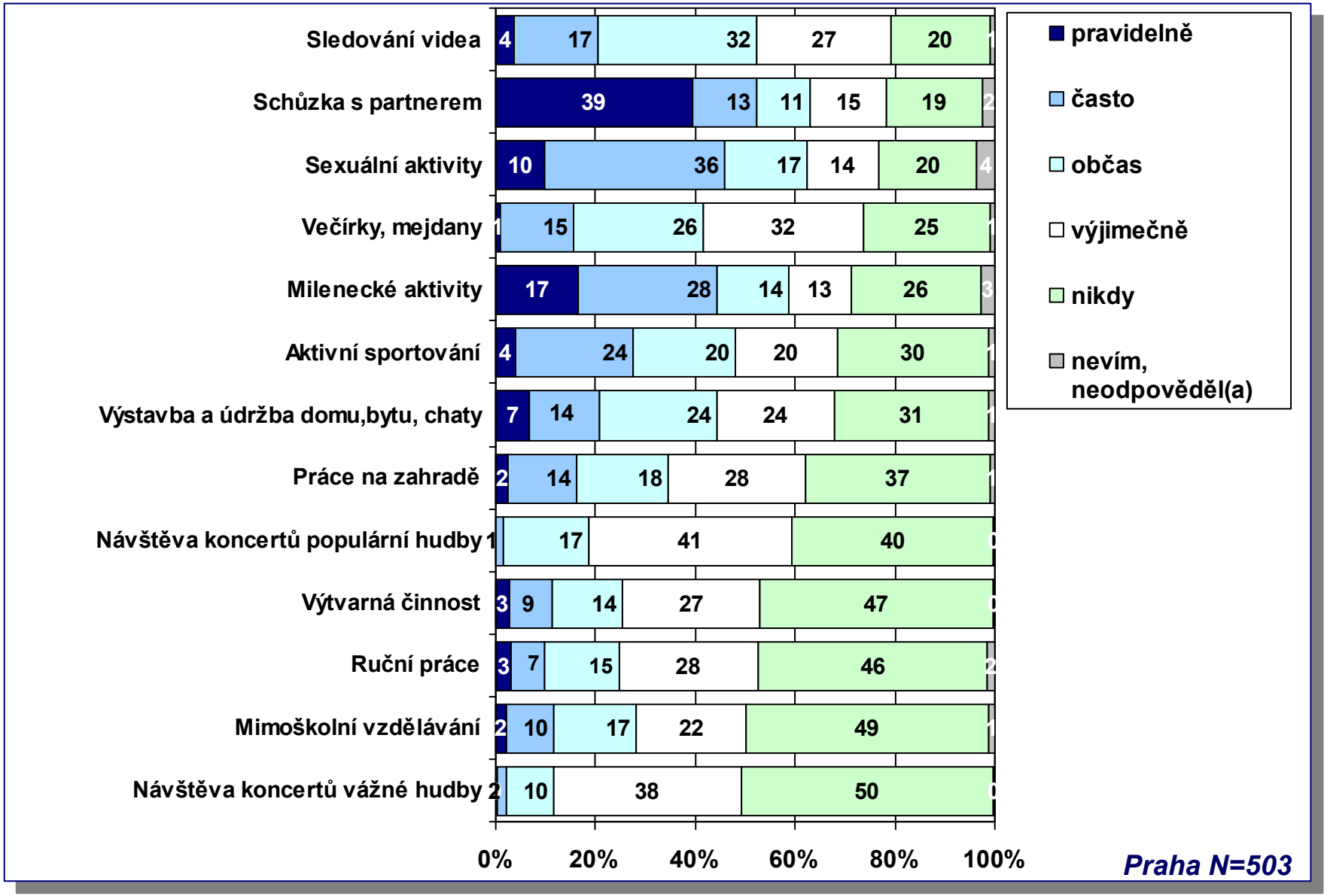

Volnočasové aktivity III. - Praha

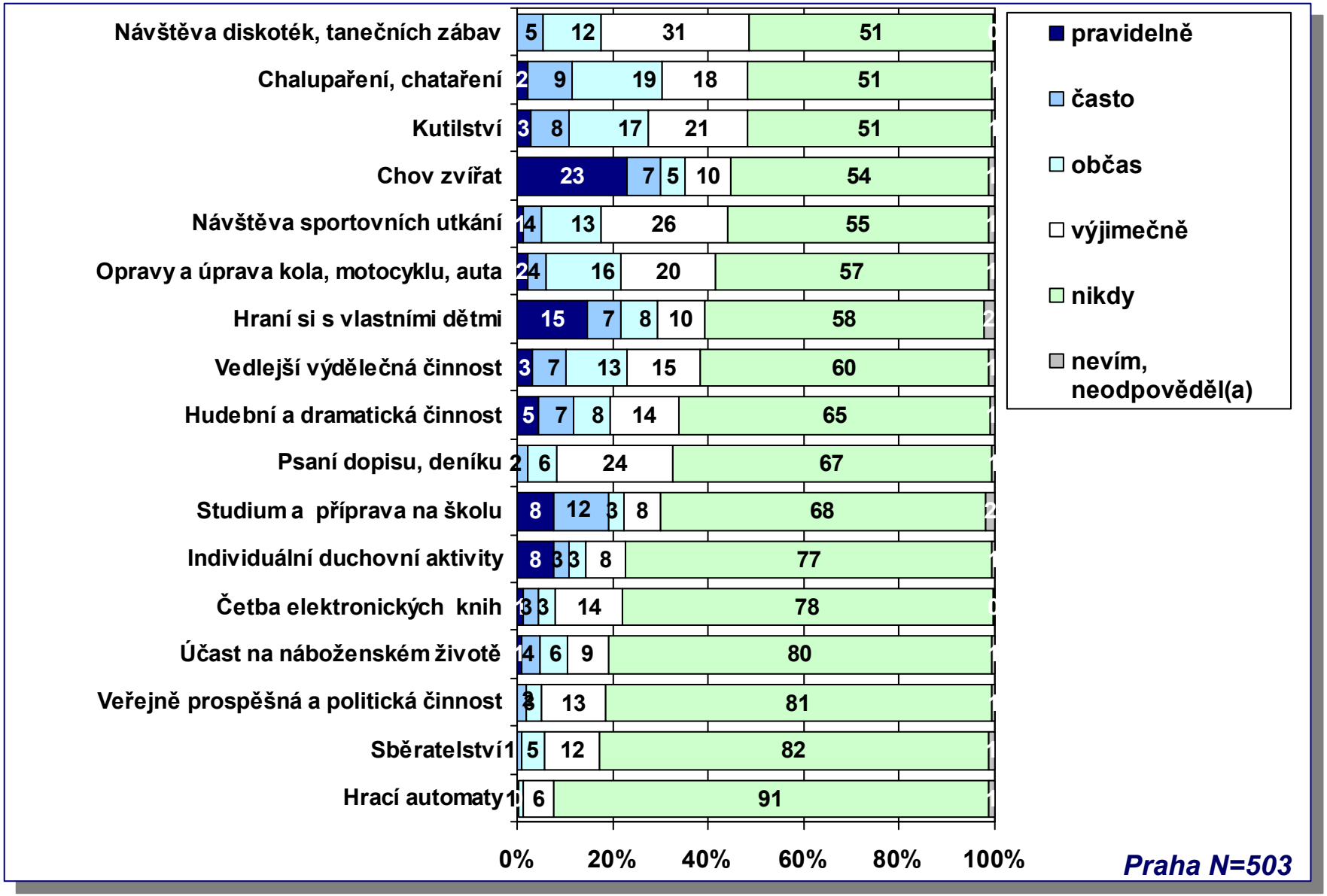

Volnočasové aktivity, kterým se respondenti věnují pravidelně - Praha

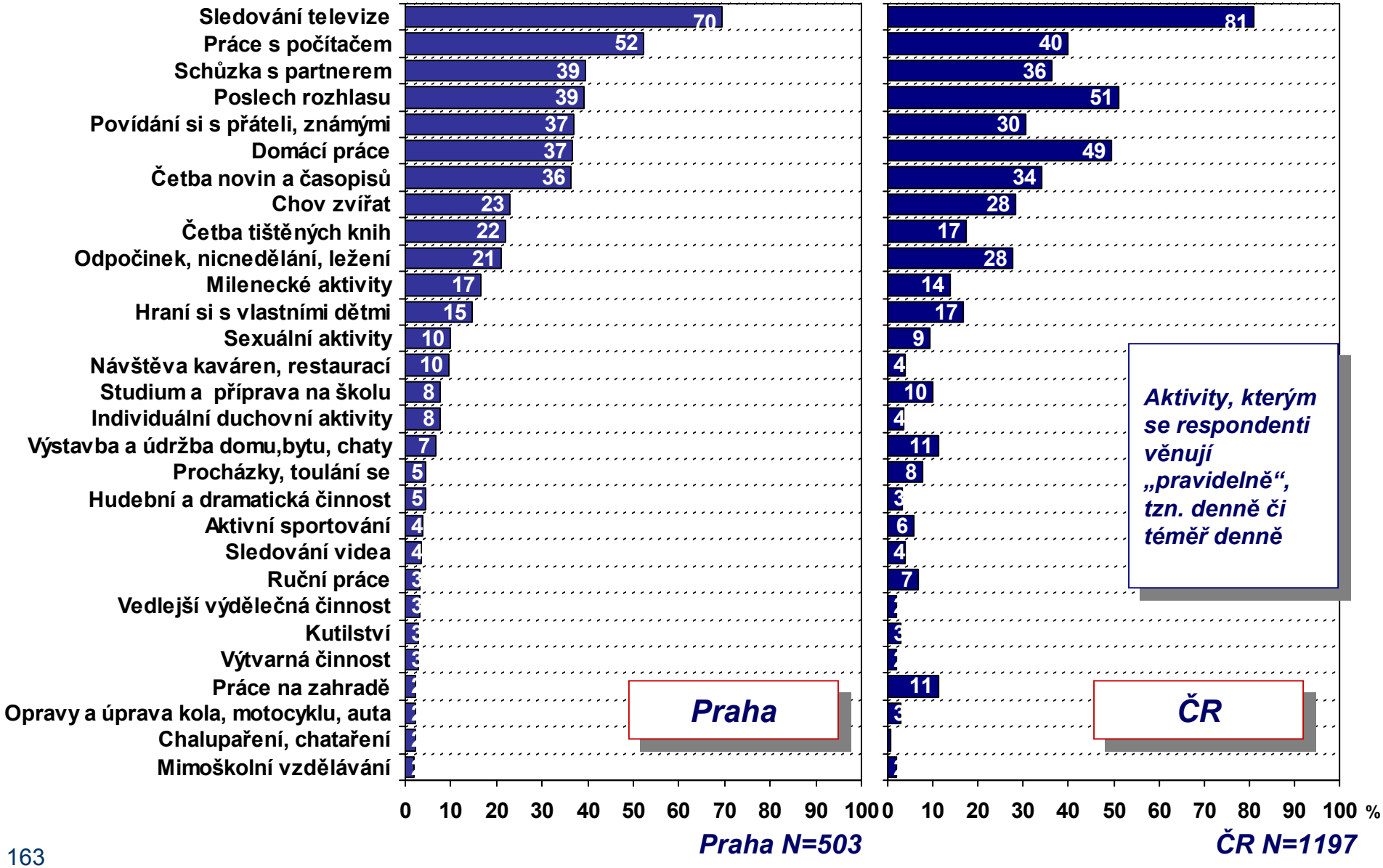

13. Závěry

Výzkum ukázal, že Pražané ve vztahu ke vzdělání a ve vzdělávacích aktivitách předstihují zbytek české populace. Proč tak vyhraněná pozice Prahy? Praha je historicky vzdělávacím centrem, v němž v předstihu před zbytkem Čech a Moravy vznikaly vzdělávací instituce, které posouvaly vzdělanostní, kulturní a vědeckou úroveň celé společnosti. Talentovaní mladí lidé s aspiracemi na dosažení kvalitního vzdělání směřovali ze všech regionů do Prahy. Postupně v Brně, Olomouci a v dalších městech po středních školách vznikaly i vysokoškolské vzdělávací instituce a rušily tak výsadní postavení Prahy. V posledních deseti letech došlo k boomu ve vytváření vysokých škol v dalších městech a jejich síť dosahuje v současnosti svou hustotou dřívější síť gymnázií.

Praha je také kulturním a vědeckým centrem a proto nejkvalitnější absolventi vysokých škol se po absolutoriu nevraceli zpět do regionů, ale zůstávali v Praze, čímž dále posilovali její vzdělanostní úroveň. Tato tzv. migrace mozků, která po generace udržovala a tvořila vysokou úroveň Prahy je posunuta dále. Po začlenění české společnosti do Evropské unie Praha ztrácí charakter výsadního centra a talentovaní mladí lidé snázeji migruji do nových evropských center za důstojným ohodnocením své práce.

V nastávající době význam Prahy a dalších vysokoškolských měst i samotných škol jako vzdělávacích institucí bude klesat vytvářením paralelního vzdělávání v kybeprostoru. Virtuální univerzity, virtuální třídy a další nástroje elektronického vzdělávání umožní účast na vzdělávání nezávisle na lokalizaci v přirozeném časoprostoru. Virtuální třídu budou moci tvořit žáci rozmístění po celé planetě bez ohledu na národnost, rasu, a náboženství. Hlavním limitem ještě dlouho bude disponibilita počítačem a připojení k internetu, počítačová gramotnost a jazykové dovednosti v případě vzdělávání napříč kulturami. Tyto parametry se stávají novým civilizačním dělítkem rozdělujícím samotné jednotlivé společnosti, ale i kontinenty. Např. velká část Afriky je z nového civilizačního vzepětí vyloučena.

Vyšší hodnoty charakterizující vzdělání mají proto řadu příčin. Po generaci vytvářená vyšší vzdělanostní úroveň Pražanů představuje sociální kapitál působící ve směru intergenerační vzdělanostní kontinuity. Praha jako nejvýznamnější vzdělávací centrum „nasává“ talentované mladé lidi s aspiracemi získat kvalitní vysokoškolské vzdělání.

V konkurenci dalších vzdělávacích center se tak nejkvalitnější část mladé generace přesouvá do Prahy a aktuálně dotváří vzdělanostní potenciál Prahy. V Praze je největší koncentrace organizací, institucí a pracovních míst vyžadujících vysokoškolskou, případně vědeckou kvalifikaci. Reprodukce jejich pracovníků umožňuje relativně vysokému počtu absolventů tato místa obsazovat a reprodukovat tím také vzdělanostní strukturu Prahy.

Vzdělání, vzdělávání a vzdělanost jsou významnou kategorií pro českou společnosti i pro české občany. Tento význam je ještě zvýrazněn v Praze. Hodnota vzdělání a vzdělanost generují další vzdělávání. Excluse a marginalizace probíhá v české společnosti po ose vzdělanost, vzdělávání, sociální kompetence, sociální kapitál, sociální status. Celoživotní vzdělávání a další vzdělávání prohlubují distance mezi většinovou populací a marginalizovanými skupinami. Jak vzdělávací aktivity jedince, tak kurzy dalšího vzdělávání zaměstnavatele se odvíjejí od vzdělanostní úrovně cílové skupiny, jedná se minimálně o středoškolské vzdělání s maturitou.

Z korelace vzdělanostní úroveň x další vzdělávání se vymykají mediální vzdělávací pořady, zvláště televizní. Potencialita televizních vzdělávacích pořadů není doceněna společností, instituty regulace televizního vysílání ani managamentem televize.

Význam nástrojů-forem dalšího vzdělávání je strukturován především v závislosti na věku. To se týká především technologie, která představuje ve vzdělávacím systému revoluci. E-learning ačkoli se objevil před pouhými několika lety se stal již reálně působícím fenoménem ve vzdělávacím systému. Vzhledem k tomu, že stále nejoblíbenější formou vzdělávání je klasická třída s učitelem a s e-learningem je spojena řada negativ, do budoucna se jako optimální ukazuje propojení těchto dvou forem.

Význam vzdělání a vzdělávací aktivity žen se v české společnosti minimálně vyrovnají vzdělanosti mužů. Vzdělání a vzdělanost je hlavním „výtahem“ společenské emancipace českých žen.

V motivaci ke vzdělávání dominují u Pražanů nepragmatické důvody. Nepragmatická motivace je zvláště výrazná u žen. V tomto směru lze českou společnost již dnes charakterizovat jako „ vzdělávající se společnost“.